

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

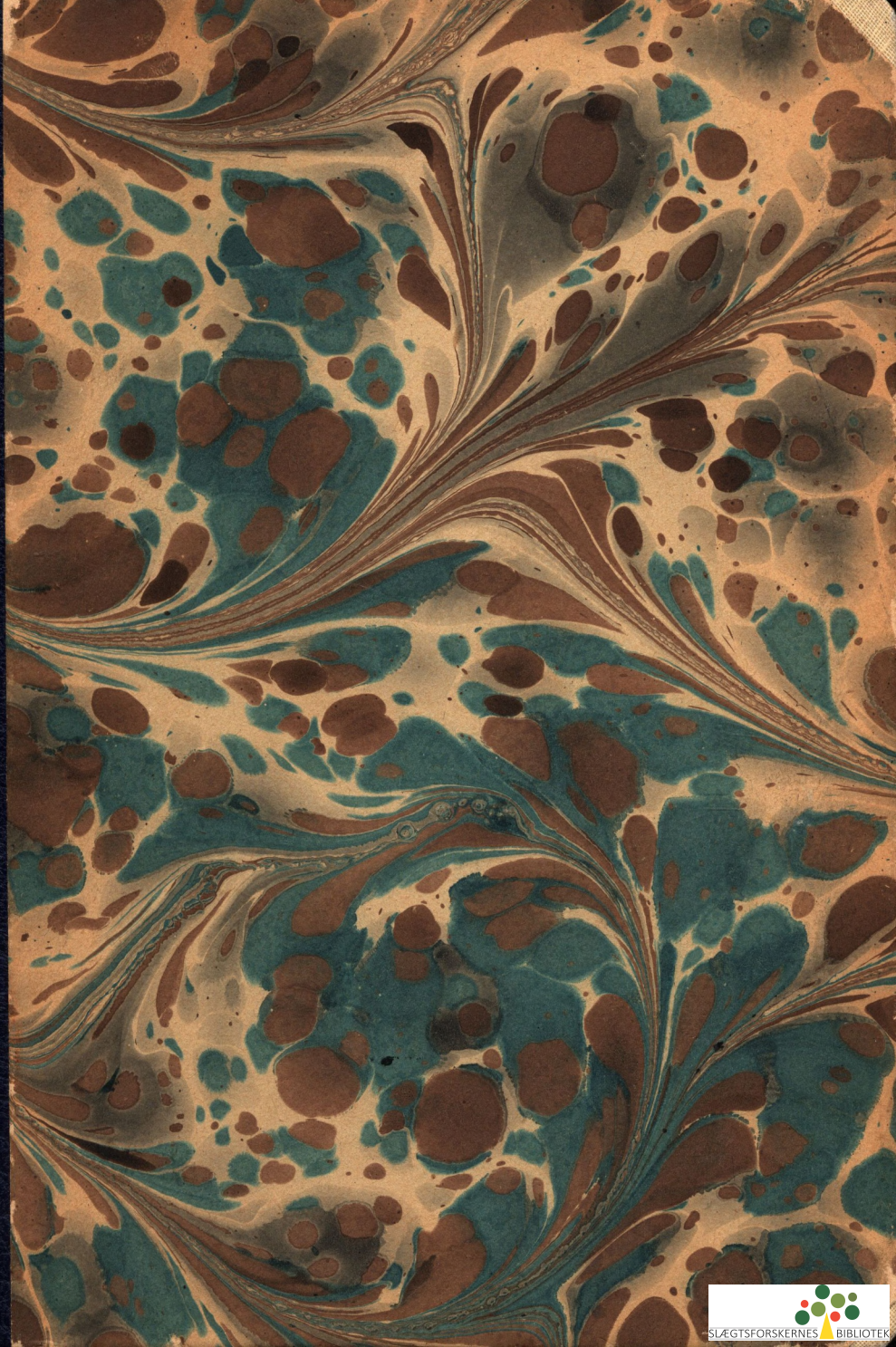
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SÆRTRYK AF
VIBORG KØBSTADS
HISTORIE

1940

Almueundervisning i Viborg

Af

Ejnar Poulsen

Viborg

Carlo Mortensens Bogtrykkeri

1940

ALMUEUNDERVISNING I VIBORG

AF
EJNAR POULSEN

Da Kristendommen havde faaet Fodfæste i Danmark, kom flere og flere Munke ind i Landet, og mange Kløstre oprettedes. Viborg fik sin Part af Kløstre, og Munkene havde ikke blot Pligt til at undervise deres yngre Ordensbrødre; men de maatte tillige oplære de »unge Børn, man satte til dem«, altsaa kan Kløstrene betragtes som vore første Skoler, hvor Abbeden var Overlærer og Munkene var Lærere. En saadan Undervisning i Viborg Kløstre er sikkert Byens første »Skolevæsen«.

Domkapitlet gav fri Underholdning til Kannikerne, imod at de oplærte Ungdommen i den kristne Tro og de boglige Kunster, saa ogsaa derfra kunde Viborg-Ungdom erholde den for Livet nødvendige Ballast.

Den Undervisning, som den katolske Gejstlighed meddelte, tog dog ikke Sigte paa Almueundervisning, men man ønskede at indpode Børnene den kristne Moral og oplære de dueligste til Tjenere i den katolske Kirke, og Latin var Undervisningssprog.

Ved Middelalderens Slutning var Borgerstanden naaet frem paa Siden af Gejstligheden. Den ny Stand havde ikke Brug for Latinen, men derimod for en vis Færdighed i Læsning, Skrivning og Regning, hvorfor der opstod private Skoler, de saakaldte »Pugeskoler«.

Efter Reformationen nedlagdes 12 Kirker i Viborg, og tilbage var Domkirken, som blev »sogneløs«, og de to Klosterkirker: Graabrødre og Sortebrødre, der blev Sognekirker for henholdsvis Nørre- og Søndre Sogn. I disse tre Kirker fik Ung-

dommen gennem. lange Tider den væsentligste Undervisning ved »Degnekæsningsen«, og med Hensyn til Degne, var Viborg selvforsynende, idet Domskolen leverede dem en gros. I en gammel Rejsebeskrivelse nævnes, at »Viborg er bekendt for sit Øl og sine Degne«, og maaske har de hver for sig eller i Fællesskab »løftet Aanden«.

I Kirkeordinansen bestemtes, at Degneembederne skulde lægges under nærmeste Latinskole, der saa besørgede Degnetjenesten ved sine Disciple, de saakaldte »Løbedegne«: men da disse ikke til enhver Tid kunde betjene Embedet, ansattes hvert Sted en Substitut, der fik de fleste af Embedets Byrder og den mindste Del af Lønnen. »Danske Lov« 1683 afskaffede »Løbedegnene«, saa der kort efter ansattes »Sædedegne«. Ogsaa i Viborg besørgedes Degnetjenesten af Latinskolen: men her udførtes den almindeligvis af Rektor og Hørere, der dog kun virkede som Kantorer, d. e. Sangere, og havde Disciplene som Kor: de øvrige Degneforretninger overlodes til Klokkeren, der her fik samme Kaar som en Substitut paa Landet. ¹⁾

Fra ældre Tid havde Domkirken sin særlige Klokker, medens de to andre Kirker maatte nøjes med Latinskolens Disciple, der fik to Par Sko aarlig for Udførelsen af Klokkertjenesten. ²⁾ Denne Ordning gav forøvrigt en god praktisk Øvelse til de vordende Degne, noget vor Tids Seminarister stadig savner. Da Landsbyerne fik »Sædedegne«, fik de to Sognekirker i Viborg faste Klokkere.

Betegnelserne: Klokker, Degn, Kordegn, Andendegn, Taarndegn, Ringdegn og Underdegn brugtes i Flæng ³⁾ om samme Stilling her: men det sidste Navn dækker bedst i dette Tilfælde: Degn er Fællesnavn for Kantor, Kordegn og Klokker.

Den katolske Stad, Viborg, med Domkirke, 12 Sognekirker og sine Klostre havde baade Mænd og Midler til at skaffe et Almueskolevæsen til Veje, og da Kong Hans besøgte Byen paa Scholasticæ Virginis og Matyris Dag 1503, bad han det rige Domkapitel om at give nogle Værelser til Oprettelse af en dansk Skole: men dette laa uden for Domherrernes Interesser.

Af Christian II's Skolelov skal nævnes: Ungdommens Lærere skulde lønnes anstændigt; Terents, Virgil og noget af Cicero skulde læses i Skolerne; Borgersønner i Købstæderne skulde først lære at læse, skrive og regne — »og siden lære dennem paa allehaande

Embede, paa Ofverskiær-Embede, paa det de skulle hafve diszhedre Forstand paa Klæde. Skomager paa det de skulde hafve Forstand paa Ledder o. s. v., som de kunde faa Forstand og Gavn aff, om dennem ginge Armød paa, at de da vidste at behielpe dennem med.« Christian II's Skolelov tog Sigte paa at indføre en almindelig Folkeundervisning, og det er det første Forsøg i den Retning her i Landet: men da han afsattes 1523, og hans Love blev brændt paa Viborg Torv, saa blev det ved den gode Mening.

Under Frederik I tegnede alt i Viborg mer og mer til en nærforestaende Reformation, og her oprettedes 1526 en fri og offentlig Skole, som stod under kongelig Beskyttelse, og i hvilken den evangeliske Tro og dens Hovedlærdomme kunde blive enhver, men især Ungdommen, til Del.

Der havde altsaa været gjort Forsøg paa at oprette en Almueskole; men før Reformationen kan der knap nok tales om Almueundervisning, der var kun private danske og tyske Skoler, som vi nu ikke kan skaffe Oplysninger om.

Kirkeordinansen 1539 indeholder Bestemmelser om Latinskoler og kræver saadanne i alle Købstæder, og alle »Pugeskoler, som her og der holdes, skulde aflægges«. Man ønskede ingen Konkurrence med Latinskolen, i denne kunde Borgerne sætte deres Dreng: men Ordinansen meddeler ogsaa: »Skriveskoler, som man dennem kalder, for Piger og Dreng og andre de, der ikke due til at lære Latin, maa Øvrigheden forsørge. Dog skulde Forstanderne for samme Skoler se til med, at sand Gudfrygtighed maa samme Børn saa efterhaanden indgydes og indgrundes af Børnelærdommen«. — De Børn, der ikke due til Latin, skulde udskrives af Latinskolen i 12 Aars Alderen og sættes til et »ærligt Embede«, d. v. s. et Haandværk. Latinskolens Undervisning indtil Børnenes 12. Aar var altsaa en Slags Grundskole, hvor Undervisningen omfattede ABC-Læsning, »Børnelærdommen« og Begyndelsesgrundene i Latin. Latinskolens yngste Klasser blev da en Art offentlig Borgerskole, som Viborg Borgere har haft Lejlighed til at benytte og ogsaa gjort Brug af; thi der var alt gratis, medens der skulde betales Skolepenge i andre Skoler.

Hvad Viborg har haft af »Skriveskoler« efter Reformationen og ca. 100 Aar frem i Tiden, har man ikke Efterretning om; men der kan sammenlignes med de sparsomme Oplysninger, der

findes om saadanne Skoler i andre Byer, hvorefter man maa antage, at saadanne Skoler ogsaa fandtes i den gamle Domkirkestad, der var Samlingssted for »det hele Jylland«, og hvor Adelen bragte Penge til Borgerens Bod. Den driftige Købmand har haft Brug for Kendskab til: Skrivning, Regning, Læsning og Tysk, og adskillige Børn fik da Undervisning heri.

Disse »Skriveskoler« eller dansk-tyske Skoler har sikkert været Privatskoler gennem mange Aar. Første Gang, Viborg Bys Øvrighed ses at have ofret noget for Almueskolen, er 1685, da en Skoleholder faar 10 Rdl. aarlig for fattige Børns Undervisning; men da Kilderne ikke findes til Belysning af denne Sag, kan omtalte Ydelse godt være betalt længe før, og det er der Grund til at antage, da der kun kan findes en enkelt Række af Skoleholdere før 1700. ⁴⁾ Skoleholderen maa have haft Eneret paa Bestillingen, ellers havde man fundet flere paa samme Tid.

Den af Magistraten ansatte Skoleholder eller Skolemester havde Pligt til at undervise nogle fattige Børn gratis mod Eneret til Skolehold og en Ydelse af Byens Kasse paa 10 Rdl., ⁵⁾ han sørgede da selv for Lokale og Inventar; andre Børn betalte Skolepenge.

I 1704 forhøjedes Byens Bidrag til Skolevæsenet til 20 Rdl., og 1711 ydedes det dobbelte Beløb mod, at Skolemesteren holdt en »Hører«, d. e. en Andenlærer, og saaledes fortsattes til 1721, med Undtagelse af et enkelt Aar, saa i disse ti Aar havde Viborg to Skoleholdere, men endnu kun een Skole, og den var et Privatforetagende. ⁶⁾

Betegnelsen »Skolemester« er analog med Haandværksmester, d. e. den, der er Mester i sit Fag og har løst Borgerskab; men i Viborg bruges »Skolemester« og »Skoleholder« i Flæng, ⁷⁾ saa det kan ikke være nogen Rettesnor. »Skolemesteren« var Leder af sin egen Bedrift, hvorfor dette Navn faldt bort i Viborg, da de faste Skoler oprettedes 1721, og derefter havde man kun »Skoleholdere«. Man maa ogsaa lægge Mærke til, at Landsbyskolen aldrig havde »Skolemestre«, men kun »Skoleholdere«.

Magistraten ydede gennem en halv Snes Aar 40 Rdl. aarlig til den privilegerede Skolemester, der sammen med en Medhjælper besørgede Undervisningen, og dermed var Løn og Personantal bestemt for de næste 100 Aar. Ved Jomfru Ane Ostfelds Gave-

brev af 5. Juli 1718 stillede 200 Rdl. til Raadighed til Indkøb af en Altertavle til Sdr. Sogns Kirke; men da en saadan ikke kunde faas for Beløbet, blev Pengene givet til Sdr. Sogns Skolevæsen og

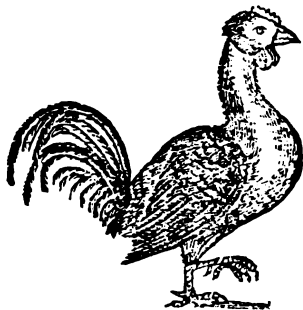
B i l l e d = A B C

med Stave- og Læseøvelser.

Udgivet ved

Anton Frantz Just,
Landsvæsen-Commisair og Kammeraad.

Tredie Oplag.

Urdnaagenhed af Hanen lær!
Som Vi og Myre flittig vær!

Viborg 1812, trykt hos N. S. Knoff,
pan Udgiverens Forlag.

Fig. 82. Det kgl. Bibliotek for
Titelblad til A. F. Just's A.B.C., trykt i Viborg 1812.

blev da Grundstenen, hvorpaa Byens Skolevæsen byggedes. For nævnte Legatsum købtes Byens første Skolehus beliggende i Mikkelsgade. Byens første Skoleplan udarbejdedes og blev under 11. Juni 1721 konfirmeret af Frederik IV. I Nørre Sogn købtes 1722 et Hus for 330 Rdl., hvorefter begge Sogne havde Skolehuse, og

Kløgkerne ansattes som Skoleholdere med 20 Rdl. i aarlig Løn af Byens Kasse.⁸⁾ Det har nok været Mening, at de to Embeder derefter skulde være forenede; men der skete Brud flere Gange, hvad efterfølgende Biografier viser.

Foruden de nævnte 20 Rdl. fik Skoleholderen tillige Fribolig, og til Gengæld skulde han gratis undervise 12 fattige Børn, hvilket Antal dog varierede noget i Aarenes Løb. Skolens øvrige Børn betalte Skolepenge.

Da Embedet i Sdr. Sogn var ledigt til Nytaar 1774, søgte man »en Person, der er perfect i Regning og Skrivning samt Kristen-
domskundskab«;⁹⁾ og i Nørre Sogn 1777 ønskedes en Person, »der kan betjene begge Embeder med Dygtighed og Skikkelighed, især Skoleholdet angaaende«. Man vilde vælge den, »der er beqvemst og Kirken samt Skolen bedst tjenlig«.¹⁰⁾ Ved Kløgker Hørnings Død 1781 forenedes Kløgker- og Skoleholderembederne atter i Sdr. Sogn efter 25 Aars Adskillelse, og man søgte »en retskaffen god Skrive- og Regnemester, som besidder Evne til Katekisation, studeret eller ustuderet, men med godt Vidnesbyrd for moralsk Karakter«.¹¹⁾ Der fremkommer ikke Krav om Sangstemme hos Kløgker og Skoleholder; thi Latinskolen besørgede stadig Kantortjenesten,¹²⁾ og her var altid Personer nok, saa Kløgkerens »Stemme« blev der ikke Brug for, og i Skolen var Sang endnu ikke Undervisningsfag. Efter Plakat af 22. Marts 1805 op-
hørte Disciplenes »Sangopvartning«, hvorefter der stilledes Krav til Kløgkerens Stemme, og Kirkerne i Viborg fik i egentlig Forstand sine første Degne efter Reformationen. Den første Indehaver af Embedet maatte dog nøjes med Betegnelsen »Kløgker«, den næste blev »Kordegn« og senere »Kantor«.¹³⁾ Efter 1805 ansattes Drengene i Kirkens Kor, og for deres Sang ydedes et Bidrag af Skolekassen, for at synge ved Jordefærd var en fast Takst, og desuden maatte de »bede om en Gave«; »Gaven« faldt bort 1845.¹⁴⁾

Sdr. Sogns første Skolehus solgtes 1742 for 105 Rdr., hvorefter der undervistes i lejet Lokale, og Skoleholderen fik 8 Rdl. til Huslejhjælp. 1775 skænkede Guldsmed Knudsens Enke, Anne Johanne Frisenberg, sit Hus skraat over for Sdr. Sogns Kirke, til efter hendes Død at være dette Sogns Skole, hun døde 1779 og Skiftet efter hende sluttede 11. Septbr. 1781, hvorefter Huset kunde anvendes til Skole.

Den store Ildebrand 1726 tog ogsaa Nørre Sogns første Skolehus, hvorefter man lejede Lokale, hvor det kunde faas, hvilket ikke var saa let de første Aar efter Branden, og stundom holdtes Skole i en Lade. Først 1791 fik Nørre Sogn atter sit eget Skolehus, idet 380 Rdl. af Kaptain Braems Legat anvendtes til Køb af en Gaard i Sct. Hansgade. Da man 1846 centraliserede Skolevæsenet, solgtes denne Bygning Aaret efter for 830 Rdl.

Omkring 1800 begyndte man at arbejde paa en Forbedring af Byens Skolevæsen, men Forholdene var ogsaa spartanske. Lokalerne var for smaa og ringe, og Skolemateriellet indskrænkede sig til ABC-Læsebogen, der var en kombineret ABC og Katekismus og Regnebogen. Lokalerne maatte vente lidt endnu; men paa den Tid havde Viborg en initiativrig Mand, A. F. Just, der i mange Aar var Udgiver og Redaktør af »Viborger Samler«, desuden gav han sig af med mange andre Ting, bl. a. udgav han flere udmærkede Skolebøger, hvoraf et Par var »illumineret«, og da Just var Medlem af den »frivillige Skolekommission«, har han antagelig faaet sine Skolebøger indført i Skolen her. Just var forøvrigt Banebryder med sine Skolebøger: Geografi med Atlas, Naturhistorie om Dyrene, Billed-ABC og Haandbog for den læsende Ungdom, der alle udkom i flere Oplag og naaede stor Udbredelse. Før hans Tid læste man »indenad i Avisen«, ja, saa sent som 1830erne fandtes Landsbyskoler, som ikke ejede en eneste Læsebog.¹⁵⁾

Da Byens to Skoler ikke kunde rumme Børnene, fik man ved Kancelli Skrivelse af 18. Septbr. 1813 Tilladelse til at benytte Domhusets nederste Etage til Skole, og derved fordeltes Byens ca. 168 skolesøgende Børn i tre Skoler: men Aaret efter kom Skoleloven, der stillede større Krav, og Viborg fik en ny Skoleplan, som under 23. Dec. 1815 approberedes af Kancelliet.

I 1816 købtes en Bygning i St. Sct. Mikkelsgade for 13,500 Rdl.¹⁶⁾; efter nogle Forandringer indviedes denne ved en Festlighed, hvor Biskoppen og fire andre Personer talte, til Borgerskole. Her begyndte Undervisningen 18. Nov. med 207 Elever, 114 Drengene fordelt i to Klasser og 93 Piger i to andre Klasser: tillige oprettedes en Realklasse der dog kun havde faa Elever og derfor ophørte 1818. Undervisningen besørgedes af en Kateket, som var Skolens Førstelærer og kun underviste i Religion, og to Lærere, der delte de øvrige Fag mellem sig; tillige skulde der efter Planen være en

Haandgerningslærerinde, men en saadan ansattes ikke før 1. Sept. 1826. — Frederik VI besøgte Skolen 23. Juni 1824, 18. Juni 1826, 16. Juni 1828 og 23. Juni 1834. ¹⁷⁾

Ældste Klasse havde 15 ugentlige Timer og yngste 12 Timer, i begge Klasser undervistes i Religion, Læsning, Skrivning og Regning, i ældste Klasse tillige i Skriftlæsning. 1823 indførtes den indbyrdes Undervisning og kort efter medtoges Fagene: Geografi, Tegning og Gymnastik. I Realklassen undervistes desuden i Tysk. Fra 1829 deltes ældste Klasse efter Køn, men yngste i to Fællesklasser efter Kundskaber. Der var da ca. 100 Skolebørn. ¹⁸⁾

Nytaaar 1840 begyndte en »Fattigskole« med 67 Elever, den var Forløber for den senere oprettede Friskole. Fra 1840 havde Skolen tre Lærere; ¹⁹⁾ Førstelæreren lønnedes med 300 Rdl. og Fribolig, som han dog selv skulde vedligeholde med dennes aarlige Reparationer, medens Hovedreparationer betaltes af Skolekassen; han var tillige Domorganist med ekstra Betaling herfor af Kirkens Kasse, desuden fik han 12 Rdl. aarlig som Degn ved Tugthuset. Andenlæreren fik 320 Rdl. i Løn, men han besørgede ogsaa de Timer, der forhen var henlagt til Kateketen, tillige havde han Fribolig i Borgerskolens Bygning, og som Degn ved Sdr. Sogns Kirke fik han 80 Rdl. Tredielæreren, Friskolelæreren, lønnedes med 200 Rdl. og Fribolig i et lille Værelse i Skolen. ²⁰⁾

1840 havde Skolen 235 Elever og 2 Lærere: men da »Fattigskolen« tog 70 Børn, aflastedes Borgerskolen noget. »Fattigskolen« deltes i to Klasser, hvoraf den ene undervistes om Formiddagen, den anden om Eftermiddagen.

I Kriseaarene efter 1816 kneb det ofte med at fremskaffe Borgernes Ydelser til Skolevæsenet, saa Magistraten kunde ikke udbetale Lærerne den tilgodehavende Løn paa Forfaldsdagen. Ligeledes var det galt med Lærernes Kirkeindtægter, idet mange undlod at betale Offer og Accidenser, saa der maatte flere Paamindeelser til for at indskærpe, at Kateketen skulde have Offer fra begge Menigheder, og Degnene havde Krav paa Accidenser som Vederlag for deres Medvirken ved Bryllup, Begravelse og Daab. ²¹⁾

Byens tredie Skoleplan approberedes 16. Juni 1846, ²²⁾ og Aaret efter opførtes Friskolen i Mikkelsgade; det er den lave Bygning, som endnu findes lige over for Sdr. Sogns Kirke. Den 17. Nov. 1847 indviedes denne Skolebygning ved en Festlighed, hvor

Biskop Øllgaard og Stiftsprovst Ursin talte, og sidstnævnte indsatte Lærerne Hammershøj og Nonboe som faste Lærere her, desuden sang man to af Lærer og Kantor Rasmus Christensen digtede Sange. ²³⁾

Straks efter den ny Skoles Indvielse var Rammerne atter for trange, og 1848 købtes derfor en bag Skolens Grund liggende Byg-

Fig. 83.

Hugo Matthiessen fot.

Hjørnet af Lille Sct. Hansgade 30 og Mogensgade 15 (M. Nr. 161 og 160) med Kvarterets fælles Pumpe.

ning for 900 Rdl., ²⁴⁾ denne omdannedes til Skolelokaler samt Bolig for to Lærere og benyttedes til 1873, da den maatte vige Pladsen for en ny toetages Bygning, som endnu findes i St. Sct. Pederstræde. Paa Grunden mellem sidstnævnte Bygning og Friskolen, langs med Pederstræde, opførtes Gymnastiksalen 1872.

Efter Planen 1846 fik Skolen atter en Kateket som Førstelærer, hans Løn var 424 Rdl. og Fri bolig i Friskolen: desuden blev der nu fire Lærere og to Lærerinder. To Lærere lønnedes med 400 Rdl. hver, og desuden var den ene Degn ved Domkirken, den anden ved Sdr. Sogns Kirke. En Lærer fik 300 Rdl., og disse tre Lærere havde Fri bolig paa Skolen. De to yngste Lærere lønnedes med 200 Rdl. til

hver, og den ene fik et Værelse paa Skolen, medens den anden selv maatte skaffe sig Logi. Haandgernings- og Spindeskolens to Lærerinder fik 50 Rdl. hver i aarlig Løn for at undervise Friskolens Piger, og de maatte selv skaffe sig Bolig. 1852 ansattes en 7. Lærer og 1871 en 8. Lærer.

Sct. Mikkelstræde, der skilte Borgerskolen fra Friskolen, blev efter Byraadets Vedtagelse 1872 inddraget under Skolens Grund, hvorefter Skolerne kom til at danne et samlet Hele. I den Anledning fik en tilstødende Lodsejer ved Overrettsdom 1876 tilkendt en Erstatning paa 1880 Kr. Men selvom det mellemliggende Stræde fjernedes, vedblev der stadig at være et »bundløst Svælg« mellem Borgerskolen og Friskolen, hvorover der var en »standende Strid« mellem de to Skolers Dreng, Borgerkaniner og Friskaller, hvorimod Pigerne i den røde Bygning enedes pænt.²⁵⁾

I 1884 fik Byen sin første Skoleinspektør, en theologisk Kandidat, som fik Bolig i den ny toetages Bygning i St. Sct. Pederstræde, hvor der tillige var Klasseværelser for alle Pigerne, baade fra Borger- og Friskolen. 1887 solgtes hele Skolekomplekset for 30,000 Kr. til Guldsmed J. H. Hermansen.²⁶⁾ Derefter flyttedes Skolevæsenet til Rosenstræde,²⁷⁾ og Skolen havde da faaet en ny Skoleinspektør, som var Seminarist, ganske vist med Udmærkelse: men han kom fra et Landsbyembede til Stiftsstaden, og det var et usædvanligt Spring, som aldrig var set før.

Fra ældre Tid hørte »Markens Børn« under Viborg Skolevæsen: men 1862 oprettede Beboerne i Graabrødre Landsogn og paa Viborg Nørremark en Omgangsskole for Børnene under 10 Aar, og Byen gav 35 Rdl. aarlig til denne Skole; fra 1865 var der ogsaa en Omgangsskole i Vestermarken, der fik et lignende Tilskud. 1866 byggedes Loldrup Skole med Bolig for en Lærer «i Cølibat«, 1868 fik Vestermarken en Skole uden Bolig, og Læreren underviste tre Dage ugentlig hvert Sted; hans Løn var 200 Rdl., der betaltes af Viborg Skolekasse. 1869 fik hver Skole sin egen Lærer. Fra 1. Jan. 1875 blev begge Skoler omdannede til offentlige Biskoler.²⁸⁾ En Lærer her søgte engang Lønforhøjelse, fordi han ikke havde Penge til Klæder, og Byraadet bevilgede straks en Understøttelse, da Læreren ikke maatte gaa nøgen.

DOMKIRKENS KLOKKERE

Domkirken var efter Reformationen »sogneløs«: men Byens Gejstlighed, Latinskolens Embedsmænd og Viborg Garnison var henviste til denne Kirke. Fra 1812 blev Domkirken Sognekirke for Nørre Sogn.

Domkirken havde fra gammel Tid en Ærkedegn, Archidiaconus, der oprindeligt var Forstander for Diakonerne, men derefter Biskoppens Medhjælper eller endogsaa hans Stedfortræder. Ærkedegnen var »Overdegn« ved Domkirken og var for Biskoppen det samme, som en almindelig Degn var for en Præst. Om Viborg Ærkedegne findes Oplysninger flere Steder ¹⁾, og disse skal derfor ikke gentages her.

I den katolske Tid havde Kantøren »Opsigt med Sangen og Messen, ordnede Processioner og førte Almanakken«: men han passede tillige Kapitlets Sager, da dets Medlemmer oftest var andre Steder. Kantorerne her er ogsaa beskrevne andre Steder. ²⁾ Efter Reformationen besørgedes Sangen her af 4. Lektie-Hører og nogle Disciple fra Latinskolen, saa Hørerens virkede som Substitut for den egentlige Kantor. I 1775 er Daniel Frick den Discipel, der »anses bekvemst til at læse i Kordøren, — men den sædvanlige Messe til Aftensang af en Discipel bortfalder ganske«. ³⁾

Ældre Disciple fra Latinskolen besørgede Præsteembedet ved Graabrødre Hospital, ⁴⁾ indtil man i det 17. Aarhundrede optog i Hospitalet en ældre Pastor emeritus eller Student, der saa virkede som Hospitalspræst. Clemend Lauritzen Seerup, Student i Viborg 1648, ⁵⁾ var i over 35 Aar Prædikant i Hospitalet, ⁶⁾ tillige prædikede han i Domkirken til Lørdags Aftensang og Søndags Tolvprædiken. ⁷⁾ Begravet 9. April 1698. ⁸⁾ — Derefter virkede Domkirkens Klokkere tillige som Hospitalspræster, og de fik Bolig i Hospitalet. ⁹⁾ Denne Prædike-tjeneste ophørte 1809, hvorefter Klokkeren skulde læse Morgen- og Aftenbøn daglig og om Søndagen et Stykke af en gudelig Bog for Hospitalets Lemmer. ¹⁰⁾

I 1678 var Taarndegnens Løn 56 Sletdaler samt 4½ Daler, »for Tidernes Besværlighed og Lønnens Ringhed«; hans Bestilling var, at aabne og lukke Døren, hjælpe Præsten i og af Messeklæderne, hente Brød og Vin til Altergang, tænde Lys, ringe Klokken, stille og smøre »Seyerværket« samt indkræve Kirkeskatten. ¹¹⁾ Ved Ordination af Præster havde han Krav paa 1 Daler og 2 Mark,

ved Bryllup iflg. Kongebrev 4 Skilling.¹²⁾ Senere ændredes Lønnen flere Gange, ligesom Stillingen, der først svarede til den Gerning. Kirkebetjenten har nu, blev til Klokker og Kantor.

Christen Degn til 1634.¹³⁾

Thomas Kordegn, fra 1634, nævnes 1660 som Thomas Taarn-degn, derefter omtales i de næste to Aar kun »Torndegnen«. Han var tillige Bogbinder.¹⁴⁾

Jacob Hofgaard nævnes 1663—64, derefter omtales kun »Torndegnen« uden Navn med en aarlig Løn af 56 Daler.¹⁵⁾ Han var tillige Bogbinder og beboede en Ejendom paa Domkirkens Kirkegaard i Nærheden af den nuværende Borger- og Haandværkerforening, der boede hans Enke Else Sørensdatter Bloch 1683, hendes Broder, Jens Bloch, boede da i Lerbjerg.¹⁶⁾

Hans Bertelsen Wolch, døbt 6. Jan. 1642 i Aalborg.¹⁷⁾ (Bogbinder Bertel W., der stammede fra Volkmølle, død 1677, g. m. Margrethe Ebbers.¹⁸⁾) Bertel Bogbinder fra Aalborg havde Bogstade i Domkirkens nederste Stol til Snapsting 1687.¹⁹⁾ — Hans B. W. nævnes første Gang 28. April 1684 som Bogbinder i Viborg og Klokker ved Domkirken.²⁰⁾ 29. Marts 1686 kaldes han Kordegn, da han køber en Gaard paa Gl. Torv af Axel Sehested til Timgaard, næst op til Mag. Peder Willumsens og sal. Hans Blichfeldts Gaarde.²¹⁾ Død 1691 og hans Gaard solgtes ved Auktion 27. Aug. 1691 til Vinhandler Oluf Jensen.²²⁾ Ugift. Hans Søskende: 1) Dorthe, g. m. Niels Mathiasen Sadelmager i Aalborg, han var død før 1677; 2) Anne, f. 1643, g. m. Mag. Ulrich Schnell, Præst i Sønderup-Nordrup, afsat 1685, død som Skoleholder blandt Negerne paa Set. Thomas; 3) Cathrine; 4) Margrethe; 5) Zidse.²³⁾ En Søster, Elisabeth, angives 1681 at være trolovet med Stud. theol. Hieronimus Sparre, der fra 1690 var Præst i Aaby-Aastrup, men Trolovelsen hævedes, og han giftede sig med en anden.²⁴⁾ Ved Hans Wolchs Død nævnes som Arvinger: Bagersvend Bernhard Ulrichsen Schnell, Maler Bertel Ulrichsen Schnell i Viborg og Bogbinder Bertel Jensen i Viborg.²⁵⁾

Hans Jacobsen, 1690, nævnt som Klokker her.²⁶⁾ var tillige Bogbinder: 28. Juli 1690 tinglæstes Skøde paa en Mark, som han sammen med sin trolovede Kæreste, Anna Jensdatter, solgte til Christen Christensen Ugelriis.²⁷⁾

Mathias Sørensen Cormontan, til 1696, f. 24. Febr. 1664 i Hjertebjerg Præstegaard. (Pastor Søren Olufsen Brønderslev, g.

Thomas Vissing Heegaard,

natus XXIV Ianuarius

MDCCLXXXI.

----- *Difficile est omnia communia dicere*

Horaz Epod.

Konjunktionsstykket A.D. M.

Fig. 81. Det kgl. Bibliotek fot.

Titelblad til Klokker og Digter Thomas Wissing
Heegaards Digtsamling »Rimposen«
med Forfatterens Portræt.

m. Maren Nielsdatter.) Student Vordingborg 1686, Kandidat 1689,²⁸⁾ fra ca. 1686 Klokker v. Viborg Graabrødre Kirke, hvor han var 1690,²⁹⁾ 1695 var han Klokker v. Domkirken,³⁰⁾ 1. Sept. 1696 res. Kapellan i Laastrup-Skals, død 1716. Han købte en Gaard

ved Domkirken 19. Aug. 1695 af Else Sørensdatter, salig Jacob Bogbinders. (Se: Klokker Jacob Hofgaard!) Samme Gaard solgte han 16. Juli 1703 til Fru Anna Cathrine Spend.

Gift med Hylleborg Poulsdatter Basse. (Poul Christensen B., 1640—89 Præst i Almind-Sjørslev, g. m. Anna Nielsdatter Trane.)

Deres Børn: ¹⁾ Johanne, døbt 27. Okt. 1687: ³¹⁾ ²⁾ Anna, døbt 19. Jan. 1689: ³¹⁾ ³⁾ Maren, døbt 20. Nov. 1690: ³¹⁾ ⁴⁾ Poul Christian Basse, døbt i Jan. 1706, begr. 21. Maj 1710. ³²⁾

Jørgen Jensen Nors, 1696—1731, skal være f. i Nors Præstegaard, ³³⁾ men er snarere Søn af Pastor Jens Kjeldsen N. i Harring. Student Thisted 1688. Han kom til Viborg for at studere til Præst, og Pastor Rodius i Ndr. Sogn vilde have ham til pers. Kapellan, men Uenighed om Lønnen forhindrede dette, og Biskop Gerner kaldede ham 1696 til Klokker ved Domkirken, blev tillige Hospitalspræst, han prædikede i Domkirken til Lørdags Aftensang og Søndags Tolvprædiken for 35 Sldl. aarl.: ³⁴⁾ hans Bolig i Hospitalet hærgedes af Brand 1726. ³⁵⁾ Han begr. 10 Maj 1731 »udi Kirkegulvet, kastet Jord paa af Stiftsprovst Mag. Chr. L. Tychonius«. ³⁶⁾ Gift med Karen Nielsdatter, begr. 24. Febr. 1749 i »Kirkegulvet og kast Jord paa af Doct. Rosenstand«. ³⁷⁾

Deres Børn: ³⁸⁾ ¹⁾ Niels, se Efterm.: ²⁾ Kirsten, gift i Voel. Tvillum Sogn, død før 1761: ³⁾ Søren, død før 1761: ⁴⁾ Jørgen, død før 1761 efterladende sig 3 Døtre: Karen, g. m. Søren Jensen i Borre; Anne; Inger.

Niels Jørgensen Nors, 1731—61, f. ca. 1700 (Form.) Student Viborg 1718, ³⁹⁾ nævnes 1729 ⁴⁰⁾ som Klokker v. Domkirken og var maaske Faderens Substitut, blev Faderens Efterm., var 1747 en »velstuderet og ellers god Mand, men som havde nogle underlige Grimacer og Gebærder paa sig«: Stiftamtmand With kaldte ham »en Narifas og Abekat«, men Provst Bützow kaldte ham »en brav Karl«. 1735 boede han i Sct. Mogensgade (Hospitalet?). 1760 gav han 50 Rdl. til Hospitalet, hans Bibliotek skænkedes til Domkirken og solgtes for 260 Rdl. ⁴¹⁾ Død 6. Juli 1761, begr. 13. Juli i Domkirkens Gulv. ⁴²⁾ Ugift, hans Søkendes Børn var Arvinger. Maler Frederik Christian Møller sørgede for Begravelsen. ⁴³⁾

Nicolaj Christian Prah, døbt 24. Febr. 1734 i Viborg. ⁴⁴⁾ (Skraedder Christen Lynderup, g. m. Karen Nielsdatter Prah.)

Student Viborg 1754, ⁴⁵⁾ var Substitut under Niels Nors' Sygdom, ⁴⁶⁾ blev Skoleholder i Thorslunde, Kundby Sogn, p. Sjælland, hvor han var 1775. ⁴⁷⁾

Wessal Hendrichsen Barthling, 1761—96, f. 1710 i Højslev Præstegaard. (Pastor Hendrich Wessalsen B., g. m. Ida Malene Pedersdatter Bagger.) Student Viborg 1734, studerede uden at opnaa Attestats, ⁴⁸⁾ 22. Juni 1758 Sognedegn i Højslev—Dommerby—Lundø, 21. Juli 1761 ⁴⁹⁾ Klokker og Degn v. Viborg Domkirke samt Hospitalspræst, død 15. Apr. 1796, ⁵⁰⁾ begr. 21. Apr. fra Domkirken. Han havde Embedsbolig i Hospitalet, og her holdt han 1792 Auktion over Indbo m. m., men efterlod sig dog brugbart Sølvtoj til et Spise- og Thebord, adskilligt Indbo, en liden Bogsamling og »i samme en Del danske Bøger«. Ingen Børn, han sad i uskiftet Bo efter den sidste Hustru, efter hans Død deltes Boet lige mellem begges Arvinger. ⁵¹⁾

Han havde 5 Søstre: ⁵²⁾ 1) Dorthe Sophie, g. m. Degn Oluf Holm i Viby, begge døde før 1796, deres Søn, Henrik H., død 1798 som Kordegn i Æbeltoft; ⁵³⁾ 2) Elisabeth Frederikke, g. m. Skovrider Mønster, begge døde før 1796, havde 2 Børn: Jørgen, Juveler i København; Charlotte, g. m. Søren Lund i Binderup Kro; ³⁾ Margrethe Elisabeth, død 1798 p. Lundø, g. m. Købmand Henrik Lülov i Skive; ⁵⁴⁾ 4) Else Malene, g. m. Pastor Fr. Chr. H. Wilrich i Højslev; ⁵⁾ Jytte Cathrine, g. m. Forpagter Sommer p. Tolstrup Nørgaard v. Løgstør. — Gift 18. Jan. 1747 med Margrethe Cathrine Kahl (Kaal, Kall) af Højslev Pgd., ⁵⁵⁾ f. 1702, død 28. Jul 1771, begr. i Kirkegulvet ud for Kapellanens Skriftestol. ⁵⁶⁾ Ægtepagt af 31. Aug. 1759. Hendes Søkende: ⁵⁷⁾ 1) Engel; 2) Margrethe Cathrine, g. m. Christian Melchior Schuster.

Gift 2. G. 2. Okt. 1776 med Løjtnant Stiegmans Enke ⁵⁸⁾ Clara Margrethe Borchardt, død 28. Juni 1791, begr. 4. Juli i Domkirken, 71 Aar, 5 Mdr., 3 Uger og 3 Dage gl. ⁵⁹⁾ Hendes Søkende: ⁶⁰⁾ 1) Anders, Købmand i Viborg, død før 1796, hans Søn, Jens Wildrik; ⁶¹⁾ 2) Hans, Købmand i Randers, ⁶²⁾ hans Søn, Michael; ³⁾ En Søsterdatter, Gieske Marie, g. m. Degn Reventloux i Harritslev-Albæk, de havde 4 Sønner og 2 Døtre.

Laurits Randrup, ⁶³⁾ 1796—1808, f. 1752. (Forpagter Niels R. p. Lerkenfeldt i Vesterbølle og Ulstrup i Sdr. Vinge, død 1762,

g. m. Anna Weinholt, død 26. Jan. 1779 i Randers.)⁶⁴⁾ Student i Aalborg 1774,⁶⁵⁾ 26. Juli 1781 Klokker i Viborg Søndre Sogn.⁶⁶⁾ 1. Juli 1796 ved Domkirken og tillige Hospitalspræst⁶⁷⁾ med Bolig i Hospitalet, desuden var han Boghandler,⁶⁸⁾ 1790—98 Forretningsfører for »Viborg Samler« og tillige Medejer af Bladet og Bogtrykkeriet.⁶⁹⁾ 1798 var han Fattigforstander,⁷⁰⁾ begr. 14. Nov. 1808.⁷¹⁾ Hans Brodersøn, Hans Michael R., Stiftsfysikus i Viborg, død 1844. — Hans Søskendebarn, Dorthe Kongslev, f. ca. 1739, var Husbestyrerinde her 1801, død 1. Okt. 1811.⁷²⁾ —

Gift 22. Juni 1781 med Antonette Augusta Amalie Petersen (Pittersen) af Lerkenfeldt,⁷³⁾ f. 1753, død 18. Maj 1826.⁷⁴⁾ »Som hendes uplettede, virksomme, dydefulde Vandel havde været, var ogsaa hendes Bortgang fra Jordelivet.« Hendes Søsterdatter, Karen Knudsen, 16. Aar gl., var her 1801.⁷⁵⁾

Deres eneste Barn, Christiana Maria, døbt 15. Juli 1781,⁷⁶⁾ gift med Pastor Maturin Friis i Ferring⁷⁷⁾ og 2. G. m. Pastor Peter Meldal⁷⁸⁾ s. St., sidst i Vium.

Thomas Wissing Heegaard,⁸⁰⁾ 1809—29, f. 24. Jan. 1781 i Gjærn Skole.⁸¹⁾ (Skoleholder Poul H., 1786—1814 Degn i Linaa,⁸²⁾ g. m. Ane Pedersdatter Møller.) Var i 8 Aar Elev i Viborg Latin-skole,⁸³⁾ i 3 Aar Medhjælper hos Klokker Randrup, 1808 Vikar og 25. Sept. 1809 kaldet til Klokker og Kantor ved Domkirken samt Regne- og Skrivelærer ved Byens to Skoler,⁸⁴⁾ fik 13. Juli 1812 kgl. Stadfæstelse paa Kaldelsen og Tilladelse til derefter at føre Navnet W. H., forhen Heegaard Wissing;⁸⁵⁾ Lønningen som Klokker og Kantor 1813 var 87 Rdl. 1 Mk. 4 Sk.,⁸⁶⁾ hvoraf 10 Rdl. betaltes som Pension til Formandens Enke.⁸⁷⁾ 1814 solgte han Handsker;⁸⁸⁾ 22. Febr. 1818 prædikede han i Hospitalet.⁸⁹⁾ Forfatter af adskillige Digte m. m., Digtsamlingen »Rimposen«, 1824, skaffede ham mange Velyndere, den udkom, mens han var paa Kursus i København for at sætte sig ind i »Indbyrdes Undervisning«.⁹⁰⁾

Strid og Modgang: 1810 klagede Graver Friis over, at Heegaard tilbageholdt hans Løn;⁹¹⁾ 1814 klagede Domkirkens Sognepræst over H.s forsømmelige Embedsførelse;⁹²⁾ 1819 fik Prokurator Nyboe Fuldmagt over H.s Pengesager;⁹³⁾ 1821 Strid med Prokurator Bastrup, som H. havde slaaet i Ansigtet; s. A. gendriver H. et Rygte, som »strider mod min Karakter og Stilling som Ægtemand, udruget af Ondskab og ombaaret af Lediggang«;⁹⁴⁾ 1822

Tvangsauktion over hans Gaarde Nr. 18 og Nr. 65 i Mogensgade, Grauballetoft paa Bymarken og en Part i det store Brændevinsbrænderi ved Søen, vurderet til ca. 1000 Rbd.-Sedler; s. A. over en Del Indbo.⁹⁵⁾ og samtidig suspenderedes H. p. Gr. af utilbørlig Embedsførelse, Sagen var for Provsteret;⁹⁶⁾ men 1825 takker han »med graadblændet Øje« for Understøttelse fra Velyndere og for

Fig. 85.

Zacho Foto.

Sortebrodre Kirkestræde 5, Mageløs 2 (M. Nr. 338), ejet 1797—1813 af Graver A. C. Friis, siden Avlsbruger A. C. Kjær. I Baggrunden Stiftsprovstegaarden (M. Nr. 339).

Frifindelse i en Proces, der bevarede Embedet for ham,⁹⁷⁾ som han atter overtog i Marts 1825.⁹⁸⁾ 17. Aug. 1825 Forlig i Viborg Politiret mellem H. og C. Crone angaaende Udtalelser af H. om et Menneskeskelet, som Christen Ostenfeldt havde fundet i Katmose.⁹⁹⁾ 1826 boede H. i Kursmed W. Dollerups Gaard og blev da umyndiggjort med Overretsprokurator Bastrup som Værge.¹⁰⁰⁾ 1827 blev han atter suspenderet »for hans senest paaankede Forhold«, atter Retssag;¹⁰¹⁾ 1828 benævnes han »stakkels Klokker H.«;¹⁰²⁾ 1829 entledigedes han efter kgl. Resol. med Pension, 100 Rdl. Sølv, at udrede af Eftermanden.¹⁰³⁾ En Del Aar var H. tillige Skrivelærer ved Latinskolen.

Han døde 8. Okt. 1831 paa Læsø, »fik en hastig Død efter at have vasket sine Arme og Ben i Søen, gik straks til Huset, blev hastig syg og efter Begæring kørt til Birkedommer Ørum, men døde undervejs«. ¹⁰⁴⁾ Hans to Brødre: ¹⁾ Peder H., Degn i Skorup; ²⁾ Niels H., boede 1831 i Linde. ¹⁰⁵⁾

Gift 25. Maj 1810 ¹⁰⁶⁾ med Nicoline Mathilde Gjørup, døbt 16. Juli 1794 i Viborg. ¹⁰⁷⁾ (Købmand Christian G., g. m. Johanne Marie Wassard.) ¹⁰⁸⁾ Levede i Viborg 1840. ¹⁰⁹⁾ Ingen Børn.

Jacob Riise Haderup, 1826 og 1829 konstitueret.

Carl Ludewig Egedius Wiberg, 1830—67.

Thomas Jensen, 1867.

Oluf Fr. Obel, Vikar, se: Privatskolerne!

Jacob Mess, 1868—84.

Om de sidste, se: Lærerne her!

NØRRE SOGNS KLOKKERE

Kantortjenesten besørgedes af 3. Lektie Hører, ¹⁾ og Klokker-tjenesten var ligesom ved Søndre Sogns Kirke. ²⁾ Kirken, og dermed Embedsgerningen her nedlagdes 1812, hvorefter Sognet henlagdes til Domkirken.

Mathias Sørensen Cormontan, 1686, 1690. Se: Domkirken.

Peder Andersen Lyngbye, til 1711, f. 1662, var 1700 Klokker v. Graabrødre Kirke, ³⁾ nævnes 1704 som »Peder Domhus«, ⁴⁾ død i Nov. 1711. ⁵⁾

Gift med Anna Erichsdatter, begr. 28. Nov. 1746. ⁶⁾

Deres Børn: ⁷⁾ ¹⁾ Anders P. Bruun, f. 1692, var 1718 Degn i Harridslev-Albæk, dernæst til sin Død 1731 i Brøndum-Hvidbjerg; ²⁾ Maren, f. 1695, var 1768 Enke efter Peder Fogh i Volstrup Mølle; ³⁾ Peder P. Lyngbye, var 1711 hos Rasmus Verling i Horsens; ⁴⁾ Judith, f. 1700; ⁵⁾ Henrik Gerner, f. 1703, var 1736—68 Degn i Sevel; ⁸⁾ ⁶⁾ Erik, f. 1704, død 1716.

Af Lyngbye-Slægten kan nævnes: Maler Peder Sørensen Lyngbye, død 1704, g. m. Anna Sørensdatter, deres Søn Peter, f. 1704 fik som født Værgе Farbroderen højagtede og velfornemme

Christen Pedersen Lyngbye, Borger og Invaaner i Viborg. ⁹⁾ Sidstnævnte var ogsaa Maler og boede i Sct. Mogensgade i 1690, ¹⁰⁾ 1706 stafferede han Skrivetavlerne i Graabrødre Kirke ¹¹⁾ og var 1711 Vurderingsmand i Boet efter Klokker Lyngbye. Trods forskellige Mellemlavne er disse tre vist Brødre. Se ogsaa Skoleholder Henrik Bang her.

Hans Jørgen Schytz, 1711—53. Se: Skoleholderne her!

Jesper Henriksen Lund, 1753—62, var kun Klokker og holdt ikke Skole: 1750 leverede Jesper Lund et Krucifiks til Messehagelen i Søndre Sogns Kirke, ¹²⁾ saa han var maaske Guldsmed: død 26. Maj 1762. ¹³⁾

Gift med Marie Mogensdatter Larsen eller Lassen, død efter 1762. ¹⁴⁾

Deres eneste Barn, Henrich Larsen J. L., fik 1762 sin Morbroder, højfornemme Borger og Købmand i Viborg, Sr. Naaman Lassen, til Væрге.

Thue Jensen Holst, 1763—69, døbt 4. Apr. 1732 i Viborg Graabrødre Sogn. (Jens Thuesen, g. m. Marie Lauridsdatter.) Student Viborg 1752, ¹⁵⁾ fra 1763 Klokker her, ¹⁶⁾ men ikke Skoleholder, begr. 29. Apr. 1769. ¹⁷⁾

Gift med Ellen Bisted, f. 1724, død 23. Apr. 1783 hos Søsteren Johanne Marie, som hun boede sammen med de sidste Aar. ¹⁸⁾

Sønnen, Cort, f. 1754, død 1756. ¹⁹⁾

Niels Faarup, 1769—77, se: Skoleholderne!

Christen Uhrenholt, 1777—85, se: Skoleholderne!

Ulrich August Gjærn, 1786—1808, f. 1753. (Hans Moder, Cathrine Gjærn, døde 25. Juli 1796 i Viborg Graabrødre Sogn.) Fra Jan. 1786 Klokker her ²⁰⁾ og boede i Sct. Mathiasgade, ²¹⁾ død 20. Juni 1808. ²²⁾ Gift 1. Dec. 1786 med Bolette Sørensdatter Wad, der da var Jomfru paa Hersomgaard, ²³⁾ f. 1754 i Viborg. (Hattemager Søren Christensen W., g. m. Anne Marie Gregersdatter.) ²⁴⁾ Død efter 1811. Deres Børn: ²⁵⁾ 1) Poul, f. 15. Okt. 1787, cand. theol. 1814, blev Bogholder i Assurancekompagni i København: ²⁶⁾ 2) Martha Marie, f. 9. Jan. 1790, død 31. Juli 1856 i København, g. 6. Sept. 1816 m. ²⁷⁾ Magnus Vogelius, res. Kapellan i Viborg, sidst Præst i Hobro: ³⁾ Søren Wad, se: Efterm.: ⁴⁾ Gravers Chri-

stian, f. 14. Febr. 1794; ⁵⁾ Ananie, f. 17. Maj 1796, g. 1822 ²⁸⁾ m. Apoteker Henrik Gerner Helm, Hobro. ²⁹⁾

Søren Wad Gjern, 1808—12, f. 17. Marts 1792, ³⁰⁾ Student i Viborg, ³¹⁾ blev efter Faderens Død konstitueret Klokker her ³²⁾ indtil Kirkens Nedlæggelse, blev Biskoppens Amanuensis og Stiftskasserer, var tillige Boghandler og Lotterikollektør, fra 1829 Landfoged paa Læsø, ³³⁾ Kammerraad, død 2. Maj 1852. ³⁴⁾

Gift 21. Sept. 1822 paa Aunsbjerg ³⁵⁾ med Jomfru Anne Marie Elisabeth Christensen.

Farvel tvetaarned Oldtids Kirke!
 Modig knejse dine Spiir til Skye;
 Evigt synes du at kunne virke,
 Guddoms Tempel! for din kære Bye.
 Men viid, at Alting maae henfalde
 Nød i Støv, hvoraf det engang blev;
 Før eller silde Skjæbnen dig vil kalde,
 Ene Gud er til i Evighed! ³⁶⁾

SØNDRE SOGNS KLOKKERE

Kantoren var 5. Hører ved Latinskolen, der sammen med nogle Disciple besørgede Sangen, og en Discipel forrettede Klokker-tjenesten til 1685. Fra 1674 skulde Klokkeren her være Bælgetræder, ringe Klokken, holde Kirken ren, have Opsyn med Kirke og Kirkegaard, hente Vand til Daab m. m. 1690 var Klokkerens Løn: $\frac{1}{3}$ af Degnepengene til Michaelis og Paaske, Offer, Rente til Jul, Paaske og Sct. Hansdag, Tavlepenge, Ringpenge ved Begravelser og 4 Skilling af hvert Par, der viedes iflg. Kongebrev; men af disse Indtægter betaltes 9 Daler til Latinskolen. 1779 var Indtægten af Klokkerembedet ca. 80 Rdl. ¹⁾

Peder Lauritsen Grubbe, 1685—98, f. ca. 1657 i Aalborg. (Forældrene kan ikke angives med Sikkerhed.) ²⁾ Var Klokker her i 12 Aar, begr. 31. Marts 1698 af Mag. Just Bøg med »fuld Ringning, Sjungen og Prædiken i Kirken«. ³⁾ Gift her 6. Juni 1686 med Magdalenene Jensdatter Hjelm. (Vist Jens Nielsen H., død her 1663.)

Deres Børn: ⁴⁾ ¹⁾ Marie Cathrine, f. 1687; ²⁾ Kirstine Marie, f. 1. Juni 1690; ³⁾ Lisbeth, f. 5. Nov. 1692.

Michel Jacobsen Kuur, 1698—1708, f. 1672 i Skive.⁵⁾ (Klokker og Skolemester Jacob Nielsen K., g. m. Else Christensdatter.) Hans Søskende:⁶⁾ Hans. Klokker og Skoleholder i Skive; Maren, g. m. Organist Niels Lütken i Skive. — Klokker i Sdr. Sogn og var tillige Bogbinder,⁷⁾ begr. 15. Juni 1708.⁸⁾

Datteren, Inger, døbt 13. Febr. 1706,⁹⁾ levede 1731.

Peder Wittrup, 1708—23, f. 1658, Klokker,¹⁰⁾ begr. 4. Jan. 1723 med »Ringens, Jordpaakastelse, Sjungens og Ligprædiken« af Mag. Johan Høyer.¹¹⁾

Niels Myggind, 1723—25.

Thomas Sundby, 1725—29.

Christen Schottenborg, 1729—47.

Om disse tre, se: Skoleholderne!

Hans Buch, 1748—50, var Klokker her i to Aar,¹²⁾ men ikke Skoleholder, handlede med Urtekram og grove Varer 1767,¹³⁾ død 6. September 1768, begr. »under Ringen, Prædiken, Sørgemusik, egne tændte Lys og klædt Alter med Mulds Paakastelse af Hr. Chr. Sadolin«. ¹⁴⁾ Fra 1759 var han Præstens Medhjælper, d. v. s. en Slags Menighedsraadsmedlem. — Gift her 6. Nov. 1748¹⁶⁾ med Ellen Kirstine Pedersdatter Overgaard,¹⁷⁾ død 14. Maj 1765,¹⁸⁾ begr. 20. Maj »under Ringen, egne tændte Lys med Flor. . . .«. ¹⁹⁾ Gift 2. G. 5. Dec. 1765 med Bodil Johanne Funder.²⁰⁾

Deres Børn: ²¹⁾ 1) Anne Kirstine, døbt 8. Aug. 1749, begr. 10. Aug. 1750: ²⁾ Peder, døbt 27. Sept. 1750, begr. 30. Juni 1783: ³⁾ Mathias, f. 1751, begr. 15. Okt. 1774: ⁴⁾ Ellen Marie, døbt 1. Dec. 1758.

Hans Christian Høyer, 1750—51, var Underdegn her til Mikseldag 1751.²²⁾ senere Skæbne ukendt.

Michel Ingstrup, 1751—55, 20. Jan. 1743 oplyses:²³⁾ »Han ved ej sin Alder, dog synes han at være over 20 Aar, er meget flittig. Forældrene lever og er Bønderfolk i fattig Tilstand«. Student Viborg 1749, 29. Sept. 1751 Klokker og Underdegn ved Sdr. Sogns Kirke,²⁴⁾ 4. Juni 1755 kaldet til Sogndegn i Hem-Hindborg-Dølby,²⁵⁾ boede i Dølby Degnebolig, 1769 ansøgte han om Sønernes Fritagelse for Stavnsbaandet,²⁶⁾ ved sin Død ejede han to Huse af Værdi: 20 og 65 Rdl.,²⁷⁾ begr. 10. Sept. 1776.²⁸⁾

Gift i Domkirken 11. Okt. 1753 med Anne Mette Hansdatter Reineke Tommerup, der da tjente hos Fru Justitsraadinde Kjærulf; f. ca. 1728, begr. 7. Maj 1778 i Dølby.

Deres Børn: ²⁸⁾ ¹⁾ Maren, f. 1754, død 1756 af Børnekopper: ²⁾ Hans, se: Sdr. Sogns Skoleholdere: ³⁾ Michael, f. 1759, var 1786—1813 Degn i Harboøre—Engbjerg: ²⁹⁾ ⁴⁾ Maren, f. 1760, g. 1784 m. Søren Madsen, Vestergaard i Oddense: ⁵⁾ Samuel, død 1 Aar gl.; ⁶⁾ ⁷⁾ Tvillinger, døde 1764: ⁸⁾ Stine, f. 1764.

Hans Petersen, 1755—70, f. 1723, »Degn til Sdr. Sogn paa 16. Aar«, ³⁰⁾ var tillige Landstingsbud, ³¹⁾ begr. 21. Sept. 1770 »under Ringen og Muldspaakastelse«. ³²⁾ Hans Datter, Kirstine Margrethe, døbt 1. Aug. 1758, havde fine Faddere. ³³⁾

Jens Hørning, 1770—81, f. 1721, Klokker her og »forholder sig tilbørlig og upaaklagelig« ³⁴⁾ i sit Embede, 4. Aug. 1780 Bev. t. uskiftet Bo, ³⁵⁾ begr. 24. Apr. 1781. ³⁶⁾

Gift 21. Maj 1767 hjemme i Huset efter Kongebrev ³⁷⁾ med Jomfru Maren Lauritsdatter Haaslund, vist en Søster til Købmand Søren L. H. død 1777 i Viborg, hun vieses 2. G. 29. Juni 1785 til Snedkermester Peder Lynderup i Viborg. ³⁸⁾

Hørnings Børn: ³⁹⁾ ¹⁾ Inger Marie, begr. 1768; ²⁾ Niels, f. 1769, Købmand i Viborg, død 1831 som Fattiglem; ³⁾ Laurits, f. 1772, død 1773; ⁴⁾ Inger Marie, f. 1775, død 1848 i Horsens, g. m. Organist Peter Nicolaj Levinsen her, senere Præst i Alling, han var »ulykkelig gift«. ⁴⁰⁾

Af Slægten Hørning kan nævnes:

Jacob Lauritzen Hørning udgav 21. Apr. 1742 en Panteforskrivning, og han var da Kromand i Hagebro. ⁴¹⁾

Sergent Johan Henrich Hørning i Viborg, g. 2. Okt. 1767 ⁴²⁾ m. Ottilie Jacobsdatter, hun døde som Enke 3. Nov. 1794, 61 Aar gl. ⁴³⁾

Billedhugger Henrich Jensen Hørning i Seerup, død 1776, ⁴⁴⁾ havde 211 Rdl. 2 Mk. 1 Sk. tilgode hos C. D. de Friedenreich til Kjærsholm; Enken fik Beløbet tilkendt ved Højesteretsdom 22. Apr. 1779. ⁴⁵⁾

Musketeer Søren Rasmussen Hørning, død i Maj 1805, 24 Aar gl. i Viborg. ⁴⁶⁾

Laurits Randrup, 1781—96, derefter ved Domkirken, se der!

Jens Christensen Steenholt, 1796—1815.

Konstitueret Lærer *Sørensen*, 1816.

Fig. 86.

Georg Pe fot.

Sortebrodre Kirkestræde 1 & 3 (M. Nr. 304) og Magelos 2 i Nutiden.
Tilhøjre Søndresogns Kirkegaard.

Anders Sejberg Schou, 1816—24.

Rasmus Christensen, 1825—76.

De sidste findes blandt Skolens Lærere.

VIBORG SKOLEHOLDERE

Morten Nielsen, Skolemester i Viborg, udgav 1584 »Regne-Bog udi Tall, Maader, Vægt og Mønt«. Trykt i Aarhus 1584, optrykt 1634 og 1681. ¹⁾ Nu findes der ikke et eneste Eksemplar af Bogen. ²⁾

Laurids Skolemester, maaske Laurids Trap, der boede i Graa-

brødre Sogn 1641, hans Enke, Dorthé Skolemesters, boede 1646 og 1647 sammen med Maren Hans Bøssemagers. ³⁾

Watz Bentsen, Dansk Skoleholder, legerede 3. Febr. 1648 til Sdr. Sogns Kirke 100 Speciedalere til Aftensangsgudstjenesten: ⁴⁾ men han forarmedes og Kapitalen, der ikke var indbetalt, gik tabt: faa Aar efter rømte han fra Byen. ⁵⁾

Povel Skolemester, hvis Barn, Mariche, døbt 3. Juni 1659; endvidere et Barn begr. 14. Jan. 1660, uden at Navnet nævnes. ⁶⁾

Melchior Skolemester, begr. i Marts 1674 fra Sdr. Sogns Kirke. ⁷⁾

Mourids Lauridsen Trap, vist f. her. (Laurids T., se foran! Hans Enke levede her 1645.) ⁸⁾ Han var her 1645, ⁹⁾ nævnes 1675 og 1678 som dansk Skoleholder, ¹⁰⁾ død i Marts 1680. ¹¹⁾

Vist gift med »Johanne Trappis«, der 1691 boede i Kvarteret Gravene-Skottenborg. ¹²⁾

Af Slægten Trap skal nævnes: ¹³⁾ Jens T. i Viborg Graabrødre Sogn, hans Børn: ¹⁾ Anne, f. 1714 død s. A.: ²⁾ Anne, f. 1716: ³⁾ Niels, døbt 15. Marts 1720, død 1798 som Degn i Hvidbjerg i Thy. Slægten har mange Efterkommere navnlig her og i Aalborg. ¹⁴⁾

Christian Høffner, f. 1636, nævnes 1686 som »Tysk og Dansk Skolemester« ¹⁵⁾ og boede i Sdr. Sogn, 1691—1717 Organist ved Sdr. Sogns Kirke ¹⁶⁾ med en aarlig Løn af 33 Rdl. 2 Mk., ¹⁷⁾ død 27. Dec. 1717. ¹⁸⁾ 81 Aar gl. og ejede da en Gaard i Mathiasgade. ¹⁹⁾

Gift med Sidsel Pedersdatter Bøgvad, ²⁰⁾ der 1717 flyttede til Fredericia.

Deres Børn: ¹⁾ Christian, begr. 22. Maj 1686, 1 Aar og 16 Uger gl. ²¹⁾ ²⁾ Jacob, f. 5. Apr. 1687; ²²⁾ ³⁾ Alexander, f. 22. Jan. 1692, fra 1708 Organist i Nordre Sogn. ²³⁾

Didrich Skolemester, boede 1690—91 i Mogensgade og betalte 8 Sk. i Kirkeskat. ²⁴⁾

Jens Nielsen nævnes 1690 og 1695 som dansk Skolemester. Gift 17. Aug. 1690 med Kirsten Erichsdatter. ²⁵⁾ (Erich Podemester, der var Søskendebarn til Anne Christensdatter Bløch, død 1695, g. m. Niels Jensen Winther, 1660—94 Sognekapellan ved Viborg Domkirke.) ²⁶⁾

Sønnen, Nicolaus, døbt 9. Nov. 1690. ²⁷⁾

Mads Jørgensen, f. 1646. (Jørgen Madsen i Klostermøllen, d. e. Dueholm Vandmølle paa Mors.) Han var 1684 dansk Skolemester i Nykøbing paa Mors,²⁸⁾ derefter blev han dansk Skolemester i Viborg, begr. 22. Marts 1698 i Sdr. Sogn med »fuld Ringen, Sjunggen og Prædiken i Kirken af Mag. Chr. Erichsen«. ²⁹⁾

Gift med Maren Sørensdatter »Fostermoder«, død 1704. ³⁰⁾

Deres Børn: ³¹⁾ 1) Johan, var 1704 Underskriver hos Raadstue-skriveren i Viborg; ²⁾ Søren, Student i Viborg 1700. ³²⁾ var 1704 Præceptor hos Pastor Jens Proscolan i Ølby-Asp-Fousing og 1707—33 Degn i Hjørring. ³³⁾ 3) Mette, f. 1680, var hos Moderen 1704.

Christen Pedersen, Skolemester, begr. 4. Marts 1699. ³⁴⁾

Jørgen Lauritzen, nævnes som dansk Skolemester 24. Apr. 1699. ³⁵⁾ da han tillige optræder som Stævningsmand, saa han har været til Plage baade for Børn og Forældre. Han døde i Okt. 1702 i sin Bolig paa Hjultorvet, hvor hans Broderkone, Marie Ørs, var nærværende, hans Broder Peder Lauritzen, sørgede for Begravelsen, om disse to var Mand og Kone kan ikke afgøres, saa der var maaske to Brødre. ³⁶⁾ — Jørgen Lauritzen, Borger og Indvaaner i Viborg, g. m. Elisabeth Poulsdatter, solgte en Gaard i Sct. Mikkelsgade 10. Apr. 1693 til Farver Søren Christensen Høeg, der havde Ejendom Syd for. ³⁷⁾ Det er maaske den senere Skolemester.

Christen Stephansen, f. 1664, dansk Skolemester, begr. 28. Dec. 1703 fra Sdr. Sogns Kirke med »Ringen, Sjunggen og Prædiken«. ³⁸⁾

Søren Bertelsen Kjørulf, ³⁹⁾ 1704—11, f. 1675. (Bertel Sørensen K., 1671—76 Præst i Vester-Østerbølle.) 1702 var han dansk Skolemester i Nibe og 15. Nov. d. A. fik han kgl. Bevilling, 1704—11 Skolemester i Viborg med 20 Rdl. i aarlig Løn, resignerede til Paaske 1711, ⁴⁰⁾ kaldedes 1717 til Sogndegn i Husby- Sdr. Nissum, begr. 26. Apr. 1748, 73 Aar gl.

Gift 3. Dec. 1704 med Mette Marie Paludan, f. 1684 i Foulum Præstegaard. (Hans Jensen P., 1671—1704 Præst i Tjele-Vinge, g. m. Lene Sørensdatter.) I en Alder af 14 Aar blev hun skammeligen voldtagen af Ritmester Didrik Levetzau paa Tjele, som maatte betale hende 2500 Rdl. i Skadeserstatning. ⁴¹⁾ Deres Datter, Mette Paludan, f. 1699 i Foulum, fik ved kgl. Anordning af 31. Juli 1705

udbetalt 500 Rdl., 1775 var Bertel Kjørulf i Mejrup hendes Væрге. hun døde 2. Apr. 1784 hos Bonden Jens Thøgersen i Hvamgaard i Borbjerg, ugift, ⁴²⁾ skønt hun var en dejlig Pige, der havde haft mange gode Tilbud.

Kjørulfs Børn: ¹⁾ Anne Lene, f. 22. Dec. 1705 i Viborg, ⁴³⁾ død 1739, ugift; ²⁾ Hans Bartholin, f. og død 1707; ⁴⁴⁾ ³⁾ Birgitte Marie, f. 1709, g. m. Peder Mørgensen Klejn, 1748—59 Degn i Husby-Sdr. Nissum, dømt fra Embedet og død paa Heden mellem Holstebro og Viborg; ⁴⁾ Inger, f. 1720, død 1804, ugift; ⁵⁾ Gjertrud, f. 1720, var »svag i Hovedet«; ⁶⁾ Kirsten, f. 1723; ⁷⁾ Margrethe, f. 1727; ⁸⁾ Bertel, f. 1730, død 1776 som Præst i Mejrup.

Ditlev Eggers, 1711—15, dansk Skoleholder med Eneret for hele Byen, ⁴⁵⁾ han sagsøgte Kæmner Alart Menchen Skrædder til Betaling af den forfaldne Skoleholderløn, Viborg Byting gav Eggers Medhold 9. Okt. 1713. ⁴⁶⁾ Datteren, Maria, døbt 19. Sept. 1714. ⁴⁷⁾ — Maaske samme Person som Ditlev Baltzar Eggers, 1736—48 Degn i Udbyneder-Kastbjerg, ⁴⁸⁾ g. 2. Dec. 1706 m. Elisabeth Augustinusdatter Basballe af Vivild. ⁴⁹⁾ Desuden kan nævnes: Borgmester Ditlev Eggers i Aarhus 1733. ⁵⁰⁾ Christen Jensen Eggers, død 1717 som Skoleholder i Horsens. ⁵¹⁾ Augustinus Christensen Basballe, død 1694 som Præst i Mygind. ⁵²⁾

Henrik Jensen Bang, 1716—18, døbt 10. Febr. 1681 i Slagslunde. (Pastor Jens Thomsen B., g. m. Maria Gerner, Datter af Biskop Henrik Th. G. i Viborg.) ⁵³⁾ Student i Viborg 1702; ⁵⁴⁾ 1705 var han Arving efter Bispinden i Viborg, og Morbroderen Ole Gerner var hans Kurator; ⁵⁵⁾ han nævnes 1710 som 2. Lektiehører i Viborg, ⁵⁶⁾ fra Nytaar 1716 til Paaske 1718 havde han Eneret til Skolehold i Viborg ⁵⁷⁾ og boede paa Hjørnet af Sect. Hansgade og Gravene i samme Hus som Klokker Schytz, ⁵⁸⁾ 1714 pantsattes hans Indbo, ⁵⁹⁾ efter Hustruens Død rejste han fra Viborg, senere Skæbne ukendt.

Gift 26. Sept. 1714 med Mette Cathrine Christensdatter Lyngbye, ⁶⁰⁾ begr. 24. Marts 1717. ⁶¹⁾ (Maler og Økonom Chr. Pedersen L., død 1715, ⁶¹⁾ g. m. Mette Pedersdatter.) Hendes eneste Søster, Malene Kristina, g. m. Laurids Bruun i København. ⁶²⁾ — Børn: ⁶³⁾ ¹⁾ Jøns Christian, f. og død 1716; ²⁾ ³⁾ dødfødte Tvillinger 16. Marts 1717.

Som Eksempel paa Datidens Skoleholderhjem kan Henrik Bangs Bo tjene, 1718 bestod hans Hjem af: 1 langt Bord med Egeplade, 1 do. mindre, 2 lange Bænke, 3 do. mindre, 1 Skab med Dør, 1 gl. Ege Stolpesengested med gl. gult Omhæng, 2 gl. Stole med Halmbaand, 1 gl. Bliklygte, 1 Rivejern, 1 Kobber Fyrfad, 1 Træ-

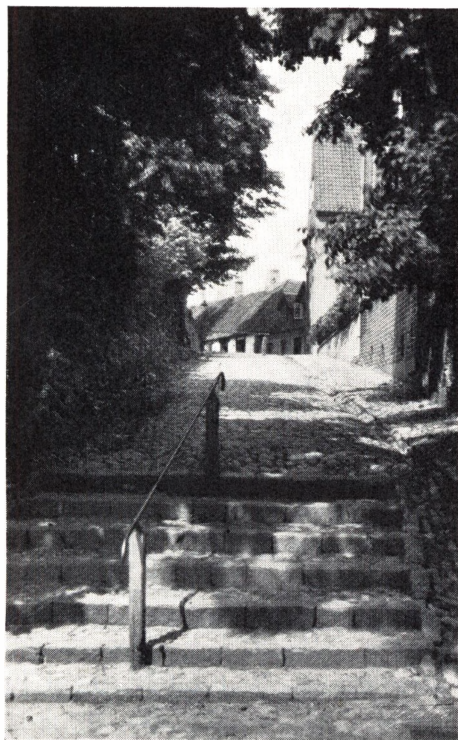

Fig. 87. Zacho Foto.

Trappen fra Sortebrødre Kirkestræde til Leonisgade ved »Lones Kilde«. Tilhøjre Stiftsprovstens Have. I Baggrunden Sortebrødre Kirkestræde 3 og 1 (M. Nr. 304).

Pot, 1 Sten-Krus med Laag, 1 Stol, 1 Ildklemme, 1 lille Glas-Bouteille, 1 Strippe og 1 Spækfjæl. Hele »Herligheden« vurderedes til 7 Rdl. 5 Mk. 10 Sk.; men Gælden var 57 Rdl. ⁶⁴⁾

Peter Gregorius Fürst, 1718—19, var Byens beskikkede danske Skoleholder i eet Aar til Paaske 1719, da han opsagde sit Borgerkab, fordi »han ej derved kunde subsistere«; ⁶⁵⁾ hans Løn var kun

20 Rdl., medens Formanden saavel som Eftermanden fik 40 Rdl., ⁶⁶⁾ saa Fürst har vel ikke haft samme Vilkaar som disse, bl. a. skulde han undervise halvt saa mange »fattige Børn« som Eftermanden. Han nævnes adskillige Gange derefter som dansk Skoleholder og har antagelig haft en Privatskole, han boede i et Lejeværelse 1741, begr. 8. Aug. 1757. ⁶⁷⁾

Gift med Gissel Elisabeth Pedersdatter Leere, død i Apr. 1741. ⁶⁸⁾

Deres Børn: ⁶⁹⁾ 1) Else Sophie, f. 1724: 2) Peter Christian, f. 1726: 3) Juliane, f. 1728: 4) Anders Nicolaj, f. 1730: 5) Søren Luge, f. 1732: 6) Gregorius, f. 1735: 7) Mouritz Graae, f. 1738: 8) Inger Kirstine, f. 1741.

Hans Dalhoff, 1719—21, var Skoleholder her fra Juli 1719, ansat med Eneret mod at holde en »Hører«: hans Ansættelse fik kgl. Billigelse 16. Okt. 1719, vidimeret af Biskop og Stiftamtmand 21. Okt. og tinglæst 21. Nov. s. A.: ⁷⁰⁾ han virkede antagelig i to Aar. ⁷¹⁾ — Daniel Dalhoff boede i Viborg 1615 og 1621: ⁷²⁾ Jørgen D. var Borger og Tingmand her ca. 1623, havde to Sønner, hvoraf Laurids D. døde ca. 1674 som Købmand her og efterlod sig 2 Døtre og 4 Sønner, af disse blev Peder D. Skoleholder i Horsens, død 1702, og to af hans Sønner blev ogsaa Skoleholdere s. St. ⁷³⁾

De to næste Skoleholdere har antagelig været den privilegerede Skolemesters Medhjælper (Hørere), eller de har haft Privatskoler.

Jens Andersen (Thorsen), til 1717, f. 1690, dansk Skoleholder, begr. 20. Maj 1717. ⁷⁴⁾

Gift med Else Sørensdatter Kuur (Cuur), begr. 17. Sept. 1734, ⁷⁵⁾ gav 20 Rdl. til Aftensang i Graabrødre Kirke, ⁷⁶⁾ 4 Rdl. til fattige og 6 Rdl. 4 Mk. til »min salige Mands Broder«, Anders Thorsen; hun boede sidst hos Jørgen Schaltz, der udførte hendes sidste Villie. ⁷⁷⁾

Erich Skolemester, hvis Enke begr. 25. Maj 1733. ⁷⁸⁾

NØRRE SOGNS SKOLE

Hans Jørgen Schytz, 1721—53, fra 1711 Klokke ved Graabrødre Kirke ¹⁾ og 1721 tillige Skoleholder, ²⁾ boede 1716 paa

Hjørnet af St. Sct. Hansgade og Gravene i samme Hus som Skoleholder Bang, ³⁾ 1735 boede han i Sct. Mogensgade; 16. Dec. 1732 begr. Pastor Ernst Samuel her, og Kirkebogen meddeler bl. a.: » . . . han var en from Mand imod alle, ja besynderlig imod mig, som dette har skrevet. H. Jørgen Degn«. ⁴⁾ Klokkeren førte altsaa Kirkebogen. Schytz døde 6. Juni 1753. ⁵⁾

Gift 2. Juni 1716 med Karen Sørensdatter Loldrup. ⁶⁾ (Søren Fisker i Loldrup, g. m. Anne Andersdatter.) Hun var g. 1. G. 30. Dec. 1706 m. Niels Nielsen Bødker, som begr. 15. Aug. 1713, 36 Aar gl., deres Børn: Søren, Discipel i Mesterlektien, begr. 2. Okt. 1733; Jens, f. 1711, død 1719; Niels, døbt 12. Sept. 1713. ⁷⁾

Schytz's eneste Barn, Hans Jørgen, døbt 21. Okt. 1718, var 1753 Skoleholder og Org. i Grenaa. ⁸⁾

Mogens Sørensen (Brandtsen), 1753—58, f. 1722, Skoleholder i Viborg nordre Sogn, ⁹⁾ boede 1756 i Mogensgade i Mathias Bruuns Gaard, hvor der var en Lejer mere, Gaarden er nuværende Mogensgade 35; ¹⁰⁾ 1758 Degn i Øls-Hørby-Døstrup, ¹¹⁾ død i Døstrup Degnebolig, begr. 4. Sept. 1789. ¹²⁾

Gift med Kirstine Sørensdatter, begr. 21. Sept. 1781. ¹³⁾

Gift 2. G. 4. Okt. 1782 med Mette Mathiasdatter af Døstrup. ¹⁴⁾

Deres Børn: ¹⁵⁾ ¹⁾ Mette Marie, døbt 31. Aug. 1755, ¹⁶⁾ død i Julen 1788, g. 18. Sept. 1778 m. Kjeld Mathisen, død 1802 som Degn i Døstrup, han blev gift 2. G. m. Karen Nielsdatter; ¹⁷⁾ ²⁾ Hans, var 1787 Forvalter paa Børglum Kloster; ³⁾ Søren, døbt 2. Febr. 1758, ¹⁸⁾ tjente 1789 paa Aalborg Amtsstue; ⁴⁾ Mathis, døbt 19. Maj 1760, begr. 21. Jan. 1787. ¹⁹⁾

Peder Mausing, 1759—65, Skoleholder. ²⁰⁾

F. J. C. Schinmeyer, 1765—68, Organist ved Graabrødre Kirke ²¹⁾ og tillige Skoleholder her til Sct. Hansdag 1768, ²²⁾ informerede tillige i Fransk og Tysk, han forlod Byen og senere Skæbne ukendt.

Niels Faarup, 1768—77, f. 1743, Klokker og Skoleholder i Ndr Sogn, ²³⁾ fik Embedet mod at betale den Husleje, som Formanden var rejst fra uden at betale, desuden forsynede Faarup Skolestuen med Borde og Bænke, som skulde forblive som Skolens Ejendom, skønt han havde betalt disse med 3 Rdl. ²⁴⁾ — Faarup købte 1775

et Hus i Sct. Hansgade for 275 Rdl. af Skrædder Christen Hasing. ²⁵⁾ — Begr. 25. Okt. 1777. ²⁶⁾

Gift med Bodil Marie Brønlund, f. 1733, død 2. Febr. 1773. ²⁷⁾
 Gift 2. G. med Inger Toftgaard, f. 1743, hun fik 5 Rdl. i Pension, 1784 stilledes hendes Gaard i St. Mikkelsgade til Auktion, død efter 1787. ²⁸⁾

Deres Børn: ²⁹⁾ 1) Karen Marie, døbt 12. Okt. 1770, trolovet 1797 paa Christianspris ved Viborg med Anders Sørslev: ³⁰⁾
 2) Anna Cathrine, døbt 10. Maj 1772: ³⁾ Bodil Marie, døbt 14. Juli 1776, begr. 31. Dec. 1777. Guldsmed Poul Møller, Viborg, var Børnenes Formyndet, deres Arvepart stod i Overformynderiet.

Christen Uhrenholt, 1777—85, Klokker og Skoleholder til 1785, ³¹⁾ i 1778 og 1782 var han tillige Fattigforstander, ³²⁾ 1780 gav han 48 Sk. til frivilligt Vejarbejde udenfor Byen. ³³⁾

Gift 31. Juli 1778 med Jomfru Anna Maria Høeg. ³⁴⁾ (Borgmester i Viborg, Niels Mogensen, død 1787, g. m. Ane Kirstine Nielsdatter, død 1795.) ³⁵⁾

Deres Børn: ³⁶⁾ 1) Lene Kirstine, døbt 16. Maj 1779: ²⁾ Niels Høeg, døbt 9. Febr. 1781; ³⁾ Lene Kirstine, døbt 19. Apr. 1782.

Jørgen Sørensen Korsgaard, 1785—99, f. ca. 1761, 1785 Skoleholder og kort efter tillige Organist i Ndr. Sogn. ³⁷⁾ »var vanfør og i dyb Armod«, 29. Dec. 1799 Skoleholder og Organist i Æbeltoft, til 1805 tillige Bedemand, havde fra 1833 Hjælpe lærer, ³⁸⁾ død 17. Okt. 1834. ³⁹⁾

Gift med Johanne Elisabeth Herlund (Erlund), f. ca. 1752, Ægteskabet opløst 24. Jan. 1798, død i Jan. 1815 i Viborg. Gift 2. G. 21. Jan. 1820 med Ide Margrethe Polder, f. 1763, begr. 19. Apr. 1843, hendes Broder, Rasmus P., var By- og Herredsskriver i Æbeltoft.

Børn: ⁴⁰⁾ 1) Ole Severin, f. 10. Nov. 1787, Drejer i Viborg, g. 1813 m. Johanne Marie Christensdatter; ⁴¹⁾ 2) Helene Ansine, f. 8. Aug. 1789; ³⁾ Anne Sophie Kirstine, f. 1792, død 1793; ⁴⁾ Anne Sophie Kirstine, f. 3. Dec. 1793. Korsgaards Søsterdatter, Kirstine Nielsdatter Lund, 10 Aar gl., var her 1787.

Jacob Riise Haderup, 1800—16, derefter ved Borgerskolen, se der!

Thomas Wissing Heegaard, 1809—16. Se: Domkirkens Klokkere!

SØNDRE SOGNS SKOLE

Peder Wittrup, 1721—23. Se: Klokkerne her!

Niels Mygind, 1723—25, var Klokker og Skoleholder, ¹⁾ døde 26. Marts 1725 i Søndre Sogns Skolehus, hans Bogsamling bestod af: Bibelen, Elementa Bartholini og nogle faa ubrugelige Bøger. ²⁾

Gift med Maren Jacobsdatter Stub, der 1725 fik Mons. Anders Lyngbye til Lavværge.

Datteren, Kirsten, f. 1719, fik Magister Jens Ostenfeldt. Konrektor, til Formynder. Enkens Broder, Hans Jacobsen Stub, der var Borger i København, betalte Boets Gæld.

Thomas Sundbye, 1725—29, f. 1697, Student i Aalborg 1719, ³⁾ Klokker og Skoleholder her i fire Aar, ⁴⁾ død 16. Marts 1729, ⁵⁾ ugift, efterlod sig en betydelig Bogsamling. Kort før Dødsfaldet var han blevet forlovet med Jens Christensen Tømmermands Datter, der havde tilgode for et halvt Aars Spisning og overtog Restboet, andre Arvinger nævntes ikke. ⁶⁾

Christen Schottenborg, 1729—47, f. ca. 1685. (Christen S. i Viborg, hvis Broder, Jens, Student i Viborg 1683, ⁷⁾ døde 1715 som Degn i Storvorde-Seglflod. ⁸⁾) Student i Viborg 1708, ⁹⁾ fra Apr. 1729 Klokker og Skoleholder her. ¹⁰⁾ boede 1735 i Mikkelsgade, antagelig i Skolehuset, begr. 2. Okt. 1747 med »Ringens, Ligprædiken og Jordpaakastelse af Chr. Sadolin«. ¹¹⁾

Gift 5. Marts 1730 med Mette Andersdatter Seerup. ¹²⁾

Knud Jensen Brøe, 1747—73, f. 1701, 1747 beskikket af Byens Øvrighed til Schottenborgs Efterfølger som Skoleholder, ¹³⁾ han sørgede selv for Bolig mod 8 Rdl. i Godtgørelse, ¹⁴⁾ 1771 betegnes han som »en gammel og aldrende Mand, der vel kunde behøve en Medhjælper, men for hans fattige Vilkaar og liden og ringe Indkomst er det ham umuligt at holde nogen«; ¹⁵⁾ entlediget 31. Dec. 1773, ¹⁶⁾ begr. 19. Aug. 1777. ¹⁷⁾ I Skiftet betegnes han ogsaa som »Knud Hører«.

Gift med Karen Skolemesters, begr. 6. Juli 1745. ¹⁸⁾

Gift 2. G. 24. Sept. 1750 med Anne Nielsdatter Overgaard, ¹⁹⁾ f. 1730, begr. 15. Apr. 1779, ²⁰⁾ hendes Søster, Helle N. O., levede i Viborg 1787.

Deres Børn: ²¹⁾ ¹⁾ En Søn begr. 17. Maj 1749; ²²⁾ ²⁾ en Søn opholdt sig 1787 i Horsens eller Skanderborg; ³⁾ Dorthe Kirstine, død 1787, ugift.

Fig. 88.

Zecho Foto.

Mathiasgade fra Hjultorvet til Store Pedersstræde. Tilvenstre Mathiasgade 62 (M. Nr. 288), Skomager C. Hammershøi. Den takkede Gavl paa Bager Aalkjærs Gaard, Mathiasgade 54 (M. Nr. 284). Tilhøjre Mathiasgade 37 (M. Nr. 272), Kobbersmed Rolin. I Baggrunden den gamle Postgaard Mathiasgade 52 (M. Nr. 442), nu Handelsbanken.

Niels Steenberg, 1773—75, f. 1750. (Lars Foss O. S., 1741—83 Præst i Hedensted-Dalby, g. m. Cathrine Margrethe Nielsdatter Steenberg.) ²³⁾ Student, ²⁴⁾ 1. Jan. 1773 Skoleholder i Viborg Sdr. Sogn, ²⁵⁾ 21. Juli 1775 Sognedegn i Grinderslev-Grønning, ²⁶⁾ 14. Maj 1782 Sognedegn i Skive-Resen samt Skoleholder i Skive By, ²⁷⁾ entlediget 20. Juli 1811, ²⁸⁾ boede 1814 og 1818 i Særmark i Ørslev-kloster Sogn, ²⁹⁾ derefter i Kornum og fra 1. Maj 1832 i Løgstør. ³⁰⁾ død der 14. Juli 1834. ³¹⁾ Han ejede en Gaard paa Skive Adelgade,

som han solgte 1797 og købte Gaarden paa Hjørnet af Slotsgade og Søndergade (D. gl. Apotek), som han solgte 1811 til Apoteker Siemsen.³²⁾ Steenberg dømtes 1830 for Injurier mod Otte Larsen eller Danielsens Hustru, Ane Cathrine, i Løgstør.³³⁾ — Broderen, Ove Steenberg, var fra 1787 By- og Herredsskriver i Æbeltoft, senere i Hillerød.³⁴⁾ —

Gift med Anne Hornemann Lyster, f. 1743.³⁵⁾ (Herredsfoged L., g. m. Birgitte Wartberg, død hos Steenberg 1784.)³⁶⁾ Død 1797.³⁷⁾ Hendes Søskende:³⁸⁾ 1) Christian, Birkedommer paa Herningholm,³⁹⁾ dernæst bosat paa Alheden; 2) Ulrich Frederik i København; 3) Henrich, Hørkræmmer i København; 4) Bendix, Købmand i Aarhus; 5) Anne Charlotte, tjente 1784 paa Rydhave; 6) Anne Marie, var 1784 hos Kommandør Zierogel i København. —

Gift 2. G. med Christine Lund, f. 1768,⁴⁰⁾ boede 1834 i Løgstør og Fuldmægtig Knud Bertelsen i Løgstør hævede hendes Pension.⁴¹⁾

Steenbergs Børn:⁴²⁾ 1) Lars Foss, f. 1777; 2) Cathrine Margrethe, f. 1779; 3) Ebbe Claus, f. 1780; 4) Schach August, f. 1781; Vinhandler i København, død 1841 paa en Rejse til Roskilde;⁴³⁾ 5) Birgitte, f. 1785, død 1787; 6) Jens Lemvig, f. 1787, død 1788; 7) Ane Cathrine, g. m. Rodemester Maag;⁴⁴⁾ 8) Johanne,⁴⁵⁾ ugift; 9) Thomas, f. 1798, død 1800; 10) Anne Hornemann, f. og død 1799; 11) Anne Hornemann, f. 1802.

Den næste Skoleholders Virketid vil ikke passe ind i Rækken; men 1776 nævnes, at han havde været Skoleholder her i 4 Aar.

Hans Tommerup Ingstrup, 1772—76, døbt 23. Nov. 1755 i Dølby.⁴⁶⁾ (Michel l. Klokker ved Sdr. Sogns Kirke, se der!) Skoleholder i Viborg Sdr. Sogn i 4 Aar, 7. Sept. 1776 kaldet til Faderens Eftermand som Sognedegn i Hem-Hindborg-Dølby,⁴⁷⁾ død 5. Jan. 1826 i Dølby Degnebolig⁴⁸⁾ som dette Pastorats sidste Sognedegn.

Gift med Kirsten Andersdatter, f. ca. 1750,⁴⁹⁾ død 20. Dec. 1805.⁵⁰⁾

Gift 2. G. med Else Andersdatter, f. 26. Dec. 1775 i Rettrup, Hvidbjerg Sogn. (Anders Holmgaard og Fæstemø.)⁵¹⁾ Død 17. Aug. 1836.⁵²⁾

Deres Børn:⁵³⁾ 1) Frantz, f. 1782, død 1827,⁵⁴⁾ Amtsforvalter i Viborg,⁵⁵⁾ g. m.⁵⁶⁾ Anna Marie Stilling,⁵⁷⁾ deres Datter, Han-

sine Kirstine,⁵⁸) g. m. Stiftsprovst M. R. Ursin, Forfatteren til »Stiftsstaden Viborg«; ²) Ane Dorthe, f. 1786; ³) Anders, f. 1791, boede 1829 i Vinde ved Skive;⁵⁹) ⁴) Michael, f. 1812, blev Ejer af »Degnegaarden« i Dølby, der nu (1940) ejes af hans Sønmedatters Søn.

Poul Jensen Tindbæk, 1775—81, f. 1727 i Tindbæk, Skjern Sogn. (Jens Larsen.)⁶⁰) Fra Mikkelsdag 1775 Skoleholder i Viborg Sdr. Sogn,⁶¹) nævnt 1777 med 10 Rdl.s Gæld til Præsten i Vester Velling-Skjern,⁶²) 1781 Skoleholder i Kastbjerg ved Grenaa, 21. Sept. 1793 tillige Degn s. St., kaldet af Grev Scheel paa Gl. Estrup,⁶³) der ejede det meste af P. Tindbæks Fødesogn, død 31. Juli 1803.⁶⁴)

Gift med Anne Mariane Thomasdatter.⁶⁵)

Deres Børn:⁶⁶) ¹) Birthe Marie, begr. 24. Okt. 1776, 2 Aar gl.;⁶⁷) ²) Anne Marie, døbt 9. Juni 1776, begr. 13. Dec. s. A.;⁶⁸) ³) Jens, var fra 1. Nov. 1807 Informator for Hr. Bangs Børn i Højbjerg Mølle, men forsvandt i Maj 1808 uden Pas, hvorfor han efterlystes;⁶⁹) ⁴) Peder, hvis Opholdssted ikke kendtes 1803, Degnen Hansen i Gjerrild blev hans Værge.

Laurits Randrup, 1781—96, se: Domkirkens Klokkere!

Jens Christensen Steenholt, 1796—1815, f. 1738, Klokker og Skoleholder her,⁷⁰) handlede med Tobak og The,⁷¹) død 25. Dec. 1815, begr. Nytaarsdag »under Klokkernes Ringning«.⁷²)

Gift 1780 med Elisabeth Ernstine Billeskov, f. 1749, død 14. Marts 1825.⁷³)

Deres 2 Børn: ¹) Hans, f. 1781, Snedkersvend i Viborg, g. 1816 m. Karen Gjermansden, Tjenestepige i Viborg;⁷⁴) ²) Karen, f. 1785,⁷⁵) levede 1825.

Thomas Wissing Heegaard, 1809—16. Se: Domkirkens Klokkere!

SKOLEN FOR SOLDATERBØRN

Delmenhorst Regiment kom i Maj 1774 fra Norge til Viborg,⁷⁶) hvor det havde Indkvartering de følgende Aar. Da en Del Soldater havde Kone og Børn med, holdtes der en særlig Skole

for disse Soldaterbørn: men efternævnte er den eneste Skoleholder, som er fundet ved denne Skole, saa Soldaterbørnene har maaske søgt Byens andre Skoler efter 1775.

Søren Malling, f. 1745, blev 1774 Skoleholder ved Delmenhorst Regiment i Viborg, 26. Maj 1775 Sogndegn i Kobberup-Feldingbjerg, ⁷⁷⁾ 23. Maj 1780 Degn i Byrum-Vesterø-Hals paa Læsø, ⁷⁸⁾ død 30. Marts 1815. ⁷⁹⁾

Gift 8. Dec. 1775 med Jomfru Christine Margrethe Pedersdatter, ⁸⁰⁾ f. 1758, død 23. Juni 1786. ⁸¹⁾

Gift 2. G. 1787 med Jomfru Margrethe Albertsdatter Bach, ⁸²⁾ f. 1752, død 18. Jan. 1837. ⁸³⁾

Deres Børn: ⁸⁴⁾ 1) Christian Michael, f. 1777; 2) Ingeborg Karen Margrethe, f. 1780; 3) Hans, f. 1783.

BORGERSKOLEN

KATEKETER

Den ordinerede Kateket var Religionslærer ved Borgerskolen og var tillige Skolens Leder. Embedet oprettedes 1816, nedlagdes 1829, oprettedes atter 1847 og nedlagdes 1883, hvorefter der ansattes en Overlærer og Skoleinspektør. De efternævnte Kateketer nævnes kun med Navn og Virketid, forøvrigt henvises til Wibergs, Elvius's og lignende Værker om Præstestanden.

Didrik Peter Lund, 1816—28.

Andreas Jacob Kaarsberg, 1847—54.

Hans Jacob Hørning, 1855—67.

Vilhelm Carl Schousboe, 1868—75.

Hans Peter Beckmann, 1875—83.

LÆRERE

Jacob Riise Haderup, ¹⁾ 1816—43, f. 30. Sept. 1777 i Viborg. ²⁾ (Domorganist Christian Knudsen H., Degneson fra Houlbjerg, g. m. Sophie Marie Ring, Organistdatter fra Skive.) ³⁾ Fra 1793 Organist ved Sdr. Sogns Kirke, fra Dec. 1799 Skoleholder i Ndr. Sogn og tillige Organist i Graabrødre Kirke til dens Nedlæggelse

1812,⁴⁾ men allerede 15. Dec. 1810 kaldet til Domorganist,⁵⁾ fra 1816 Lærer ved Borgerskolen, 1826 blev han konst. Klokker ved Domkirken.⁶⁾ 1830 vurderes hans musikalske Færdigheder saaledes: »Organisten forstod at privilegere fælt rart. . . især forekom hans Forslag og Præluderer mig meget smagløst!»⁷⁾ Entlediget 1. Jan. 1843 som Lærer⁸⁾ og 1847 som Domorganist, død 15. Juni 1850.⁹⁾

Ved hans Død meddeles, at han havde været Lærer i 46 Aar (?) og endnu i længere Tid Organist.¹⁰⁾

Gift 22. Jan. 1800 med Mette Marie Hwam,¹¹⁾ f. 15. Sept. 1771 i Viborg.¹²⁾ (Søren Christensen H.) Død 7. Marts 1839.¹³⁾

Deres Børn: 1) Sophie Marie, f. 13. Marts 1801,¹⁴⁾ g. m. Lærer Rasmus Christensen i Viborg; 2) Nicoline, døbt 27. Aug. 1806,¹⁵⁾ g. 1830 m. Klokker og Lærer Andreas Peter Egeberg i Randers,¹⁶⁾ deres Datter, Margrethe Christine, opdroges hos Haderups; 3) Jacobine Christiane, døbt 13. Marts 1812,¹⁷⁾ var ugift 1845 og Faderens Husbestyrerinde; 17) 2 Døtre var døde før 1839.¹⁸⁾

Lærer Sørensen, 1816, var konst. Lærer og tillige konst. Klokker ved Sdr. Sogns Kirke.¹⁹⁾

Anders Sejberg Schou, 1816—24, Seminarist, i Dec. 1816 kaldet til Andenlærer i Viborg,²⁰⁾ var tillige Klokker ved Sdr. Sogns Kirke, 31. Dec. 1824 Lærer og Kirkesanger i Simested²¹⁾ og forflyttet derfra 1831.²²⁾

Rasmus Christensen, 1825—76, f. 8. Maj 1801 i Tapdrup Skole.²³⁾ (Lærer og Kirkesanger Christen Rasmussen C. g. m. Maren Christensdatter.) Dimitteret fra Snedsted Seminarium 1823,²⁴⁾ Hjælpe lærer hos Faderen, 12. Jan. 1825 Andenlærer i Viborg²⁵⁾ samt Kordegn og Klokker i Sdr. Sogn. Hans Embedsbolig i St. Set. Mikkelsgade solgtes 16. Marts 1830. Han var Medarrangør af Soldaterfester 1848-49-50 og de første Grundlovsfester i Viborg, skrev Lejlighedssange, bl. a.: »Fra Hildurs haarde Leg«²⁶⁾ og »Ved Helligbæk mod Fædrelandets Fjender«.²⁷⁾ Han var Leder af de første Skolemøder her (3. Pinsedag), der da holdtes i Friskolens Lokaler;²⁸⁾ Dannebrogsmænd; død 8. Juli 1876.²⁹⁾ Han havde sine Forældre i Huset deres sidste Leveaar.³⁰⁾ —

Gift 26. Marts 1826 med Sophie Marie Ring Haderup,³¹⁾ f.

13. Marts 1801 i Viborg. (Lærer og Organist Jacob Riise H., her.)
Død 22. Febr. 1881. ³²⁾

Deres Børn: ³³⁾ ¹⁾ Christen Jacobus Marturin, f. 8. Aug. 1827;
²⁾ Erasmie Marie Sophie, f. 10. Sept. 1829; ³⁾ Niels Ludvig Chri-

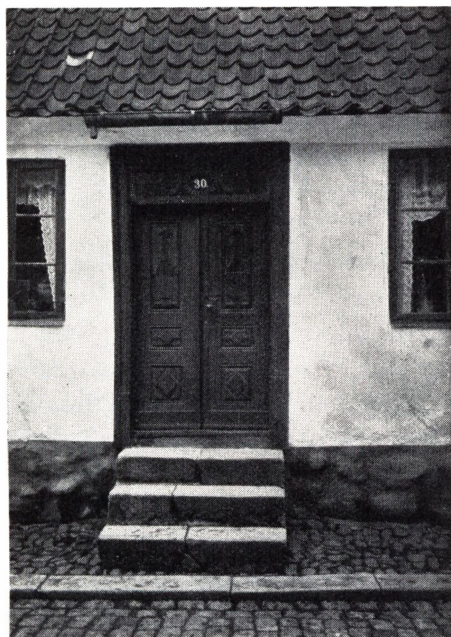

Fig. 89. Hugo Mathiessen fot.

Gammel Dør i Mogensgade 30 (M. Nr. 81), ejet af Jens Lind Bay, Danselærer Søren Bay og Strømpevæver J. G. Thim.

stian Bentzon, f. 23. Sept. 1831, var Handelsbetjent i Viborg 1855 og 1860 og boede hjemme; ⁴⁾ Lauritz Imanuel Martin, f. 10. Febr. 1834; ⁵⁾ Laura Imanuelle Martine, f. 27. Jan. 1836; ⁶⁾ Gottlieb, f. 16. Maj 1838; ⁷⁾ Gottlieb Nicolay, f. 8. Aug. 1841. — Karen Nielsdatter, f. 1800, død 4. Marts 1873, havde i 15 Aar tjent J. R. Haderup, dernæst i 23 Aar hos Rasmus Christensen. ³⁴⁾

Christen Christensen, Hjælpe lærer, f. 15. Apr. 1806 i Tapdrup Skole, Broder til Lærer Rasmus C. her, dimitteret fra Snedsted Seminarium 1827. ³⁵⁾ Hjælpe lærer i Viborg, 1831 Huslærer hos

Proprietær Dalsgaard paa Krabbeshoim ved Skive,³⁶⁾ 17. Maj 1835 Lærer og Kirkesanger i Romdrup-Klarup.³⁷⁾

Gift med Kirstine Frederikke Voetmann, f. 1808. (Købmand Peter Marcus V. i Skive, g. m. Christine Elisabeth Blegvad.)³⁸⁾

Thomas Hammershøj, 1839—79, f. 23. Okt. 1817 i Viborg. (Skomager Anders H., g. m. Ane Marie.) Dimitteret fra Snedsted Seminarium 1837 med Udmærkelse,³⁹⁾ derefter til Nov. 1838 Huslærer paa Lundholm i Salling,⁴⁰⁾ 2. Sept. 1839 konst. som Lærer ved Friskolen i Viborg, fik fast Ansættelse 30. Sept. 1847 som Fjerdelærer,⁴¹⁾ død 1. Maj 1879 og da var han Skolens Andenlærer. Taknemlige Elever satte en Mindesten paa hans Grav paa Viborg Kirkegaard.

Gift 7. Maj 1847 med Jomfru Marie Kirstine Gustavusen,⁴²⁾ f. 18. Dec. 1822 i Viborg.⁴³⁾ (Hattemager Laurids G., g. m. Maren Jacobsdatter Handberg.) Død 2. Juni 1881.⁴⁴⁾ Hendes Farfar var ogsaa Hattemager her.⁴⁵⁾ —

Deres Børn:⁴⁶⁾ 1) Ane Marie, f. 12. Febr. 1848, Lærerinde i Viborg, død 23. Dec. 1912; 2) Laura Andrea Marie, f. 11. Maj 1850, død 12. Marts 1879; 3) Laurids M. Benjamin, f. 4. Okt. 1851, Handelsgartner, død 1. Marts 1926; 4) Johanne Cathrine, f. 8. Maj 1853; 5) Christiane Birgitte Severine, f. 2. Marts 1855; 6) Andreas, f. 23. Apr. 1857; 7) Alfred Valdemar, f. 1859, død 29. Juni 1881.

Søren Michael Helsted,⁴⁷⁾ 1843—46 og 1850—98, f. 24. Dec. 1826 i Viborg. (Skomagermester og Politibetjent Thomas Sørensen H., g. m. Bodil Pedersen.) 1. Sept. 1843 Timelærer i Viborg, dimitteret fra Ranum Seminarium 1849, Sergent i 1849-50, atter Time­ lærer og 26. Juli 1852 Syvendelærer,⁴⁸⁾ sidst Andenlærer her, 1857-75 tillige Lærer og Kantor ved den senere nedlagte Straffeanstalt, entlediget 1. Sept. 1898. Erindringsmedaille. 16. Sept. 1887 Dannebrogsmænd. Død 10. Juni 1919.

Gift 24. Nov. 1857 med Ane Dyrbye,⁴⁹⁾ f. 12. Okt. 1826 i Tostrup, Rinds Herred. (Amtsdyrlæge og Bolsejer Anders D.,⁵⁰⁾ g. m. Kirstine Marie Pedersdatter.) Død 11. Aug. 1896.

Ingen Børn.

Peder Christian Sørensen, f. ca. 1825 i Randers, var 1845 Hjælpelærer ved Viborg Borgerskole.⁵¹⁾

Christian Johansen Schjermer,⁵²⁾ 1845—47, f. 2. Juli 1820 i

Sdr. Rind. (Snedker Johannes S., g. m. Ella Marie...) Dimitteret fra L yngby Seminarium 1844, i eet Aar Hjælpelærer i Overlund, 1845 Lærer ved Viborg Friskole, 1847 Lærer i Nørre Rind, 1858 i Houbjerg, entlediget 1. Juli 1883 paa Grund af Svaghed, 1. Apr. 1884 udnævnt til Dannebrogsmænd, død 1. Marts 1893. »En meget dygtig og samvittighedsfuld Lærer — brugte Tampen flittigt!« Han var i flere Aar Formand for Sparekassen og Sogneraadet; skrev »Sang i Anledning af de tapre Landsoldaters glædelige Hjemkomst 1851«, ⁵³⁾ »Dr. Morten Luthers og hans Venners Liv«, 1888: »Guds Riges Historie« blev ikke fuldført; han leverede Skriftprøve til Thyregod og Holms Skrifflæsningsbog.

Gift med Maren Jensdatter, f. 14. Okt. 1823 i Gl. Asmild. (Slagter. Boelsmand Jens Christensen, g. m. Kathrine Bach.) Død 30. Okt. 1900 i Houbjerg. Ingen Børn.

Anders Christian Nonboe, ⁵⁴⁾ 1847—52, f. 10. Juni 1819 i Nonbo. (Arbejdsmand Poul Sørensen N., senere bosat i Viborg, g. m. Maren Andersdatter.) Dimitteret fra Snedsted Seminarium 1841 med Udmærkelse, 23. Apr. 1847 kaldet til Femtelærer, ⁵⁵⁾ s. A. Tredielærer, 1852 Lærer og Kirkesanger i Gjerrild, 8. Aug. 1885 Dannebrogsmænd, entlediget 1888, død 12. Nov. 1890 paa Søviggaard ved Varde hos Sønnen. »En udmærket og i høj Grad nidkær Lærer, almindelig agtet og afholdt«.

Gift med Poulina Hansen Lillelund, f. 22. Marts 1819, død 2. Marts 1888. Begge er begr. paa Gjerrild Kirkegaard.

Deres Børn: ¹⁾ Hans, Sagfører i Esbjerg, Forkæmper for Afholdssagen; ²⁾ Henrik, Officer i Artilleriet, rejste til Sydamerika, hvor han saa vidt vides var Oberst; ³⁾ Christian, Forvalter paa Skærvad, senere Ejer af Søviggaard ved Varde; ⁴⁾ Johan, døde som ung.

Lærer Nonboe huskes endnu i Gjerrild som en dygtig Lærer og en ejendommelig Personlighed. Han brugte Tamp og Stok uden at nogen kunde beskyldte ham for Misbrug. Han udtrykte sig drastisk til Eleverne: »Vi har Faaretøjer nok til Tampe. — I raa, raadne, ryggesløse, tøjlesløse, tampesløse, uopdragne Hvalpe! Jeg skal minsanten vaske jer, ikke med en Svamp eller Vaskeklud, men med min tykke Egestok, den staar i Gangen, den har tampet mange, og den kan ogsaa tampe jer!«

Carl Ludvig Egedius Wiberg, 1847—67, f. 1. Okt. 1798 i

København. (Skræddermester Rasmus Ulrich W., g. m. Christine Elisabeth Wulf.) ⁵⁶⁾ Var fra 1822 Musiklærer i Viborg, kom i Nov. 1825 atter til Byen efter en kortere Fraværelse og fortsatte som Musiklærer, ⁵⁷⁾ senere Sanglærer ved Latinskolen, ⁵⁸⁾ efter Kancelli Skr. af 20. Juli 1830 konst. Kantor og Klokker ved Domkirken og overtog Embedet 11. Aug. s. A., 1842 fast Ansættelse; 1847 konst. og 13. Dec. 1848 fast ansat Tredielærer ved Borger-skolen, ⁵⁹⁾ død 11. Aug. 1867 under et Ophold i Hovedstaden, ⁶⁰⁾ begr. 16. Aug. fra Viborg Domkirke.

Gift 21. Febr. 1826 med Hansine Theilgaard, ⁶¹⁾ døbt 12. Okt. 1808 i Viborg. ⁶²⁾ (Købmand Worre T., g. m. Karen Bering.) Død 23. Juli 1860. ⁶³⁾

Deres Børn: ⁶⁴⁾ ¹⁾ Rasmus Peter Carl, f. 16. Apr. 1827, død s. A. ²⁾ Christian Carl Ferdinand, f. 18. Juni 1828, Købmand i Viborg, død 6. Jan. 1864, ⁶⁵⁾ g. m. Hansine Støttrup; ³⁾ Julie Petra Elisabeth, f. 24. Jan. 1832; ⁴⁾ Sophie Augusta, f. 16. Febr. 1834; ⁵⁾ Caroline Emilie, f. 28. Apr. 1841.

Poul H. Magnus Rudolph Busch, fra 1848, f. 1823 i København, ⁶⁶⁾ Seminarist, i Nov. 1848 konstitueret og 22. Okt. 1849 kaldet til Sjettelærer, ⁶⁷⁾ boede 1852 hos Smedemester S. Christensen, Gravene. ⁶⁸⁾ Han var ikke Lærer her 1867; hans senere Skæbne ukendt — trods mange Undersøgelser.

Christen Mikkelsen, ⁶⁹⁾ 1852—59, f. 21. Juli 1828 i Flovlev, Hvidbjerg i Thy. (Husmand Mikkil Jensen Smed, g. m. Else Jespersen.) ⁷⁰⁾ Dimitteret Snedsted Seminarium 1847. Huslærer paa Øland i Thy, 4. Juli 1850 Lærer og Kirkesanger i Bigum, ⁷¹⁾ 3. Nov. 1852 Syvendelærer i Viborg, ⁷²⁾ 1859 Lærer og Organist i Løgtved (Buerup), entlediget 1904, død 24. Nov. 1912 i København. — 16. Juni 1899 Dannebrogsmænd; udgav: L. Møller Lund, et Billede fra Almueskolen i Vendsyssel 1897.

Gift 5. Nov. 1858 med Ane Sophie Andersen, f. 17. Okt. 1840 i Kallundborg. (Smedemester Ludvig Vilhelm A., g. m. Christiane Petersen.) ⁷³⁾

Mathias Phillip Jæger, ⁷⁴⁾ 1853—58, f. 4. Juni 1833 i Viborg. (Malermester Andreas From J., g. m. Cathrine Elisabeth Lund.) ⁷⁵⁾ Lærte efter Faderens Ønske Malerhaandværket og aflagde Svendeprove, dimitteredes fra Jelling Seminarium 1853, Lærer ved

Friskolen i Viborg, 1858 i Odense, 1859 Lærer og Kirkesanger i Mern, entlediget 31. Dec. 1895, død 1. Juni 1896. »Var en meget virksom Mand!«

Gift med Christiane Emilie Georgine Sofie Wellejus, f. i Kjeld-

Fig. 90.

Zacho Foto.

Gl. Graverbolig ved Kirkegaardsvej (nu Rødevej),
Nord for Eksercerhuset.

bymagle Skole p. Møen. (Lærer Jens Bech W.) Død 2. Aug. 1873 i Barselseng.

Deres eneste Barn, Ingeborg Emilie, f. 27. Juli 1873, død 16. Apr. 1874.

Byrge Christian Blichmann,⁷⁶⁾ 1855—82, f. 19. Apr. 1814 i Skive. (Jørgen Peter B., Skoleholder og Klokker i Skive, sidst Lærer og Kirkesanger i Lyby, g. m. Anne Sørensdatter Kold, død hos Sønnen 1879, 92 Aar gl.). Dimitteret fra Lyngby Seminarium 1835, 27. Sept. 1835 kaldet til Lærer og Kirkesanger i Tudvad-Vesterby ved Vejle, 10. Maj 1839 i Grønning⁷⁷⁾ og 15. Juli 1855 Syvendelærer i Viborg,⁷⁸⁾ var sidst Tredielærer her, entlediget 1. Maj 1882,⁷⁹⁾ død 23. Maj 1896, ugift. Han boede sammen med

Søsteren, Lærerinde Karen Marie B., se: Privatskolerne! De to stiftede et Legat for Lærerdøtre og Privatlærerinder i Viborg Stift. Fundats af 1903. ⁸⁰⁾

Thomas Jensen, ⁸¹⁾ 1858—67, f. 10. Nov. 1833 i Jelstrup. (Gdr. Jens Andersen). Dimitteret fra Ranum Seminarium 1855, fra 26. Apr. 1856 Lærer og Kirkesanger i Hammershøj, ⁸²⁾ 13. Apr. 1858 Syvendelærer i Viborg, ⁸³⁾ fik 1863 Statsstøtte til videre Uddannelse, ⁸⁴⁾ han gav Instruktionskursus i Sang for Omegneus Lærere i Sommerferien 1866, ⁸⁵⁾ var fra 1. Sept. 1867 konst. Kantor og Klokker ved Domkirken, ⁸⁶⁾ han ejede en betydelig Bogsamling, ⁸⁷⁾ død 17. Okt. 1867, ugift, »fra sin gavnerige Virksomhed«. I alle 9 Aar boede han hos Lærer Rasm. Christensen. ⁸⁸⁾

Niels Pedersen Ginnerkov, ⁸⁹⁾ 1866--69, f. 3. Nov. 1845 i Viborg. (Skomagermester Peder Chr. G., g. m. Johanne Dam, der begge døde i Randers.) Slægten stammer fra Gindeskov i Haderup. — Dimitteret fra Ranum Seminarium 1866, 1. Nov. 1866 Lærer i Viborg, 1. Juni 1869 Lærer i Løvskal og Kirkesanger i Skjern, 16. Juli 1872 Lærer i Randers, fra 1. Maj 1883 tillige Kantor og Kordegn ved Randers Hospital, desuden Sanglærer ved Randers Latin-skole og konstitueret Overlærer ved Bay-Kirketerpske Skoler, entlediget 31. Dec. 1915. Dannebrogsmænd 1915, død 14. Okt. 1920 i Randers.

Gift 16. Maj 1878 med Jensine Marthea Jensen, f. 12. Sept. 1845 i København. (Kgl. Kusk Niels J., g. m. Maren Andersdatter.)

Deres Børn: ¹⁾ Niels Johan, f. 21. Maj. 1879, fra 1915 Præst i Hasle-Skejby-Lisbjerg; ²⁾ Marie Kirstine, f. 2. Nov. 1880, g. m. Overingeniør Adler Alsing, død; ³⁾ Anna Petrea Emilie, f. 17. Juli 1883, g. m. Søren Skovgaard Jessen, 1892-1929 Lærer og Kirkesanger i Grensten, død 1936.

Rasmus Frederiksen, ⁹⁰⁾ 1867—99, f. 19. Juli 1844 i Malling. (Gaardejer Frederik I. C. Hansen i Udsigt, g. m. Ane Marie Rasmusdatter.) ⁹¹⁾ Dimitteret fra Blaagaard Seminarium 1865, fra Juni 1865 Lærer ved en privat Drengeskole paa Christianshavn, fra Okt. 1867 Timelærer og 6. Sept. 1871 Viborg Bys første Otten-delærer, ⁹²⁾ sidst Tredielærer her, oprettede og ledede et Kursus i Viborg (privat Realskole), 24. Juli 1899 Overlærer og Skoleinspektør i Hjørring, entlediget 1914, død 14. Dec. 1920 i Ballerup.

Gift 12. Nov. 1869⁹³⁾ med Edvardine Theodora Hansen, f. 12. Okt. 1849 i Nykøbing F. (Proprietær Christen H. til Vestensborg, g. m. Ane Kirstine Jacobine Marie Møller.) Død 24. Sept. 1928 i Ballerup.⁹⁴⁾

Anders Andersen,⁹⁵⁾ 1868—81, f. 31. Juli 1845 i Elsborg. (Husmand Anders A., g. m. Else Andersdatter Ydsing). 1861 Hjælpe lærer i Trustrup, dimitteret fra Lyngby Seminarium 1865, 26. Marts 1866 Lærer i Haderup.⁹⁶⁾ 24. Marts 1868 fast ansat Sjettelærer⁹⁷⁾ og sidst Fjerdelærer i Viborg, entlediget 1. Maj 1881; 1875 dansk Jurist, Sagfører i Viborg; 1880-1903 Redaktør af Viborg Stifts Folkeblad, og det meste af Tiden tillige Medudgiver af Bladet, 18. Aug. 1904 R. af D., død 21. Apr. 1909.

Gift 26. Marts 1872 med Ane Marie Klementine Thomine Jensen, f. 18. Dec. 1853 i Viborg.⁹⁸⁾ (Skomagermester Severin J., g. m. Edle Balund.) Død 29. Okt. 1888.⁹⁹⁾ 7 Børn. —

Gift 2. G. 2. Okt. 1889 med Karen Marie Bek, f. 24. Juni 1850 i Hørning. (Gaardmand og Spillemand Helgo Niels B., g. m. Anne Margrethe Jensdatter.) Død 27. Nov. 1899 i Viborg. Søster til Forstander Jens Bek, Møllerup Højskole.¹⁰⁰⁾

Jacob Mess,¹⁰¹⁾ 1868—84, f. 23. Jan. 1841 i Sandby Skole ved Nakskov. (Lærer og Organist, Dbm., Jens Peter M., g. m. Kathrine Nielsen.) Dimitteret fra Jonstrup 1860 med Udmærkelse, 28. Juni 1860 Lærer i Nakskov, 24. Sept. 1861 Lærer og Organist i Lemvig, 31. Marts 1863 i Topshøj ved Sorø, 24. Marts 1868¹⁰²⁾ Syvendelærer i Viborg og Kantor og Klokker ved Domkirken samt Sanglærer ved Latinskolen, 23. Febr. 1884 Lærer og Kirkesanger i Karlslunde¹⁰³⁾ ved Taastrup, Dannebrogsmænd 1893, entlediget 1902. Udg.: Kortfattet Sproglære.

Gift 20. Aug. 1863 med Anna Laurette Hjort, f. 31. Maj 1838 paa Aastrup ved Hjørring. (Prokurator Andreas H., senere i Lemvig, g. m. Nicoline Müller.) Død 31. Juli 1870.¹⁰⁴⁾

Gift 2. G. 24. Apr. 1872 med Severine Jacobine Kathrine Bay, f. 25. Dec. 1837 paa Sødal i Rødning ved Viborg. (Proprietær Rasmus B., senere paa Viskum, g. m. Hansine Eleonora Christine Birch.)

Gymnastikundervisningen begyndte i Efteraaret 1828. Om Sommeren var der Badning i Søen, og der anskaffedes en »Svømmeflaade«, som ogsaa benyttedes af Latinskolens Elever mod en

aarlig Lejeafgift; desuden badede Soldaterne herfra, hvorimod alle andre forbødes Adgang til Byens »første Badeanstalt«. Gymnastiklærerne var Sergenter af Viborg Garnison; men deres Biografier udelades her, da de tilgængelige Kilder kun giver ufuldstændige Oplysninger. Den endnu (1940) levende Oscar Nielsen var den sidste militære Gymnastiklærer her.

LÆRERINDER

De første Lærerinder her underviste kun i Spinde- og Haandgerningsskolen, men fra 1867 ansattes den første Lærerinde til Undervisning i alm. Skolefag.

Sophie Marie Ring Christensen, f. Haderup, blev den første Lærerinde her i Haandgerning, hun begyndte 1. Sept. 1826¹⁰⁵) at undervise Borgerskolens Piger i »at binde, samt Linned- og Navnesyning«, 1829 meddelte hun, at man i Haandgerningsskolen kan faa syet Linned for billig Betaling. — Gift med Lærer Rasmus Christensen, se: Borgerskolens Lærere!

Mette Christine Cramer, døbt 3. Nov. 1782 i Viborg.¹⁰⁶) (Klejnsmed Anders C., g. m. Maren Jensdotter.) Var Lærerinde ved Spindeskolen, som begyndte 1829, død 5. Apr. 1876, ugift, godt 93 Aar gl.¹⁰⁷) — Eleverne i Spindeskolen fik Betaling for deres Arbejde, højst 90 Skilling pr. Pund, naar det udgjorde 70 Fed.

Marie Kirstine Hammershøj, Haandgerningslærerinde, g. m. Lærer Thomas H. her, se der!

Karen Hertel, f. 26. Okt. 1823 i Viborg.¹⁰⁸) (Købmænd, senere Lærer og Politibetjent Jørgen H., se: Andre Skoler og Kursus!) Var Lærerinde her 1860, afgaaet ca. 1874.

Margrethe Softe Caroline Finèly, f. 10. Febr. 1814 i Kiel. (Feltpostmester Carl Anton F., g. m. Dorthea Christina Niese.) Ueksamineret, 1. Juli 1867 ansat som Lærerinde i Viborg,¹⁰⁹) entlediget 1882;¹¹⁰) fra 1. Maj 1868 ledede hun et privat Haandgerningskursus,¹¹¹) der undervistes 2 Timer daglig, Skolepengene var 2 Mark pr. Maaned, og Skoleraadet ydede 10 Rdl. i Tilskud. 1872 begyndte hun Kursus i Tysk, Fransk og Engelsk.¹¹²) Død 9. Marts 1907 i Leonisgade Nr. 3.¹¹³)

Christiane Dorothea Karoline Frederikke Kissmeyer, f. 23. Juli 1842. (Glasfabrikant Carl Frederik Heinrich K., Conradsmind Glas-

værk, Ravnkilde, g. m. Ane Sophie Christiane Storr). Ueksamineret, fra 1. Nov. 1871 konstitueret og 1874 fast ansat Lærerinde i Viborg, ¹¹⁴) død 5. Marts 1892 i Lille Sct. Mikkelsgade. Begravelsen foretoges af Broderen, Karl Frederik Heinrich K., fra 1903 Slotspræst i Fredensborg. ¹¹⁵)

POGESKOLER

Borgerskolens Plan af 1816 var beregnet paa, at private Pogeskoler gav Børnene de første Kundskaber, hvorfor Skolekommissionen sørgede for Oprettelsen af saadanne og ydede Støtte. Fra Efteraaret 1818 skulde Eleverne fra alle Privatskolerne møde til den halvaarlige Eksamen i Borgerskolen. 1850 var der for faa Pogeskoler her, og efter Skolekommissionens Opfordring oprettedes mindst tre nye Skoler med Tilskud fra Byens Kasse

M. Jensen boede i Lille Sct. Hansgade og begyndte 1812 »med virksom Flid« at undervise Pigebørn i Syning og Læsning. ¹)

Amalie Brix, f. ca. 1810. (Jens Steffensen B., boede til 1814 i Christianssand, derefter Prokurator i Aalborg, g. m. Hanne Juell.) Lærerinde i Viborg. ugift. ²)

M. Thorup, der hidtil havde boet i Købmand Theilgaards Lejested paa Hjultorvet, flyttede 1. Nov. 1838 til M. Thorups Enke i Reberbanen, hvor hun begyndte en Læse- og Syskole for Børn. ³)

Ane Marie Nielsdatter, f. 1775, var Enke 1834 og Pogelærerinde. ⁴)

Thrine Ejstrup, f. 1772, var ugift 1840 og holdt Pogeskole i »Store Bradepandes søndre Side«. ⁵)

Salling i Gravene havde Plads til flere smaa Elever 1843. ⁶)

Ane Kirstine Christensdatter, f. 1804 i Almind, Enke, holdt Skole 1845; hendes Datter, Andrea, f. 1835 i København. ⁷)

Anne Elisabeth Schuster, døbt 23. Febr. 1805 i Viborg. ⁸) (Musikus Joachim S., g. m. Dorethe Marie Brandt.) Hun havde Privatskole 1845, ⁹) begr. 24. Marts 1869. ¹⁰)

Johanne Larsen, f. 1807 i Overlund, havde Skole 1845 og 1855 i Sct. Mathiasgade, ugift, en Daglejer, Lars Larsen, f. 1806 i Overlund, boede hos hende 1845. ¹¹)

Adelaide Hansen boede hos Niels Bøstrups Enke i Nedergade og aabnede 9. Maj 1846 en Skole for Børn, der undervistes i: Læsning, Skrivning, Regning, Begyndelsesgrundene i Tysk og Haandarbejde. ¹²⁾

Jomfru *Orbek* oprettede en Skole for smaa Børn 1. Nov. 1850 i Skomager Hammershøjs Gaard i Gravene. ¹³⁾

Fig. 91.

Zacho Foto.

Wændelinernes Gaard, Hj. af Lille Sect. Hansgade 15 og Reberbanen 2 (M. Nr. 29). Tilhøjre Kirstine Stantemachers Hus, Lille Sect. Hansgade 17 (M. Nr. 30). Tilvenstre Gæstgiver J. A. Vendelin, Reberbanen 4 (M. Nr. 28).

Sadelmager *Cl. Lunds* Kone begyndte en Pogeskole 1. Nov. 1850 i Lille Bradepande. ¹⁴⁾

Bedemand *Mortensens* Kone begyndte en Pogeskole 1. Nov. 1850 i Mathiasgade i en Lejlighed, som Blikkenslager Gowertz da fraflyttede. ¹⁵⁾

Christine Hectorine Kongstad, f. 1821, begyndte en Pogeskole 1. Febr. 1852, død 5. Apr. 1871 som Politibetjent C. C. Bechs Hustru. ¹⁶⁾

Cathrine Hansen oprettede en Pogeskole 1. Sept. 1854 paa Hjørnet af Lille Sct. Hansgade og Sct. Mogensgade. Betalingen var 1 Mark pr. Uge. ¹⁷⁾

Madam *Marie Valentin*, der i flere Aar havde undervist i flere Familier, begyndte 1. Sept. 1856 en ny Pogeskole i Muremester Krogsdals Gaard i Nedergade. ¹⁸⁾

Karen Marie Blichmann, f. 23. Apr. 1818 i Skive, ¹⁹⁾ kom 1855 til Viborg sammen med Broderen, Lærer Byrge Chr. B., og oprettede en Skole for Smaa børn, der i mange Aar havde Lokale paa Hjørnet af Mageløs og Søndre Sogns Kirkestræde, død i Maj 1903, ²⁰⁾ se forøvrigt hendes Broders Biografi blandt Lærerne.

Grethe Bloch, f. 1822 i Viborg, var ugift 1860 og havde Skolehold; hendes Søn, Jens, f. 1855 i Viborg. ²¹⁾

Else Marie Pedersen, født Eriksen, f. 1811 i Brestrup (?) i Hanherred. Enke efter Mikkel Pedersen, holdt Skole i en Lejestue 1860. ²²⁾

Elisa Birgitte Holm, f. 1831 i Viborg, en fraskilt Kone, holdt Skole 1860: ²³⁾ hendes Børn: ¹⁾ Otto Alexander Wilhelm Valter, f. 1851 i Aarhus; ²⁾ Agnes Elisa, f. 1852 i Randers; ³⁾ Johan Leopold, f. 1854 i Randers; ⁴⁾ Charles, f. 1857 i Viborg.

Stine Sinkel Hesselberg, en Enke paa 70 Aar, f. i Viborg, holdt Skole 1860. ²⁴⁾

Else Marie Frandsen, f. ca. 1830 i Viborg, var Lærerinde her 1860 og var da Enke. ²⁵⁾

Nicoline Deigaard, f. 1820 i Thisted, boede i Viborg 1845. ²⁶⁾ 1. Maj 1848 begyndte hun en Pigeskole i Skive, 1850 skrev hun et Mindevers »Den lille Theodor Hallbergs Minde«, Skive; 1858 opholdt hun sig i Højbjerg og skrev mod »Kristelige Venner« i Thorning; 13. Maj 1861 begyndte hun en Dreng- og Pigeskole i Viborg, hun modtog ogsaa smaa Piger fra Landet som Kostelever. I 1865 skrev hun fra Birgittelyst ved Viborg om Lærerstandens forbedrede Kaar og udtrykte sin Glæde herover. ²⁶⁾

Amalie Jochumsen kom fra Kragelund Præstegaard og oprettede en Skole for Smaa piger 1. Juni 1863. ²⁸⁾

C. Hjermind begyndte en Pogeskole i Sct. Mathiasgade i Juli 1864. ²⁹⁾

Marie Nielsen boede hos C. Mohr i St. Sct. Hansgade, hvor hun begyndte en Pogeskole 1. Maj 1868. ³⁰⁾

Thora Norup boede hos Enkemadam Jensen, Mogensport Nr. 44, 1. Sal, hvor hun holdt Pogeskole fra Dec. 1868. ³¹⁾

Ernestine Louise Bønsøe, født Gjerløv, f. 1811 i København, var gift med Arrestforvarer Jørgen Frederik Bønsøe og oprettede en Pogeskole i Foraaret 1868, den var først i Gravene Nr. 401, fra 1869 i Rosenstræde Nr. 96, hvor den ogsaa var 1871; Fagene var: Læsning, Skrivning og Regning samt Haandgerning for Pigerne. ³²⁾

Edvard Skive, f. 6. Sept. 1846 i Viborg. ³³⁾ (Skomagermester Laurids Nicolaj S., g. m. Marie Kirstine Wammen.) Han holdt Skole for Børn fra 5 Aars Alderen i Mikkelsgade Nr. 128, død 24. Juli 1871, ugift. ³⁴⁾

Mathilde Tholle, Enke efter Arkitekt Julius T., der døde 1871, hvorefter hun 1. Dec. 1871 begyndte en »Lille Skole« for Smaapiger, hun havde selv 2 Børn. Arkitekt Tholles Venner indsamlede 1300 Rdl. til et Mindelegat, hvis Renter først tilfaldt Fru Tholle og Børn og dernæst skulde anvendes til Domkirkens indre Udsmykning. ³⁵⁾ Hun døde 6. Okt. 1916 paa Frederiksberg. ³⁶⁾

FRUENTIMMERSKOLER

Jomfru *Lund* underviste skikkelige Folks Pigebørn i alle Slags Fruentimmer-Netheder med Syning, Opsætning o. s. v. Hun havde forhen undervist i Aarhus og flyttede 1. Maj 1774 til Randers, hvor hun fortsatte sin nyttige Gerning. ¹⁾

Landstingsprokurator *Tørsløff* meddeler 1776: »I et skikkeligt Hus i Viborg, hvor der allerede i nogle Aar har været honette Folks Børn i Pension, antages fremdeles unge Fruentimmer i Kost og Information i Fransk, Tysk, Kristendom, Regning, Skrivning, Syning og Tegning.« Elever fra Byen antages ogsaa til Deltagelse i enkelte Fag. ²⁾

Mathias Andreas Viberg, ³⁾ f. 1736, død 16. Marts 1803 i Viborg, ⁴⁾ g. m. Mariane Louise Wagner, f. 1752, død 19. Febr. 1795 i Viborg, ⁵⁾ boede 1779 i Sct. Hansgade og hjalp hinanden med at informere i »Honettiteter, som i Tiden baade er til Nytte

og Ziir for et honet Fruentimmer«. Han var Dansemester og Musiklærer, og hans Hustru informerede i Fransk, Tysk, alle Slags Fruentimmer-Syninger, Udsyning og Filering, Opsætning af al Slags Hovedtøj, og hvad Fruentimmer bør vide; der modtoges ogsaa Kostelever. 1799 var Dansemesteren Sekretær for »Harmonien«; hans Gaard i Store Bradepande solgtes ved Auktion 1803 efter Begæring af Vibergs eneste Søn. ⁶⁾

Mette de Hofmann, f. 12. Sept. 1749, boede 1786 hos Jomfru Lange i Sct. Mogensgade, hvor hun antog unge Piger til Information »i Fransk, Tysk, Skrivning, Regning, Christendom, Syning, Opstikning og andre Fruentimmer Nettiteter« — et Par Jomfruer fra Landet kunde faa Kost og Logi. Hun døde 3. Maj 1798, »i en Række af 40 Aar boede hendes gode Sjæl i et svagt Legeme«. Oberstløjtnant Ernst de Hofmann paa Aaberg meddelte hendes Død. ⁷⁾

»*J. W. J.*«, der har opholdt sig to Aar i Provinsen, vil oprette en Pigeskole, eller Pension for Piger i 7-11 Aars Alderen til Oplæring i Kundskaber og moralsk Dannelse: Assessor Friis modtager Indmeldelser i Nov. 1807. ⁸⁾

Mariane Svejstrup boede hos Guldsmed Harder i Mogensgade og modtog fra Maj 1811 Elever i »Fransk, Tysk, Brodering og anden Fruentimmer Haandarbejde«. Nov. 1811 havde hun Plads til 2 Pigebørn mere til Kost og Undervisning. ⁹⁾

Modehandlerinde *A. M. Helt* boede i Brændevinsgade og begyndte 1. November 1819 at give Undervisning i »Linnedsyning, Strikning, fransk Broderi, Tambourin, Fladsyning, Navn, Mynsterstriking, Fransk gramatikalsk og Fortepiano«. ¹⁰⁾

M. D. Grosser gav fra Efteraaret 1821 Information i Haandarbejde, Religion, Regning, Skrivning og Tegning. ¹¹⁾

Fru *S. Hansen*, født Thura, boede hos Madam Brahm i Sct. Mogensgade og modtog fra Juni 1829 Pigebørn til Informering i: Syning, Læsning, Skrivning og Regning.

Jomfru *Ane Kirstine Mølsted*, boede hos Bygmester Stilling paa Torvet, hvor hun 1829 begyndte en Skole for mindre og større Børn. Undervisningen omfattede: Læsning, Skrivning, Broderi, al

Slags Linnedsyning og Filering.¹³⁾ Hendes Broderdatter, Louise, var her i flere Aar og døde her 7. Okt. 1836.¹⁴⁾

M. Düsterdich havde Bopæl hos Bygmester Stilling paa Torvet, hvor ogsaa Bataillonschirurg G. H. Düsterdich boede, hun oprettede i Oktober 1829 en Pigeskole og underviste i: Alm. Skolefag, Tysk, Fransk, Syning af Linned, Bobinet samt fra 1831 Maaltagning, Ridsning og Tilskæring til Dameskræddersyning; hun modtog ogsaa Kostelever, ligesom ældre kunde faa Undervisning eller faa deres Klæder og Hatte syede hos hende. — Bataillonschirurgen var fra September 1829 tillige praktiserende Læge i Viborg og Omegn.¹⁵⁾

Johanne Marie Bay, f. 6. Marts 1800. (Jens Lind Carlsen B., Landstingsskriver i Viborg, g. m. Henriette (Henriche) Hoffmann, en Degnedatter fra Ørum, Fjends Herred.) Hun boede 1832 i Sct. Mogensgade og gav Undervisning i at lave Blomster og anden Damepynt. Gift 5. Aug. 1840 med Johan Georg Thim, Strømpehandler i Viborg. Ingen Børn. Hender Broder var Danselærer Søren Andreas Bay i Viborg.¹⁶⁾

Catrine Koustrup flyttede 11. November 1833 fra Guldsmed Mulvads Ejendom og tog Bopæl hos Landsoverretsprøkurator Juul »paa Graven« og modtog Elever i Dameskræddersyning samt Maal og Tilskæring.¹⁷⁾

Wilhelmine Juul i Gravene modtog fra 1. Maj 1834 Pigebørn til Undervisning i Linnedsyning, Strikning og Spinden.¹⁸⁾

Johanna Schubering og *Demoiselle Kleuser*, to Damer fra Holsten, der i flere Aar havde undervist, oprettede med Skolekommissionens Tilladelse et Pigeinstitut her 1853, der undervistes i alm. Skolefag samt Tysk, Engelsk og Fransk. Indmeldelser modtoges i Stiftamtmandsgaarden.¹⁹⁾

Anna Zinggeler, en Sangerinde fra Zürich, tog Vinterophold i Viborg 1858-59 og gav Undervisning i Fransk, hver Elev betalte 2 Rdl. pr. Maaned.²⁰⁾

Frederik Wissing (Wimmer), f. 29. Jan. 1840 i Aarhus. (Provinsskuespiller Matthias Wimmer, g. m. Christiane Bromann). Plejesøn af Bogtrykker Wissing i Viborg. — Student Viborg 1857,²¹⁾ cand. phil., Løjtnant i Artilleriet, oprettede fra Nov. 1868

et Pigeinstitut med Undervisning i alm. Skolefag, Haandgøring og levende Sprog, da »der er Trang for et saadant«; flere Lærere medvirkede. Han døde 3. Apr. 1872. Mindevers af »—« i Stiftstidende. ²²⁾

Fig. 92.

Zacho Foto.

Dybdahls Konditori (nu Fru Beckers Boghandel), Mathiasgade 74,
Hj. af Store Mikkelsgade 16 (M. Nr. 301).

Gift med Sophie Larsen, flyttede efter 1872 til en Broder i Sdr. Jylland. ²³⁾ Sønnen, Hans Hanibal, døde 2. Mdr. efter Faderen. ²⁴⁾

INSTITUTTER

En Del af disse Skoler var Forløbere for Realskolen.

En Person vil nedsætte sig i Viborg 1779 og informere i Fransk, Tysk, Italiensk og Latin.

Informator og Sprogmeister *F. Martini* boede hos Skræddermester Just Lund, hvor han i Nov. 1794 aabnede en Tysk-Fransk Skole med Biskoppens og Stiftamtmandens Bevilling, der undervistes 2 Timer om Formiddagen og 2 Timer om Eftermiddagen —

Kl. 9—11 og 2—4. Der optoges kun 12 Elever, og Skolepengene var 1 Rdl. hver 4. Uge. ²⁾)

Terkel Mørch, ³⁾) f. 27. Jan. 1766 i København. (Kancellisekretær og Revisor i General Postamtet Christian M., g. m. Ane Marie Wesling). Elev i Fredericia Latinskole. Informator, Kontorist m. m. 1790 Kancellist i Søetatens Kommissariats Kontor, entl. i Dec. 1797 p. Gr. af Svaghed, var 1799 i Aarhus, 1. Nov. 1799 Institutbestyrer i Viborg, han lejede Købmand Niels Gjølbbye's Gaard i Mathiasgade og underviste ca. 25 Elever i Religion, Regning, Skrivning, Historie, Geografi, Naturhistorie. Naturlære, Frihaandstegning, Tysk m. m., Skolepengene var 1—2 Rdl. pr. Maa-
ned efter det Antal Fag, man ønskede, tillige Kostelever; han havde en Lejlighed til Udleje samt Værelser, naar der var Snapsting, 1. Jan. 1802 Postmester i Frederiksborg, hvorfor han afhændede Lejemaalet af Gjølbbye's Gaard og solgte en »Samling af morende og nyttige Kunststykker med Tittelkobber«. 1. Juli 1817 entl. m. Pens. som Postmester p. Gr. af Svaghed, Forpagter af to forskellige Landejendomme, boede derefter i Helsingør, Langeland, død 8. Apr. 1841 i Fredericia. Virkelig Krigskancelli-Sekretær. Forfatter, »Noget om Tjenestefolk« og »Min Tidsfordriv i den fra Pligten sparede Time« udkom i Viborg 1801, m. m., »Mit Levnet«, 1831.

Gift 1794 med I) Ane Marie Voigt, f. 1774 i Humble. (Pastor Jens Peter V., sidst i Magleby p. Langeland, Provst, g. m. Bolette Sophie Sünckenberg.) Død 1807.

II) Elisabeth Dorthea Tønder, separeret, død 1818.

III) 13. Nov. 1812 Jørgine Christine Møller. (Degn Jørgen M. i Simmerbølle p. Langeland, g. m. Christine Stæhr.)

En Søn døde i Nov. 1800 i Viborg, ^{1/2} Aar gl., 2 Sønner var døde forhen.

Informator *Schouboe* boede i Maj 1813 i L. Helts Hus i Brændevinsgaden, ⁴⁾) kan være Ulrich Friderich Anton Schouboe, Student Viborg 1800 som Privatist.

Lorentz Christian Nielsen, f. ca. 1791. dimitteret fra Tønder Seminarium 1814, var derefter midlertidig Andenlærer i Skive, ⁵⁾) 31. Jan. 1817 kaldet til Lærer og Kirkesanger i Krejlbjerg ⁶⁾) og overtog Embedet 1. Maj, fra 1 Aug. 1818 Informator i Viborg ⁷⁾)

og havde Bolig hos Maler Worre i Mathiasgade, ⁸⁾ 1823 boede han hos Købmand Theilgaard paa Hjultorvet. I hans Skole undervistes i alm. Skolefag samt Tysk og Tegning. Fra Nov. 1818 havde han en Medlærer. 1829 boede han i Overlund. ⁹⁾

Gift med Helene Marie Nielsen, f. ca. 1793, der 1817 kom fra Tønder til Krejbjerg.

Seminarist *A. F. Ketelsen* ¹⁰⁾ boede hos Bygmester Stilling, og han begyndte en Skole i Febr. 1819, hvor der undervistes i alm. Skolefag samt Tysk, Fransk og Tegning; der undervistes 6 Timer daglig, og Skolepengene var 3 Mark pr. Uge; desuden gaves Privat-timer i Hjemmene. Han virkede her endnu 1824 og holdt ogsaa Aftenskole.

Christen Grøn Toft, f. 12. Okt. 1774 i Grindsted, Hammer Sogn. ¹²⁾ (Sogndegn Nicolaj T., g. m. Malene Nielsdatter.) Var 1812 og 1818 Fuldmægtig i Viborg, ¹²⁾ og 1820 Informator ¹³⁾ eller Privatlærer, fra 1. Maj 1829 holdtes Skolen i Sortebrødre Kirkestræde i en Stue paa tre Fag i Graver Anders Friis's Gaard, ¹⁴⁾ død 21. Okt. 1851, var blind de sidste 7 Aar og sengeliggende i 4 Aar. ¹⁵⁾

Gift 30. Okt. 1801 med Severine Johanne Margrethe Budtz, fremstillet 15. Sept. 1778. (Michel B., Birkedommer paa Frisen-vold, g. m. Johanne Dorothea Wedege). ¹⁶⁾ 4 Sønner, 1 Datter.

Translatør og Sproglærer *Mayson* fra England, der havde opholdt sig i København i 6 Aar, kom 1821 til Viborg og oprettede et Institut for 12 Drengbørn. Der undervistes efter en »letfattelig og behagelig ny Læremetode« i Tysk, Fransk, Engelsk, Tegning, Musik, Historie, Geografi, Bogholderi, Korrespondance, Regning, o. s. v.; Skolepengene var 2 Rbd. rede Sølv pr. Maaned. ¹⁷⁾

Georg Martin Andreas Sommer, f. ca. 1805, Eksamen Artium i Okt. 1825, pæne Karakterer, men kun non contemnendus i Religion, ¹⁸⁾ tog Bolig hos Kancelliraadinde Fogh i Sct. Mogensgade og oprettede i Nov. 1826 sammen med sin Hustru et Institut, her undervistes i: Alm. Skolefag, Latin, Græsk, Fransk, Tysk samt »Haandarbejde for honette Mænds Pigebørn«; ¹⁹⁾ 1828 oprettedes en Søndagsskole i Borgerskolens Lokaler, der som Gave fik Tabeller, Kort og Bøger til indbyrdes Undervisning. ²⁰⁾ 1832 tog Sommer Lærereksamen som Privalist fra Snedsted Seminarium. ²¹⁾ 1834 og 1838 var Instituttet i Farver Algreens Gaard i Vestergade

og her undervistes ogsaa i Tegning med »Blyant, Sortkridt og Sølvstift paa Pergament«. ²²⁾

Gift med Louise Henrikke Tranberg, f. ca. 1806, der 1828 aabnede et Industri-Magazin med Udsalg af kvindeligt Haandarbejde og Landbo-Husflid af fineste Slags. ²³⁾

Christen Jensen, f. 1787—90, Seminarist, havde i flere Aar været dels Huslærer, dels Institutbestyrer, og havde de bedste Anbefalinger herfor, var fra Nov. 1833 Informator i Viborg for 10-12 Dreng, der undervistes i: Religion, Skrivning, Regning, Historie, Geografi, Tysk o. s. v., ²⁴⁾ 1834 kaldes han Institutbestyrer og 1840 boede han hos Bager Jacob Hoff i St. Sct. Hansgade, ugift. ²⁵⁾

Hans Nielsen, f. 20. Juli 1794 i Viborg. (Apoteker Andreas N., g. m. Anne Kirstine Billeschou.) Var fra 1. Juli 1805 Elev i Viborg Latinskole, men blev ikke Student, ²⁶⁾ oprettede ca. 1825 en Privatskole for Dreng, der undervistes i alm. Skolefag og tillige forberedtes til Latinskolen og Kostelever modtoges: ²⁷⁾ 1839-41 var Th. S. Kühnel Medejer af Skolen, se nedenfor! Fra 1841 fortsatte H. Nielsen ene Skolen, men Adjunkterne Wolle og Ekeroth underviste her i: Latin, Fransk, Tysk og Geometri, ²⁸⁾ sidstnævnte beboede en Lejlighed i H. Nielsens Gaard til 1849. H. Nielsen ejede bl. a. Romlund Kirke og en Gaard i Sct. Mogensgade; død 25. Febr. 1857. ²⁹⁾ Var sidst tillige Degn ved Tugthuset. Hans Søster, Elisabeth Esther N., g. m. Chr. Nielsen, Prokurator, en Tid Ejer af Alling Mølle. ³⁰⁾

Gift med Margrethe Frederikke Holm, f. ca. 1800 i Aalborg. (Købmand Frantz H., død 1850 i Viborg efter 17 Aars Ophold hos Svigersønnen). ³¹⁾ Død 6. Dec. 1871. ³²⁾ Hendes Søster, Christiane Marie, var her i flere Aar, død 1863, ³³⁾ var Enke efter Hans F. Clausen, som var »afskediget og uduelig Degn« i Hagested paa Sjælland. ³⁴⁾

H. Nielsens eneste Barn: ³⁵⁾ Andreas Fransiscus, f. 9. Juli 1827, sidst til 1900 Telegrafbestyrer i Viborg, død 1910, g. m. Franzisca Louise Frederikke Overgaard, død 1908.

Theodor Sextus Kühnel, ³⁶⁾ f. 1813. cand. theol. 23. Nov. 1836, oprettede en Privatskole i Viborg, denne forenedes fra 1. Nov. 1839 med Hans Nielsens Skole og kaldtes saa »Kühnel og Nielsens Institut«, ³⁷⁾ Skolepengene var 2 Rdl. pr. Maaned, Kühnel underviste øverste Klasse og var tillige Religionslærer i Tugthuset; Niel-

sen underviste yngste Klasse. Der holdtes Eksamen hvert halve Aar. Den 9. Dec. 1841 kaldedes Kühnel til Kateket i Lemvig.

Hans Christian Heger, ³⁸⁾ f. 30. Marts 1806 i København. (Kgl. Skuespiller Jens Stephen H., Forfatter, g. m. Skuespillerinde Ellen Marie Schmidt, se: Biogr. Lex.) Cand. phil., debuterede 21. Apr. 1829 paa det kgl. Theater som Hamlet, Lærer ved Efterslægtens

Fig. 93.

Hugo Matthiessen fot.

Stiftsprovst Ursins Gaard, Mogensgade 32 (M. Nr. 80).

Skole, 1834-35 Skuespiller i Norge, 1838 dimitteret fra Jonstrup Seminarium efter eet Aars Ophold der, 1838 Lærer i København, oprettede i Jan. 1841 en Realskole i Viborg, død 1846.

Niels Christian Krogh, f. 11. Aug. 1811 i Nykøbing M. ³⁹⁾ (Rebsluger Byrge K., g. m. Kirstine Søndergaard). Han gik i Nykøbing Borgerskole, blev 15 Aar gl. Huslærer hos en velhavende Bonde, derefter Huslærer hos »mere dannede Folk«, fra 1830 Andenlærer i Nykøbing Borgerskole i 5 Aar, en kort Tid Lærer paa Landet, ⁴⁰⁾ dimitteredes fra Lyngby Seminarium 1837, 1838 oprettede han en privat Drengeskole i Skive, hvor han virkede til

1841, da en Strid blandt Skolekredsens Fædre fordrev ham. Derefter forsøgte han at oprette en lignende Skole i Randers, men Planen mislykkedes, da han var faldet i Unaade hos Provst Sehjønning, Randers, hvorefter han startede Viborg Drengeskole 1. Okt. 1841. ⁴¹⁾

I Kroghs Skole ⁴²⁾ undervistes i alm. Skolefag samt Tysk; i det sidste Fag havde Krogh aflagt Prøve hos Professor Abrahamsen, København. Undervisningstiden strakte sig over 36 ugentlige Timer, og Skolepengene var 1 Rdl. pr. Maaned. Han gav Aftenkursus i Tysk og holdt Aftenskole for Piger. Fra Maj 1844 modtog han baade Dreng og Piger i sin Skole, men i forskellige Klasser. Fra 1846 var Krogh tillige Fæstemand i Viborg, og kort efter begyndte han desuden som Ejendomskommissionær. Han stiftede »Den viborgske Læseforening« 1847. ⁴³⁾ I Efteraaret 1851 nedlagde han sin Skole, Danselærer S. Bay blev Fæstemand, og han flyttede selv til Boldhusgade 223,III, København, som Kommissionær og Ejendomshandler; ⁴⁴⁾ men Aaret efter var han atter paa Viborg-egnen, idet han stillede sig som Kandidat til Folketingsvalget. ⁴⁵⁾ Udg.: Undervisningsmetode i min private Drengeskole, 1842. Han forsøgte ogsaa at udgive et Ugeblad »Extrahenten«. 1845 begyndte Krogh og Ott Søndagsskole for Haandværkssvende.

Daniel Frederik Ott, ⁴⁶⁾ f. 1819 i Viborg. (Maler Johan O., der var f. 1788 i Altona, g. m. Ane Marie Johannesdatter). Han fortsatte Faderens Haandværk og var tillige fra 1. Okt. 1844 Tegnelærer ved Kroghs Skole, død 1872. Gift 1856 med Nielsine Mou. (Brænderibestyrer C. M. i Viborg). Deres Søn fortsatte Faderens Forretning og var Maler Ott Nr. 3 i Viborg.

Christian Frydenreich Harder, ⁴⁷⁾ f. 3. Marts 1812 i Viborg. ⁴⁸⁾ (Guldsmed Thomas Pauli H., g. m. Marie Elisabeth Zabel). Cand. theol., ledede en Privatskole i Viborg, hvor der undervistes i: Dansk, Latin, Fransk, Tysk og Musik, alt »efter fortrinlige Skolemænds Teorier«. ⁴⁹⁾ 1843 Institutbestyrer i Skive, død 21. Aug. 1848 under et Besøg i Frøslev Præstegaard paa Mors, hvor hans Søster var Præstekone. ⁵⁰⁾ Gift 1844 med Johanne Marie Elisabeth Bastrup, f. 7. Aug. 1814 i Viborg. ⁵¹⁾ (Overretsprokurator Janus Michael B., g. m. Karen Elisabeth Clausen). Var fra 1848 Modehandlerinde i Skive, død 18. Dec. 1879. ⁵²⁾ Deres Børn: 1) Prima

Theodora Maria Elisa, g. m. Tobaksfabrikant Julius Henchel, Skive; 2) Janus Georg Frygtgud, død 1912 som Grosserer i København.

Rektor *Chr. Fr. Ingerslev* oprettede i Sept. 1842 en Forberedelsesskole for Drengene i 8-10 Aars Alderen, den dreves i Fobindelse med Latinskolen og dennes Lærere underviste. ⁵³⁾

Just Poulsen Torp Abildgaard, ⁵⁴⁾ f. 19. Sept. 1821 i Haasum. (Tømmer Poul Petersen A.) Lærer i Nørre Andrup Biskole, Krejbjerg, 1839-40, dimitteret fra Snedsted Seminarium 1842, Hjælpe-lærer i Sdr. Rind, begyndte til Juni 1844 en Formiddagsskole i Viborg for 12-14 Elever à 3 Mark mdl., han boede i Asmild 1846, senere Lærer i Nørre Onsild.

Henning Detlef Knutzen, ⁵⁵⁾ f. ca. 1821 i Schørderup i Angel. (Husmand Andreas K., g. m. Lovise Mariane Lund). Seminarist, fra Foraaret 1856 til 1. Nov. s. A. Lærer ved Oddense Højskole, derefter oprettede han en Skole i Viborg, 1858 udvidedes Skolen, han bygger Drivhus og begynder Gartneri i Sct. Mogensgade, da han ikke kan leve af Skolen alene, i Marts 1860 etablerer han sig som Handelsgartner i fhv. Brams Gaard ved Skottenborg med tilhørende Toft; s. A. tilbyder han at oprette en Højskole for Viborg og Omegn, han har da været Lærer i 12 Aar, Planen opgaves: fra 1863 gav han Undervisning i Agerdyrkning, Naturlære, Naturhistorie, Kemi, Tegning, Landmaaling, Dansk og Tysk for unge Mennesker; han havde fra 1865 Nummer-Bytningskontor for Soldater; 16. Maj 1871 vedtog Viborg Byraad at købe Knutzens Toft for 6500 Kr. og her opførtes de militære Bygninger og senere Landsarkivet; 1872 var Knutzen Gartner i »Virkelyst« ved Viborg, 1878 i »Virkelyst« pr. Sparkær og 1891 i Ulstrup, 1892 »skrev og udbredte han to Pjecer om Birkedommer Olrik i Hammel« og dømtes af den Grund for Injurier; død den 2. Februar 1897. Flittig som en Myre og levede yderst spartansk, et Fad varme Kartoffler med Salt var for ham et Festmaaltid. »Til gode Kartoffler behøver man ingen Dyppelse!« Skrev flere Artikler om Træplantning m. m.

Gift med Anny Benjamine Augusta Petrassi.

Cand. phil. *I. L. E. Salling* paa Telegrafstationen havde i flere Aar givet Kursus i Gramatik og Retskrivning, og fra Nov. 1860

begyndte han tillige en Privatskole for Drengene som Forberedelse til Latinskolen; han var efter Forbindelse med vedkommende Autoriteter sat i Stand til at lede Skolen efter de gældende Principper. ⁵⁶⁾

Adjunkt *Julius Georg Theodor Toepfer* ledede en Forberedelsesskole her i syv Aar og holdt tillige Sprogkursus, død 1867. efterlod sig en betydelig Bogsamling. Se forøvrigt Hundrup: Lærerstanden ved Viborg Katedralskole. ⁵⁷⁾

Anna Elise Julie Dorthæa Marie Bay, ⁵⁸⁾ f. 28. Juli 1828 paa Sødal, Rødding Sogn. (Proprietær, Stænderdeputeret Rasmus B., sidst Ejer af Viskum, g. m. Hansine Eleonora Christine Birch). Var i over 25 Aar Bestyrerinde af en Forberedelsesskole til Latinskolen; Skolen var først i Frk. Papes Ejendom paa Hjørnet af Mathiasgade—Mogensgade, derefter tre forskellige Steder i Lille Mikkelsgade og sidst i Reberbanen lige over for Brostrøms Gartneri. Rektor Lefolii udtalte ved hendes 25 Aars Jubilæum: »Jeg faar endnu mine bedste Elever fra Frk. Bays Skole«. Død 15. Juni 1896, ugift, i Karlslunde Skole hos Søsteren og Svogeren J. Mess, fhv. Lærer og Kantor i Viborg.

Laura Christine Bay, ⁵⁹⁾ f. 2. Jan. 1831, død 30. Juni 1900 i Karlslunde, ugift. Var Søster til forannævnte og Lærerinde ved hendes Skole.

Christian Fischer ⁶⁰⁾ oprettede en Privatskole 1. Nov. 1860 i I. Samsons Gaard i Vestergade, hvor der undervistes i alm. Skolefag, Naturfag, Matematik, Tegning og Tysk. 1. Maj 1863 antoges en Lærerinde, og Skolen fik tre Klasser, hvorefter der ogsaa optoges Kostelever og holdtes Aftenskole og Kursus i Skrivning. 1864 var Fischer Soldat, og hans Hustru ledede Skolen med Hjælp fra tre af Kommuneskolens Lærere, fra September var Fischer atter hjemme, han havde da 30 Elever og fra Nytaar 32. Lokalerne udvidedes 1867, og derefter havde Skolen 2 Lærere og 1 Lærerinde, hvorefter Drengene og Piger undervistes hver for sig; Skoletiden var 4-6 Timer daglig. 1872 flyttedes Skolen til Dr. Withs Gaard i Reberbanen, hvor der ogsaa holdtes Aftenskole. Fischer blev 3. Sept. 1875 fast ansat Lærer i Vestermarksskolen, entlediget 1891. atter en Tid Privatlærer i Viborg, død 8. Okt. 1918, 82 Aar gl.

Christian Ehrenfried Lund, ⁶¹⁾ der 1861 var blevet res. Kapel-

lan i Viborg, begyndte 1. Marts 1862 en Drengeskole, hvor bl. a. Adjunkt Feddersen medvirkede, s. A. optoges de to første Elever herfra i Latinskolen, desuden forberedte man ogsaa til Seminariet. Skolen begyndte i Nedergade og var fra Aug. 1862 i Sct. Mogensgade; 1866 blev han Præst i Øsløs-Vesløs-Arup. Forfatter af flere Digte m. m. Hans Søskende: ¹⁾ Pastor M. A. S. Lund i Vium;

Fig. 94.

Hugo Matthiessen fot. 1917

Rosenstræde 9 & 11 (M. Nr. 86 & 87), fornedet Nr. 13 & 15 (M. Nr. 88 & 89). Tilhøjre Gang ned til Kommuneskolens Port, Rosenstræde 2 B (M. Nr. 93a).

²⁾ Valgmenighedspræst Rasm. Lund, Ø. Jølby: ³⁾ Sophie Cathrine Lund, Medstifter af Aale Pige højskole 1867. Se forøvrigt: Wibergs Præstehistorie.

Tugendreich von Barner ⁶²⁾ (Toldassistent v. B. i Skive). Oprettede 1851 en Privatskole i Skive og fra 1. Nov. 1867 »efter Opredding« en lignende Skole i Viborg med Bopæl hos Fotograf Siemsen i Gravene, der undervistes i alm. Skolefag, Tysk og Engelsk, desuden besørgedes Lektie læsning ogsaa med Elever fra andre Skoler, tillige holdtes Aftenskole for unge Mennesker; var vist atter i Skive 1868-70: opretdede 1. Okt. 1870 en ny Privatskole

i Viborg »efter Opfordring« med Bolig i Gravene Nr. 410, boede 1871 i Reberbanen Nr. 358, her begyndte han til Nytaar 1874 en »Sav- og Haandgerningsskole« for Drengene i Forbindelse med sin Læseskole.

Oluf Frederik Obel, ⁶³⁾ f. 12. Juni 1831 i Jetsmark Pgd. (Pastor Palæmon Fogh O. sidst Præst i Fanefjord, g. m. Claudine Marie Schnack). Cand. phil. 1850, Husl. p. Lerkenfeld v. Aalestrup, Sproglærer i Viborg, boede 1868 i Murer Nørgaards Hus i Lille St. Haugade Nr. 369, hvor han fra Nytaar 1868 oprettede en Privatskole med Undervisning i Realfagene, dernæst Institutbestyrer i Lemvig og boede i »Vasen«, 1. Juni 1874 L. i Varde og fra 1. Jan. 1880 tillige Kantor, død 22. Apr. 1895. Af hans 7 Søskende: Henriette Louise, Institutbestyrerinde i Næstved: 2 Søstre var g. m. Pastor A. L. Bruun i Vium-Sjørsløv: hans Brodersøn: afd. Stiftprovst Viggo Obel, Viborg. —

Gift 4. Maj 1883 i Jyllinge med Provst C. G. la Cours Enke fra Helsing, Hanne Wilhelmine Sølling, f. 15. Okt. 1848 i Rudkøbing. (Gustav Emil S., sidst Distriktslæge i Lemvig, g. m. Henriette Cathrine Plum). Død 25. Dec. 1918. — 2 Børn: ¹⁾ Elna Johanne, f. 13. Aug. 1884; ²⁾ Gustav Palæmon Sølling O., f. 2. Maj 1886.

ANDRE SKOLER OG FORSKELLIGE KURSUS

En Spindeskole ¹⁾ oprettedes 1784 af Viborg Magistrat, og her gaves fri Undervisning for Pigebørn fra 5-6 Aars Alderen i Hørgarnets Spinden og regelmæssige Behandling. Pastor Zahrtmann, Sdr. Sogns Kirke, anbefalede denne Skole stærkt og skrev flere Artikler herom; han ønskede Skolen udvidet til en Læse- og Arbejdsskole »til fattiges Gavn og Betleriets Afskaffelse«.

Karen Marie, født Lund, ²⁾ underviste her, død 9. Juni 1818 ved heftig Blodstyrning, unge Piger strøede Blomster foran hendes Baare som Tak for hendes Undervisning. Gift med Hans Cappel Haasum, ³⁾ død 29. Aug 1818, 67 Aar gl.

J. C. Nyegaard ⁴⁾ ønskede flere Elever at informere i Tegnekunsten 24. Nov. 1792. Forskellige Personer giver i de følgende Aar Kursus i enkelte Fag.

Maler *Andreas FINDERUP*, ⁵⁾ f. 1769, modtog 1799 efter Opfordring Elever i Tegning 2 Timer om Eftermiddagen Kl. 5—7 i et Værelse, som han indrettede dertil i hans eget Hus. Han døde 1801, og hans Enke blev gift 1802 med Maler Schrøder, der fortsatte Tegneundervisningen.

Johannes Nicolaj Tilemann, 1800—09 Sognekapellan ved Domkirken, oprettede 1. Okt. 1802 et Kursus i Tysk. ⁶⁾ Se forovrigt Wibergs Præstehistorie og Vahl: Slægtebog over Afkommet af Chr. Nielsen.

Søren Stantemacher, ⁷⁾ f. 12. Marts 1778 i Viborg. (Korporal, senere Raadstuetjener og Politibetjent Martinus S., g. m. Sophie Chatrine Sørensdatter, en Degnedatter fra Vinkel). Student Viborg 1799, fra 1800 Informator i Viborg for honnorte Folks Børn, underviste bl. a. i Latin og boede hos Hr. Egelund. 1807 Degn i Framlev, Aarhus Stift, død der 7. Apr. 1842.

Gift 14. Aug. 1810 med Jomfru Kirsten Jensdatter Schousen af Snaastrup Mølle, Framlev.

Hans Søkende: Frantz J. M. S., fra 1816 Bager i Sct. Mathiasgade; Elise Marie S., g. 1815 m. Handelsbetjent Friderich Sørensen Ladegaard i Aarhus; Kirstine var Stiftamtmand Niels Sehesteds Veninde.

Rønnow boede 1800 hos Maler FINDERUP og underviste i Religion, Geografi, Regning og Skrivning. ⁸⁾

Lauritz Steenberg Billeschou, ⁹⁾ i Løjtnant Følligs Gaard, begyndte 1. Nov. 1801 Information, i »Mangel af anden Næring«; 1827 var han »sat ud af sin Virkekreds og gjort brødløs«, ønsker Afskrivning for Embedsmænd o. l. — eller gaa Byærinder, død i Juli 1834, som fhv. Consumptionsunderbetjent, 64½ Aar gl.

Gift med Maren Reehbye, død 3. Febr. 1829, 65 Aar gl.

Premierløjtnant *Carl Johan Peter v. Mantzius* begyndte i Juni 1815 et Kursus i Tysk og Matematik. Gift 8. Okt. 1815 med Mette Marie Fogh. Deres Sønner: Kristian A. L. M., kendt Skuespiller; Johan Fr. M., kendt Skolemand, Stifter af Birkerød Kostskole.

L. Worre, Silbuetklipper, underviste i Tegning 1819 og Vintrene før. ¹¹⁾

Student *Rosenberg*, der havde Attester for Undervisning andre

Steder af unge Menesker og Børn, »saavel in humanioribus: som alm. Skolefag, begyndte i Maj 1820 en Forberedelsesskole til Latinskolen. ¹²⁾

Jørgen Hertel, ¹³⁾ f. ca. 1791 i Randers. (Forældre kan ikke opgives). Nævnes 1821 som Købmand i Viborg, 1834 Lærer og Reserve-Politibetjent, men 1845 Politibetjent.

Gift 2. Febr. 1821 ¹⁴⁾ med Jomfru Dorthæa Haasum, f. ca. 1787 i Viborg.

Deres Børn: ¹⁾ Hans Kappel: ²⁾ Karen, se: Lærerinderne: ³⁾ Johan: ⁴⁾ Emil: ⁵⁾ Carl.

Christian Marselius Wilhelm Gullew, ¹⁵⁾ f. 10. Okt. 1806 i Viborg. (Tømrrer og Blytækker Peder Andersen G., g. m. Ingeborg Vinther). Murermester og Blytækker, der »i to Vinterhalvaar havde frekventeret d. kgl. Akademi med kgl. Understøttelse«, begyndte i Efteraaret 1834 at give Kursus ¹⁶⁾ i »Geometri og de første Bygningsgenstande« for unge Haandværkere: denne Undervisning fortsattes i adskillige Aar. Han har givet mange og værdifulde Oplysninger til Viborg Bys og navnlig Domkirkens Historie. ¹⁷⁾ Dannebrogsmænd, Fortjenstmedalje i Sølv: død 22. Maj 1892.

Gift 1828 med Johanne Sørensdatter, f. 20. Marts 1808, død 28. Febr. 1887.

Adjunkt *Carl Ludvig Peter Dohn* oprettede i Jan. 1852 et Kursus til Præliminæreksamen og desuden et Aftenkursus i Handelsregning. ¹⁸⁾ Hans Biografi findes hos Hundrup.

Anders Hammershøj, ¹⁹⁾ f. 2. Marts 1841 i Viborg. (Skomagermester, Forligsmægler Christen H., g. m. Mette Marie Handberg). Dimitteret fra Ranum Seminarium 1860, 1. Sept. 1860 Huslærer i Højbjerg Præstegaard, gav derefter Privatundervisning i Viborg ²⁰⁾ og boede hos Faderen i Sct. Mathiasgade, tog udvidet Eksamen 1865 og blev Huslærer i Rimsø Præstegaard, 18. Sept. 1865 Lærer i Roskilde, 25. Apr. 1875 Lærer paa Frederiksberg og tillige Docent Fjords Medhjælper, 15. Dec. 1877 Overlærer i Svendborg, 1901 R. af D., entlediget 1910. Død 1921. Udg.: Luplaus Sproglære, 5. Udg. m. m.

Gift 4. Jan. 1870 med Emma Jørgine Jørgensen, f. 22. Maj 1846 i Skærvad Mark v. Grenaa. To Døtre er Lærerinder i Svendborg.

Korporal *N. P. Nielsen* begyndte en Aftenskole for Drengene i Alderen 9-14 Aar fra Nytaar 1867 hos Snedker Holm i Set. Mogensgade. Fagene var Læsning Skrivning og Regning. ²¹⁾ Næste Vinter holdtes Skolen hos Skomager Jespersen, Nicolajg. 81. ²²⁾ I 1870-71 var Skolen hos Smed Knudstrup, Set. Mogensg. 59, Nielsen var da blevet Sergent, og Bataillonsskriver Johs. Fr. Villh. Hardenberg

Fig. 95. Hugo Matthiessen fot 1917.
Rosenstræde 1 A, Indgangsdør (M. Nr. 82a).

var hans Medlærer. ²³⁾ Hardenberg ²⁴⁾ blev Assistent paa Viborg Stiftamts Kontor, Krigsassessor og Dannebrogsmænd. Gift med Anna Juliane Hjorth, f. 1852 i Viborg.

Premierløjtnanterne *Worm* og *Krag* begyndte et Kursus til Præliminæreksamen 1. Nov. 1868. ²⁵⁾

Bataillonsskriver *C. K. Christiansen*, der havde været Lærer i en Række Aar, oprettede 1869 en Skole for Børn, ²⁶⁾ hvor der undervistes i de alm. Skolefag, tillige holdt han Aftenskole to Aftener om Ugen Kl. 7—9. Skolen var først i Dumpen 166 og 1872 i Reberbanen 359, hvor der holdtes Aftenskole fire Gange ugentlig for Drengene i 12-16 Aars Alderen. ²⁷⁾ Gift med Severine Cederqvist.

Skrivelærer *Benthin* fra Randers gav Kursus i Viborg 1854 og 1873, han garanterede en smuk Skrift efter 30 Timers Undervisning. Prisen var 10 Rdl. pr. Deltager.

N. Fischer, der boede i Horsens 1868, var her 1856 og 1863 og tog 6 Rdl. for 24 Timer, blandt hans Elever var Urmager H. Borch, Viborg, der 1863 selv begyndte som Skrivelerer.

P. M. Fischbek kom 1860 og underviste i Skrivning, Tegning og Blomstermaling i Olie og Vandfarve.

Chr. Knudstrup havde Skriveelever 1861.

Kontorist *E. Ørbek* holdt Aften-Skriveskole for Børn og Handelselever 1864.

C. A. Knudsen gav Kursus i Skrivning og Stenografi 1866 og 1867; 1868 kom han med en »aldeles ny Opfindelse«, hvorefter man kunde lære flydende Haandskrift efter 4-5 Timers Undervisning.

Dahl og *Svirkjær* holdt Skrivekursus her 1870 og kunde opvise overraskende Resultater efter tre Ugers Undervisning, saa Stiftsprovst Welding, Pastor Schousbøe og Lærer Helsted anbefalede.

Søndagsskolen begyndte 1843, 1868 holdt Skolen 25 Aars Jubileum, og Lærer og Kantor Rasm. Christensen, der havde været Skolens Leder i de 25 Aar, hædredes og fik en Sølvpokal som Gave foruden en Pengegave fra Skolefonden. I 1849 oprettedes en Haandværkerskole i Forbindelse med Søndagsskolen.

Teknisk Skole begyndte i Januar 1863 i Friskolens Lokaler.

Aftenskole for Svende holdtes 1868 og følgende Vintre i Friskolens Lokaler paa Borger- og Haandværkerforeningens Foranledning; der optoges kun Elever over 18 Aar, Undervisningen var tre Gange ugentlig Kl. 8-10, og Betalingen var 24 Skilling pr. Maaned; men 1873 var der saa ringe Tilslutning, saa der var Udsigt til Skolens Lukning.

Desuden har der i Aarenes Løb været et Utal af Lærere og Lærerinder, der underviste i Sang, Musik, Dans, Ridning, Fægtning o. s. v.

SKOLEN I VIBORG TUGTHUS

»Viborghus«, ²⁸⁾ 1740—1874, husede ogsaa ukonfirmerede Forbrydere, og disse undervistes i »Børnelærdommen« af Tugthusdegnen, der fra 1835 tillige var Lærer her i Skolen for den ukonfirmerede Ungdom. ²⁹⁾ De kvindelige Fanger undervistes ogsaa i Haandarbejde. Desuden holdtes Søndagsskole, som 1849 besøgte af 12 Mandfanger. Der var adskillige »gamle Elever«, som overlodes til Tugthusdegnens Omsorg, f. Eks.: 1819 konfirmeredes en Fange paa 21 Aar, tillige døbtet han samme Dag, da ingen Vished kunde skaffes, om han var døbt; ³⁰⁾ 1820 konfirmeredes fem Fanger mellem 25 og 36 Aar; 1824 var der 11 Konfirmander mellem 21 og 49 Aar og 1825 ialt 10, hvoraf Halvdelen var over 40 Aar, men det var ogsaa »indkvarterede Natmændsfolk«.

Det hændte af og til, at enkelte af Ungdommen ude i Sognene, naar de var blevet »vist fra« hos Præsten, nægtede at gaa til fortsat Overhøring, og de kunde da indsættes i »Viborghus« til Tvangsundervisning, herpaa kendes et Par Eksempler fra 1820erne. ³¹⁾ 1836 blev en 19-aarig Fange efter udstaaet Straf overgivet til denne Tvangsundervisning; han fik derved en Slags Tillægsstraf, der vel endte med hans Konfirmation, men næppe har forbedret ham.

Af Degne ved Tugthuset kan nævnes:

Jacob Riise Haderup til 1843.

Hans Nielsen, 1843—57.

Søren Michael Helsted, 1857—74.

NOTER

En udtømmende Beskrivelse af Viborg Skolevæsen kan ikke gives paa den Plads, her er beregnet til dette Emne, og nærværende Beskrivelse maa da betragtes som en Oversigt eller et Forarbejde til den Skolehistorie, Jyllands gamle Hovedstad stadig savner.

Som Hovedkilder, der kun undtagelsesvis nævnes i fig. Noter, er benyttet: Trap: Kongeriget Danmark, 1. og 4. Udg. Resens Atlas, 1934. Krog: Samlede Efterretninger om Viborg, 1779. Ursin: Stifts-staden Viborg, 1849. Severinsen: Viborg Domkirke, 1932. Guldberg: Grundtræk til en Skildring af det danske Undervisningsvæsens Begyndelse, 1801. Ottosen: Vor Folkeskoles Oprindelse,

1901. Koch: Den danske Landsbyskoles Historie, 1882. Laurits Pedersen: Almueundervisning i en dansk Købstad, 1909. Dansk Skolestat I, S. 16—17, 1933. Samtlige Folketællinger til 1860. Skolestatistik.

1) Stiftsbogen. 2), 3) Kirkeregnskaber. 4) Se: Biografierne. 5), 6) Kæmnerregnskaber. 7) Kirkebøgerne, Kæmnerregnskaber, Magistratens Korrespondance. 8) Kæmnerregnskaber. 9) Viborg Samleren, 1773, S. 383. 10) Do. 1777, Tillæg 40. 11) Do. 1781, Tillæg 18. 12) Kirkeregnskaber. 13) Do. Kirkebøgerne og forskellig Korrespondance, Viborg Samleren. 14) Kancelli Skr. ^{27/2} 1845. 15) Viborg Stifts Synodalakt 1830. 16) Købt af Enkemadam Ane Marie Gjørup, født Winge, ved Skøde af ^{26/12} 1816, læst ^{18/6} 1817. 17) Viborg Samleren ^{5/7} 1824, ^{16/6} 28, ^{27/10} 30 og ^{24/6} 34. 18) J. Møller: Danmarks gejstlige Embeder. S. 103. 19) Viborg Stiftstidende ^{13/2} 1840. 20) J. Bering: Skole-Calender, 1844. 21) Viborg Samleren ^{13/3} 1817, ^{8/1} 18, ^{9/10} 20, ^{11/12} 47. 22) Efter Kancelliets Krav v. Skr. ^{26/11} 1842. 23) Viborg Stiftstidende ^{18/11} 1847. 24) Købt af Skomager F. Stridsland ved Skøde ^{15/6} 1846, læst ^{13/12} 1848. 25) Jul i Viborg, 1929, S. 31. 26) Købekontrakt ^{27/12} og ^{29/12} 1886, Skøde tinglæst ^{21/3} 1888. 27) Skolen indviedes ^{23/8} 1887. Se Viborg Stifts Folkeblad ^{20/8} 1937. 28) Jordebog f. Viborg Købstad, 1878. Graabrødre Markskole v. Skoleudvalget, 1914.

DOMKIRKENS KLOKKERE

1) Severinsen: Viborg Domkirke. Ursin: Stiftsstaten Viborg, o. fl. St. 2) Diplomatarium Vibergenses Register. Resens Atlas, 1936, S. 46—47. Severinsen: Viborg Domkirke, S. 311—12 og 375. 3) Kgl. Reskript i Febr. 1775. 4) Kirkeregnskaber. 5) Latinskolens Elevprotokol. 6) Farstrup og Axelsens Dagbøger, S. 134. »Fra Viborg Amt«, 1935, S. 140. 7) Kirkeregnskaber. 8) Graabrødre. 9) Kirkeregnskaber. »Fra Viborg Amt«, 1935, S. 143. 10) Biskoppens Kaldsbog. 11) Stiftsbogen 1678. 12) Do. 1690. 13) 14), 15) Kirkeregnskaber. 16) Viborg Bys Grundtakst 1683. 17) Aalborg Kirkebog. 18) Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg, S. 336. 19), 20) Domkirkens Regnskaber. 21) Skøde- og Pantebog Nr. 1, Fol. 153. 22) Do. Nr. 2, Fol. 225. 23) Aalborg Bys Skifteprotokol ^{10/10} 1677. 24) Pers. Tidsskr. 1927, S. 126. 25) Viborg Bys Skifteprotokol ^{28/10} 1695. 26) Stiftsbogen. 27) Viborg Bys Skøde- og Panteprotokol ^{28/7} 1690. 28) Vibergs Præstehistorie. 29) Graabrødre Kirkeregnskaber. Stiftsbogen. 30) Domkirkens Regnskaber. Nørlyng Herreds gejstlige Skifteprotokol, S. 156. 31) Graabrødre. 32) Laastrup. 33) Saml. t. j. Hist. og Top., 1. R., IV, 405. 34) Kirkeregnskaber. 35) Rørsig: Viborg Ildebrande, S. 74. »Fra Viborg Amt«, 1935, S. 144. 36), 37) Domkirken. 38) Gejstligt Skifte efter Niels J. Nors. 39) Latinskolens Elevprotokol. 40) Nørlyng Herreds gejstlige Skifteprotokol 1729, S. 701. 41) Saml. t. j. Hist. og Top., 1. R., IV, 332.

- 341, 405. 42) Kirkebogen. 43) Nørlyng Herreds gejstlige Skifteprotokol. 44) Graabrødre. 45) Elevprotokol. 46) Skiftet efter N. J. Nors. 47) Meddelt af Lektor Sixhøi, Viborg. 48) Saml. t. j. Hist. og Top., 1. R., IV, 405. Danemarks Spejl 1767, S. 455 o. fl. Aarg. 49) Biskoppens Kaldsbog. 50) Viborg Samleren, 1796, S. 203. 51) Do. 1792, S. 27. 52) Nørlyng Herreds gejstlige Skifteprotokol. Viborg Samleren., 1796, S. 249. 53) Bøttiger: Æbeltoft og Omegn, S. 204—05. Viborg Samleren $16/4$ 1798. 54) Viende i Højslev 1760. Bogen om Skive, S. 160—61, 401. 55) Højslev Kirkebog. 56) Domkirken. 57) Nørlyng Herreds gejstlige Skifteprotokol. 58) Domkirken. Viborg Samleren, 1776, S. 328. 59) Domkirken. Viborg Samleren, 1791, S. 418. 60) Nørlyng Herreds gejstlige Skifteprotokol. 61) Viet i Højslev 1784 med Elsebeth Wilrich, Præstens Søster. Arvesag, se: Viborg Samleren, 1794, S. 193 og 1795, S. 445 ff. 62) Vist Forpagter af Allinggaard til 1796. 63) Slægtbog over Afkommet af Christjern Nielsen, S. 49. Saml. t. j. Hist og Top., 3. R., IV, 255. 64) Viborg Samleren, 1779, S. 38. 65) Aalborg Kathedralskoles Indbydelskrift 1841. 66), 67) Biskoppens Kaldsbog. Sdr. Sogns Kirkes Kvitteringsbog. 68) Viborg Samleren 1787, Tillæg 8. 69) Do. 1793, S. 464: 1795, S. 474: 1797, S. 416. 70) Do. 1798, Tillæg $7/30$. 71) Domkirken. Boet forsegledes $8/11$ 1808, gejstligt Skifte. 72) Folketælling 1801. Viborg Samleren $3/10$ 1811. 73) Vesterbølle Kirkebog. 74) Viborg Samleren $20/5$ 1826. 75) Folketælling. 76) Vesterbølle Kirkebog: Wibergs Angivelse af Viborg som hendes Fødested er urigtig. 77) Viborg Samleren $1/7$ 1801. 78) Do. $18/1$ 1802. 79) Slægtbog over Afkommet af Christjern Nielsen, S. 47. 80) Erslevs Forfatter Lex. Supplement. Viborg Stifts Folkeblad $27/5$ 1922. 81) Gjern Kirkebog, døbt $11/3$ 1781. 82) Biografi, se: Aarhus Stifts Aarbøger, 1930, S. 130 ff. 83) Elevprotokol. 84) Biskoppens Kaldsbog, S. 187. Viborg Stiftskiste, Reversal 7, 348, hvor han benævnes Skolelærer T. H. Wissing. 85) Kancelli Skr. $18/7$ 1812. Viborg Stifts Synodalakt 1813, S. 10. Viborg Stiftskiste, Reversal 7, 349. 86) Kirkeregnskaber. 87) Biskoppens Kaldsbog 1809, S. 188. 88) Viborg Samleren $31/1$ 1814. 89) Do. $21/2$ 1818. 90) Forord i »Rimposen«. Viborg Samleren $15/9$ 1824: »Rimposen« har rivende Afsætning, han agter at udg. »Grynposen«, en Roman efter Walter Schotts Maneer. Viborg Samleren $29/7$ 1824 Anmeldelse af »Rimposen« efter Hempels Avis. 91) Viborg Stiftskiste, Reversal 7, 348. 92) Do. $18/10$ 1814. 93) Viborg Samleren $3/7$ 1819. $20/5$ 1820. 94) Do. $13/10$, $19/11$, $3/12$ 1821. 95) Do. $10/11$ 1821, $11/3$ 22, $20/4$ 22. 96) Viborg Stifts Synodalakt 1822, S. 18; 1823, S. 21; 1823, 31. 97) »Dagen«, 1825, Nr. 54. 98) Viborg Samleren $26/3$ 1825. 99) Do. $20/8$ 1825. 100) Magistraten udsteder Umyndighedserklæring $21/10$ 1826. Viborg Samleren $18/10$ 1826. 101) Kancelli Skr. $3/2$ 1827. Viborg Stifts Synodalakt 1827, S. 22. Viborg Stiftskiste, Reversal 7, 351. 102) Viborg Samleren $12/11$ 1828. 103) Kancelli Skr. $6/1$ 1829. Viborg Stifts Synodalakt 1829, S. 25. Viborg Stiftskiste, Reversal 7,

351. 104) Læsø Kirkebog. Viborg Samleren ²²/₁₀ 1831 har kun et Par Linier om hans Død. 105) Viborg Bys Skifteprotokol. 106) Lengnick's Kirkebogsuddrag. Viborg Samleren ²⁸/₅ 1810. 107) Sdr. Sogn. 108) Viborg Samleren ²⁴/₁ 1814 og ²⁷/₁₁ 15. 109) Folketælling.

NØRRE SOGNS KLOKKERE

1) Kirkeregnskaber. 2) Stiftsbogen. 3) Graabrødre Kirkebog, S. 105. Kirkeregnskaber. 4) Graabrødre Kirkebog, S. 115b. 5) Graabrødre. Gejstligt Skifte. 6) Graabrødre. 7) Skiftet efter Faderen og Graabrødre Kirkebog, hvor de 3 første ikke findes. Maaske er P. A. Lyngbye = Peder Lyngbye Skrædder, som før 1700 boede i Sdr. Sogn. 8) Hardsyssels Degnehistorie, S. 42. 9) Viborg Bys Skifteprotokol ¹⁶/₅ 1708. 10) Mandtalsliste i Graabrødre Kirkeregnskaber. 11), 12) Kirkeregnskaber. 13) Graabrødre, begr. ²⁹/₅ 1762. Gejstligt Skifte. 14) Skiftet. Kirkeregnskaber. 15) Elevprotokol. 16) Kirkeregnskaber. Danemarks Spejl. 17) Graabrødre. 18) Gejstligt Skifte. 19) Domkirken. 20) Kirkeregnskaber. 21) Folketælling 1787. 22) Graabrødre, begr. ²⁴/₆ 1808, 55 Aar gl. 23) Do. Forlovere: Apoteker Nielsen og Hr. Niels Gjørup. Viborg Samleren 1786, S. 363. 24) Meddelt af Revisor Spreckelsen, Viborg. 25) Graabrødre. 26) Gejstlig Stat 1837. 27) Viborg Samleren ⁷/₉ 1816. 28) Sdr. Sogn. 29) De danske Apotekers Historie, II, 487. 30) Graabrødre. 31) Elevprotokol. 32) Kirkeregnskaber. 33) Viborg Samleren 1812—29. 34) Retsbetjente, Viborg Landsarkiv. 35) Viborg Samleren ²³/₉ 1822. 36) Do. ²²/₄ 1830.

SØNDRE SOGNS KLOKKERE

1) Stiftsbogen 1678 og 1690. Kirkeregnskaber. Ildsted og Kvægskat 1680. A. Køcher: Viborg Søndre Sogns Kirkes Historie. 2) Aalborg Budolfi Kirkebog: Peder, døbt ²/₁₀ 1656. (Agnethe Poulsdatter skylder Laurits Pedersen.) Peder, døbt ²¹/₃ 1657. (Lauritz Nielsen, g. m. Kirsten Pedersdatter). Peder, døbt ¹²/₃ 1658. (Lauritz Sørensen, g. m. Maren Nielsdatter.) 3) Sdr. Sogn. Viborg Bys Skifteprotokol. Kirkeregnskaber. Stiftsbogen. Lengnick's Kirkebogsuddrag: død ³/₃ 1698, 42 Aar gl. 4) Sdr. Sogn. 5) Skive Kirkebog. 6) Hindborg Herreds gejstlige Skifteprotokol, 1731, S. 141b, 143b. 7) Kirkeregnskaber. 8), 9) Sdr. Sogn. 10) Kirkeregnskaber. 11) Sdr. Sogn. Lengnick's Uddrag: død ⁴/₁ 1723, 62 Aar gl. — Peder Sørensen Vittrup fik en Søn, Anders, døbt ¹³/₂ 1704 i Graabrødre Kirke. 12) Kirkeregnskaber. 13) Danemarks Spejl. 14) Sdr. Sogn. 15) Skr. ang. Byens Embeder og Bestillinger 1730—1838, Nr. 59. 16) Sdr. Sogn. 17) Antagelig en Datter af Peder Pedersen Overgaard, der begr. ²/₁₂ 1754, 71 Aar gl. i Sdr. Sogn. 18) Viborg Bys Skifteprotokol. 19) Sdr. Sogn. 20) Do. Efter kgl. Bev. i hans eget Hus. 21) Do. 22) Kirkeregnskaber samt Kvitteringsbog. 23) Elevprotokol. 24), 25) Biskoppens Kaldsbog. 26) Dølbys Kirke-

bog. 27) Gejstligt Skifte. 28) Do. samt Dølby Kirkebog. 29) Hardsyssels Degnehistorie, S. 208. 30) Sdr. Sogns Kirkebog 1770. Kirkeregnskaber med Kvitteringsbog. 31) Danemarks Spejl. 32), 33) Sdr. Sogn. 34) A. Køcher: Viborg Søndre Sogns Kirkes Historie, S. 67. 35) Sdr. Sogns Kirkebog: »... efter sit Embeds Forretning omtrent 10 Aar, 60 Aar gl.« Viborg Samleren, 1781, S. 135: død $10/4$ 1781, 60 Aar gl. 36), 37) Sdr. Sogn. 38) Viborg Samleren, 1785, S. 232. 39) Sdr. Sogn. 40) Wibergs Præstehistorie. 41) Viborg Samler, 1778, S. 105. 42) Domkirken. 43) Lengnick. 44) Viborg Samleren, 1776, S. 304. 45) Do. 1778, S. 22—23; 1779, S. 143; 1780, Tillæg 40. 46) Do. $30/5$ 1805.

SKOLEHOLDERE

1) Forfatter Lex. 2) D. kgl. Bibliotek. 3) Graabrødre Kirke-regnskaber. 4) Hoffmanns Fund. III, 240. 5) A. Køcher: Viborg Sdr. Sogns Kirkes Historie. 6), 7) Sdr. Sogns Kirkebog, 8), 9) Graabrødre Kirkeregnskaber. 10) Farstrup og Axelsens Dagbøger, S. 29, 36, 37. 11) Graabrødre Kirkeregnskaber, Betaling for Klokke-ringning. 12) Do. Skatteliste. 13) Graabrødre Kirkebog. 14) Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg. 15) Sdr. Sogns Kirkebog og Lengnick. 16) »Fra Viborg Amt«, 1937, S. 59. 17) Kirkeregnskaber. 18) Sdr. Sogn. 19) Viborg Skøde- og Panteprotokol 1696—1710. 20) Viborg Skifteprotokol 1717—30. 21) Sdr. Sogn. 22) Lengnick. 23) »Fra Viborg Amt«, 1937, S. 40 ff. 24) Graabrødre Kirkeregnskabers Mandtal. 25) Graabrødre. 26) Gejstligt Skifte $15/4$ 1695. 27) Graabrødre. 28) C. Villads Christensen: Nykøbing paa Mors, S. 295. 29), 30) Sdr. Sogn. 31) Viborg Skifteprotokol $27/4$ 1704. 32) Elevprotokol. 33) Rørsig: Skoler, Degne og Skoleholdere i Vendsyssel, S. 101 ff. 34) Graabrødre. 35) Viborg Skifteprotokol. 36) Do. Forsegling $9/10$ 1702. 37) Do. $10/4$ 1693. 38) Sdr. Sogn. 39) Kjerulfske Studier, S. 91. Hardsyssels Degnehistorie, S. 242. 40) Kæmnerregnskaber. 41) Kjerulfske Studier, S. 91. Wibergs Præstehistorie, III, 321. Viborg Overformynderiprotokol 1682—1787, Nr. 82: Ved kgl. Anordning $31/7$ 1705 udbetaltes 500 Rdl. til Søren Kjerulfs Steddatter. 42) Viborg Samler, 1784, Tillæg 23. 43), 44) Sdr. Sogn. 45) Kæmnerregnskaber, Graabrødre Kirkebog $28/5$ 1715 nævnt som Fadder. 46) Justitsprotokol 1706—16. 47) Graabrødre. 48) Hostrup Schultz's Manuskript, Nr. 19. Udbyneder Kirkebog. 49) Vivild Kirkebog. 50) Trap, IV, 445. 51) J. K. Jensen: Borger- og Almueskolevæsenet i Horsens til 1818, S. 17. 52) Wibergs Præstehistorie, II, 412. 53) Hundrup: Oluf Bangs Efterkommere, S. 14. 54) Elevprotokol. 55) Nørlyng Herreds gejstlige Skifteprotokol $20/3$ 1705. 56) Sdr. Sogns Kirkebog $12/3$ 1710 som Fadder. 57) Kæmnerregnskaber. Viborg Raadstueprotokol 1713—34, S. 62. 58) Viborg Skøde- og Panteprotokol Nr. 3, S. 166. 59) Do. 60), 61) Graabrødre. 62) Viborg Skifteprotokol $14/5$ 1715. 63) Graabrødre.

64) Viborg Skifteprotokol 1717—22, S. 112. 65) Viborg Raadstueprotokol 1713—34, S. 98. 66) Kæmnerregnskaber. 67) Graabrødre. 68), 69) Viborg Skifteprotokol. 70) Viborg Raadstueprotokol 1713—34, S. 98. 71) Kæmnerregnskaber. 72) Rørsig: Viborg Ilde-Brande, S. 24. 73) J. K. Jensen: Borger- og Almueskolevæsenet i Horsens indtil 1818. 74), 75) Graabrødre. 76) Hoffmanns Fund. III, 251. 77) Viborg Skifteprotokol $\frac{5}{4}$ 1734. 78) Graabrødre.

NØRRE SOGNS SKOLE

1) Kirkeregnskaber. 2) Kæmnerregnskaber. 3) Viborg Skøde- og Panteprotokol, Nr. 3, S. 166. 4) Graabrødre. 5) Do. Nørlyng Herreds gejstlige Skifteprotokol. 6) Graabrødre. Viborg Skifteprotokol $\frac{11}{5}$ 1722. Overformynderiprotokol Nr. 242. 7) Graabrødre. 8) Do. Skifte efter Faderen. 9) Kirkeregnskaber. Kæmnerregnskaber. Indkomne Breve til Magistraten. 10) Viborg Bygningsregister 1756, Nr. 32. 11) Biskoppens Kaldsbog. 12), 13), 14) Døstrup Kirkebog. 15) Hindsted Herreds gejstlige Skifte $\frac{31}{8}$ 1789. 16) Graabrødre. 17) Døstrup Kirkebog. Hindsted Herreds gejstlige Skifte, 1802, S. 117. 18) Graabrødre. 19) Døstrup Kirkebog. 20) Kæmnerregnskaber, Kirkeregnskaber. 21) »Fra Viborg Amt«, 1937. 22) Kæmnerregnskaber. Danemarks Spejl. 23) Do. Kirke- regnskaber. 24) Kæmnerregnskaber. 25) Viborg Samleren 1775, S. 226. 26) Graabrødre Kirkebog. Viborg Samleren 1777, S. 336 og Tillæg 45. Nørlyng Herreds gejstlige Skifte. 27) Graabrødre Kirkebog. Gejstligt Skifte. Viborg Samleren, 1773, S. 47. 28) Folketælling. Viborg Samleren, 1784, Anhang 23. 29) Skiftet efter Faderen. Graabrødre Kirkebog. 30) Viborg Samler, 1797, S. 79. 31) Kirke- og Kæmnerregnskaber. 32) Viborg Samleren, 1778, Tillæg 46 og 1782, Tillæg 52. 33) Do. 1780, S. 364. 34) Do. 1778, S. 256. 35) Viborg Raadstuearkiv: Skr. ang. Byens Embeder og Bestillinger 1730—1838. Viborg Samleren 1796, S. 507. 36) Graabrødre. 37) Kirkeregnskaber. »Fra Viborg Amt«, 1937, S. 55. Folketælling 1787. 38) Bøttiger: Æbeltoft og Omegn, S. 206. 39) Æbeltoft Kirke- bog. 40) Graabrødre. 41) Sdr. Sogn.

SØNDRE SOGNS SKOLE

1) Kirke- og Kæmnerregnskaber. 2) Gejstligt Skift. 3) Aalborg Kathedralskoles Indbydelsesskrift 1841, S. 47. 4) Kirke- og Kæmnerregnskaber. 5) Sdr. Sogns Kirkebog. Lengnick. 6) Gejstligt Skifte. 7) Elevprotokol. 8) Fleskum Herreds gejstlige Skifteprotokol. 9) Elevprotokol. 10) Kirke- og Kæmnerregnskaber. 11) Sdr. Sogn. 12) Graabrødre. 13) Kæmnerregnskaber. Danemarks Spejl. 14) Kirkeregnskaber med Kvitteringsbog. 15) A. Køcher: Viborg Sdr. Sogns Kirkes Historie, S. 67. 16) Viborg Samleren, 1773, S. 383. 17), 18), 19), 20) Sdr. Sogn. 21) Viborg Skifteprotokol, 1787, S. 460. 22) Sdr. Sogn. 23) Lengnick: Slægten Morville. »Fra Viborg

Amt«, 1937, S. 125. 24) Danske Samlinger, 2 R., III, 173. 25) Kirkens Kvitteringsbog. 26), 27) Biskoppens Kaldsbog. 28) Do. Pakke om Skive Skole: entl. $\frac{24}{3}$ 1813. 29) Viborg Samleren $\frac{17}{1}$ 1818 og $\frac{11}{1}$ 1819. 30) Løgstør Tilgangsliste. 31) Løgstør Kirkebog. 32) Bogen om Skive. 33) Viborg Samleren, Tillæg $\frac{21}{3}$ 1829 og Tillæg $\frac{28}{8}$ 1830. 34) Bøttiger: Æbeltoft og Omegn, S. 257. 35) Folketælling 1787. 36) Skive Kirkebog. Skive Bys Skifteprotokol. 37) Hindborg Herreds gejstlige Skifteprotokol. 38) Skiftet efter Moderen. 39) Død 1812, se: Viborg Samleren $\frac{18}{6}$ 1812. 40) Folketælling 1801. 41) Skive Skolekommissionsprotokol. 42) Folketælling 1787. Skiftet 1797. Skive Kirkebog. 43) Lengnick: Slægten Morville. Viborg Stiftstidende $\frac{20}{2}$ 1841. 44), 45) Slægten Morville. 46) Dølby Kirkeb. 47) Biskoppens Kaldsb. 48) Dølby Kirkeb. 49) Folketælling 1801. 50) Dølby Kirkeb. Gejstligt Skifte. 51) Hvidbjerg Kirkeb. 52) Dølby Kirkeb. 53) Do. Folketælling 1787 og 1801. 54) Viborg Samleren $\frac{14}{5}$ 1827: »... død $\frac{11}{5}$ 1827, 44 Aar gl., pludselig, som ved et Lynslag«. Do. $\frac{19}{5}$ 27 Mindedigt af Pastor Drejer i Evelstrup. 55) Udnævnt $\frac{17}{2}$ 1827. 56) Viet $\frac{15}{8}$ 1810. 57) Død $\frac{6}{9}$ 1860. 58) Død $\frac{28}{8}$ 1880 i Kbhvn. begr. i Viborg. 59) Skive Tilgangsliste. 60) Skjern Kirkebog. 61) Køcher: Viborg Sdr. Sogns Kirkes Historie, S. 67. Kirkens Kvitteringsbog. 62) »Fra Viborg Amt«, 1931, S. 41. 63) Dokumentpakke: Scheel Gods, Nr. 6. 64) Kastbjerg Kirkebog. 65) Hostrup Schultz Manuskript. 66) Nr. Dyrs gejstlige Skifteprotokol, 1803, S. 573, 583. 67), 68) Sdr. Sogn. 69) Viborg Samleren $\frac{25}{7}$ 1808. — Antagelig samme Person, som dømedes for Tyveri, Omstrejferi og Falsk $\frac{10}{8}$ 1824 ved Lysgaard-Hids Herreders Ekstraret til 5 Aars Rasphus i Kbhvn. Dommen stadfæstedes ved Viborg Overret $\frac{18}{10}$ 1824. 70) Kirkeregnskaber. Folketælling. 71) Viborg Samleren $\frac{22}{6}$ og $\frac{7}{9}$ 1809. 72) Sdr. Sogn. Viborg Samleren $\frac{28}{12}$ 1815. 73) Sdr. Sogn. Viborg Samleren $\frac{23}{3}$ 1825. 74) Sdr. Sogn. 75) Do. konfirmeret 1800. 76) Viborg Samleren, 1774, Tillæg 18. 77), 78) Biskoppens Kaldsbog. 79) Byrum-Hals Kirkebog. Viborg Samleren $\frac{4}{5}$ 1815. 80) Kølberup Kirkebog. 81) Nørlyng Herreds gejstlige Skifteprotokol. Byrum-Hals Kirkebog. begr. $\frac{26}{6}$ 1786, 28 Aar gl. 82) Byrum-Hals Kirkebog. Viborg Stifts Synodalakt 1833, S. 30, 32; Kancelli Skr. $\frac{6}{4}$ 1833 ang., at Degnen Mallings Enke skal hjælpes til at faa sin Pension. 83) Byrum-Hals Kirkebog. 84) Skiftet 1786.

BORGERSKOLEN

1) »Fra Viborg Amt« 1937, S. 57. 2) Sdr. Sogn. 3) Skivebogen 1917, S. 81. 4) Kirkeregnskaber. 5) Biskoppens Kaldsbog. 6) Viborg Samleren $\frac{4}{10}$ 1826. 7) M. Rørbyes Rejsedagbog, S. 28. og 31. 8) Tidende f. alm. d. Skolelærerf. $\frac{27}{1}$ 1843, Viborg Stiftstidende $\frac{22}{11}$ 1842. 9) Domkirken. 10) Viborg Stiftstidende $\frac{17}{6}$ 1850. 11) Graabrødre. 12) Sdr. Sogn. 13) Domkirken. Viborg Samler $\frac{10}{3}$

1839. 14), 15) Graabrødre. 16), 17) Domkirken. 17) Folketælling. 18) Viborg Samleren $^{10}/_3$ 1839. 19) Kirkeregnskaber. 20), 21) Biskoppens Kaldsbog. 22) Embedsbog. 23) Tapdrup Kirkebog. 24) Seminariet i Snedsted og Ranum. 25) Biskoppens Kaldsbog. 26) Viborg Stiftstidende $^{8}/_9$ 1849. 27) Do. $^{27}/_7$ 52. 28) Do. 1865—72. 29) Sdr. Sogn. 30) Folketælling 1855 og 1860. 31) Domkirken. 32), 33) Sdr. Sogn. 34) Viborg Stiftstidende $^{6}/_3$ 73. 35) Seminariet i Snedsted og Ranum. 36) Resen Tilgangsliste. 37) J. Bering: Landsbyskolens off. Lærerembeder. 38) Lengnick: St. over Sl. Stampe. 39) Seminariet i Snedsted og Ranum. 40) Haasum Afgangsliste. 41) Biskoppens Kaldsbog. 42), 43), 44) Sdr. Sogn. 45) Viborg Samleren $^{16}/_2$ 1820. 46) Sdr. Sogn. Gravsten p. Kgd. 47) Seminariet i Snedsted og Ranum. »Folkeskolen« 1897. S. 145. D. kgl. d. Ridderordener. 48) Biskoppens Kaldsbog. 49) Vammen Kirkebog. 50) Viborg Samleren $^{6}/_1$, $^{17}/_7$ 1823 og $^{12}/_7$ 24. 51) Folketælling. Randers Kirkebog har 2 af dette Navn. 52) »Folkeskolen«, 1893, Nr. 8. Hovlbjerg Embedsbog. 53) Viborg Stiftstidende $^{24}/_2$ 1851. 54) Seminariet i Snedsted og Ranum. Gjerrild Embedsbog. J. Bilde: Gjerrild Sogns Historie. 55) Biskoppens Kaldsbog. 56) Sct. Petri tyske Kirke, Kbhvn. 57) Viborg Stiftstidende $^{30}/_3$, $^{9}/_6$ 1822 og $^{17}/_{10}$ 1825. 58) Hundrup: Skole-Calender. 59) Biskoppens Kaldsbog. 60) Viborg Stiftstidende $^{13}/_8$ 1867. 61) Domkirken. 62) Sdr. Sogn. Viborg Stiftstidende $^{25}/_7$ 1860. 63), 64) Domkirken. 65) Sdr. Sogn. Viborg Stiftstidende $^{9}/_1$ 1864. 66) Folketælling 1850. 67) Biskoppens Kaldsbog. 68) Viborg Stiftstidende $^{31}/_7$ 1852. 69) Seminariet i Snedsted og Ranum. Bigum Embedsbog. D. kgl. d. Ridderordener. 70) Hvidbjerg Kirkebog. 71), 72) Biskoppens Kaldsbog. 73) Kallundborg Kirkebog. 74) Mern Embedsbog. 75) Sdr. Sogn. 76) »Folkeskolen«, 1896, S. 91. Lyngby Seminariums Elevprotokol. 77), 78) Biskoppens Kaldsbog. 79) Skoleraads Extrakt 1881. 80) Viborg Stifts Synodalakt 1904, S. 10. 81) Seminariet i Snedsted og Ranum. 82), 83) Biskoppens Kaldsbog. 84) »Samleren«, 1863, S. 264. 85) Viborg Stiftstidende $^{20}/_6$ 1866. 86) Do. $^{12}/_9$ 1867. 87) Do. $^{9}/_{11}$ 1867. 88) Do. $^{18}/_{10}$ 1867. 89) Seminariet i Snedsted og Ranum. Lærerne og Samfundet, II, 524. Danmarks Kirker. Foss: Org. og Kantorembeder. Hans yngste Datter. 90) Blaagaard Seminarium 1859—1934. Lærerne og Samfundet, II, 522—23. 91) Malling Kirkebog. 92) Biskoppens Kaldsbog. 93) Domkirken. 94) Ballerup Kirkebog. 95) D. kgl. d. Ridderordener. Oplysninger fra V. St. Folkeblad. 96), 97) Biskoppens Kaldsbog. 98) Domkirken. 99) Sdr. Sogn. 100) Meddelt af Revisor Spreckelsen, Viborg. 101) Jonstrup Stat. Stamtavle over Familien Bay, S. 51. 102) Biskoppens Kaldsbog. 103) »Folkeskolen«, 1884, S. 37. 104) Sdr. Sogn. 105) Viborg Samleren $^{30}/_8$ 1826. 106), 107), 108) Sdr. Sogn. 109), 110) Skoleraads Extrakt. 111) Viborg Stiftstidende $^{30}/_4$ 1868. 112) Do. $^{24}/_{10}$ 1872. 113) Sdr. Sogn. 114) Skolestatistik. 115) Sdr. Sogn.

POGESKOLER

1) Viborg Samler $^{11/6}$ 1812. 2) Klitgaard: Slægtens Saga. S. 58. 3) Viborg Samler. 4), 5) Folketælling. 6) Viborg Samler $^{3/7}$ 1843. 7) Folketælling. 8) Sdr. Sogn. 9) Folketælling. 10) V. Stiftstidende $^{20/3}$ 69. 11) Folketælling. 12) V. Stiftstidende $^{9/5}$ 46. 13), 14), 15) Do. $^{23/10}$ 50. 16) Do. $^{31/1}$ 52, $^{11/4}$ 71. Sdr. Sogns Kirkebog. 17) V. Stiftstidende $^{26/8}$ 54. 18) Do. $^{18/8}$, $^{5/11}$ 56. 19) Skive Kirkebog. 20) Skive Folkeblad. 21), 22), 23), 24), 25), 26) Folketælling. 27) V. Stiftstidende $^{11/4}$ 48, $^{8/11}$ 50, $^{10/7}$ og $^{19/7}$ 58, $^{11/5}$ 61, $^{6/2}$ 65. 28) Do. $^{28/3}$ 63. 29) Do. $^{23/7}$ 64. 30) Do. $^{28/4}$ 68. 31) $^{10/12}$ 68, $^{5/1}$ 69, $^{15/4}$ 69. 32) Do. $^{29/4}$ 68, $^{11/5}$ 69, $^{11/1}$ 71, $^{22/5}$ 71 og Folketælling. 33) Sdr. Sogn. 34) V. Stiftstidende $^{1/4}$ 69, $^{11/1}$ 71, $^{26/1}$ 71. 35) Do. $^{10/11}$ 71, $^{22/11}$ 71, $^{14/2}$ 73. 36) Pers. Hist. Tidsskr. 7. R., 2. Bd., Tillæg.

FRUENTIMMERSKOLER

1) Viborg Samler 1777, Tillæg 23. 2) Do. 1776, Tillæg 9. 3) Var vist borte fra Byen i Sommeren 1780 og tog først fast Ophold her til Mortensdag 1780. 4) Viborg Samler $^{21/3}$, $^{24/3}$ 1803. 5) Do. 1795, S. 138. 6) Do. 1779, Tillæg 9; 1780, Tillæg 45; 1788, S. 397; $^{4/3}$ 1799; $^{31/3}$ 1803. 7) Do. 1786, Tillæg 25; $^{7/5}$ 98; $^{14/5}$ 98. 8) Do. $^{12/11}$ 1807. 9) $^{30/5}$ 1811. 10) $^{27/9}$ 1819. 11) $^{12/1}$ 1822. 12) Do. $^{11/6}$ 1829. 13) Do. $^{14/1}$ 1829; $^{8/7}$ 32; $^{16/4}$ 33. 14) Do. $^{11/10}$ 1836. 15) Do. $^{15/9}$, $^{6/10}$ 1829; $^{22/1}$ 31. 16) Do. $^{2/9}$ 1832 og Familien Bay, S. 33. 17) Viborg Samler $^{2/11}$ 1833. 18) Do. $^{1/4}$ 1834. 19) Do. $^{10/11}$ 1853; $^{4/1}$ 54. 20) Do. $^{22/9}$ 1858. 21) Meddelt af Lektor Sixhøi, Viborg. 22) V. Stiftstidende $^{12/9}$ 1869; $^{1/5}$ 69; $^{19/8}$ 70; $^{4/4}$, $^{9/4}$ 72. 23) Meddelt af Revisor Spreckelsen, Viborg. 24) V. Stiftstidende $^{3/6}$ 1872.

INSTITUTTER

1) Viborg Samler 1779, Anhang 16. 2) Do. 1794, S. 564. 3) »Mit Levned«. Erslevs Forf. Lex. Viborg Samler $^{14/10}$ 1799; $^{4/8}$, $^{10/11}$, $^{3/11}$ 1800; $^{5/1}$, $^{23/3}$, $^{22/6}$, $^{15/7}$, $^{7/12}$ 1801. 4) Viborg Samler $^{31/5}$ 1813. 5) Skive Skolekom.-Protokol. 6) Biskoppens Kaldsbog. 7) Krejbjerg Afgangliste. Sdr. Sogns Tilgangsliste. 8) Viborg Samler $^{11/11}$ 1818. 9) Do. $^{6/10}$ 1829. 10) Do. $^{22/2}$ 1819; $^{4/11}$ 20; $^{26/7}$ 23; $^{31/1}$ 24. 11) Hammer Kirkebog samt Meddelelse fra Lærer Rørsig i Hallund. 12) Sdr. Sogns Kirkebog. 13) Viborg Samler $^{14/10}$ 1820. 14) Lejekontrakt i privat Eje: Folketælling 1834, 45, 50. 15) V. Stiftstidende $^{25/10}$ 1851. 16) Ørum Kirkebog, Galten Herred; Hundrup: Laurits Foss' Descenderter, S. 5. 17) Viborg Samler $^{16/7}$, $^{1/9}$, $^{17/11}$ 1821. 18) Studentertegnelse. (Exam. art. 1825.) 19) Viborg Samler $^{15/11}$ 1826. 20) Do. $^{21/6}$ 1828; Synodalakt 1829, S. 12. 21) Do. 1832, S. 34. 22) Viborg Samler $^{5/6}$ 1838. 23) Do. $^{21/5}$ 1828. 24) Do. $^{30/1}$ 1833. 25) Folketælling 1834 og 40. 26) Meddelt af Lektor Sixhøi, Viborg. 27) Viborg Samler $^{14/4}$ 1828. 28) Do. $^{23/9}$ 1843. 29) Domkirken. 30) D. Prokuratorer 239. 31) V. Stifts-

tidende $\frac{9}{4}$ 1850; Domkirken. 32) V. Stiftstidende $\frac{7}{12}$ 1871. 33) Do. $\frac{15}{6}$ 1863. 34) Hageded Kirkebog; Mynsters Visitatsbog; Provstens Journal. 35) Meddelt af Lektor Sixhøi, Viborg. 36) Se: Elvius' Præstehistorie; Hardsyssels Degnehistorie 650. 37) V. Stiftstidende $\frac{13}{8}$ 1839. 38) Jonstrup Stat; Biogr. Lex.; V. Stiftstidende $\frac{2}{1}$ 1841. 39) Nykøbing M. Kirkebog. 40) Erslevs Forf. Lex. Supplement. 41) Se: »Jul i Skive«, 1939. 42) V. Stiftstidende 1841—47. 43) Do. $\frac{23}{12}$ 1847. 44) Do. $\frac{6}{10}$ 1851. 45) Do. $\frac{15}{5}$, $\frac{19}{7}$, $\frac{24}{7}$ 1852. 46) Folketælling; V. Stiftstidende $\frac{7}{10}$ 1844, $\frac{13}{11}$ 45, $\frac{11}{10}$ 56, $\frac{2}{5}$ 62, $\frac{28}{8}$ 72. 47) Se: »Jul i Skive«, 1939. 48) Domsognet. 49) V. Stiftstidende $\frac{12}{1}$ 1843. 50) Do. $\frac{26}{8}$ 1848; Frøslev Kirkebog. 51) Domsognet. 52) Skive Kirkebog. 53) V. Stiftstidende $\frac{5}{7}$ 1842. 54) Do. $\frac{14}{5}$ 1844, $\frac{5}{1}$ 46; Seminariet i Snedsted og Ranum. 55) Vellev Kirkebog 1897; Olesen Husted: Oddense Højskoles Historie: V. Stiftstidende 1858—72; Vejviser for Viborg Amt 1891—93; Meddelelse fra Planteskoleejer Brostrøm, Viborg. 56) V. Stiftstidende $\frac{7}{7}$, $\frac{15}{10}$ 1860. 57) Do. $\frac{15}{8}$ 1861, $\frac{27}{10}$ 65, $\frac{9}{11}$ 67. 58) Familien Bay, S. 50; »Jul i Viborg«, 1930, S. 15; Meddelelse fra Revisor Spreckelsen, Viborg. 59) Do. 60) V. Stiftstidende 1860—73; Skolestatistik; Biskoppens Kaldsbog; Skoleraads Extrakt. 61) Familien Bay, S. 23—24; V. Stiftstidende $\frac{5}{2}$, $\frac{16}{8}$ 1862. 62) Se: »Jul i Skive«, 1939; V. Stiftstidende $\frac{29}{12}$ 1851 og 1867—73. 63) Skolestatistik; V. Stiftstidende $\frac{18}{12}$ 1867, $\frac{13}{5}$ 68; Meddelelse fra hans Søn.

ANDRE SKOLER OG FORSKELLIGE KURSUS

1) Viborg Samler 1784, Tillæg 40; $\frac{6}{2}$ 1797 ff. 2) Do. $\frac{13}{6}$, $\frac{20}{6}$ 1818. 3) Do. $\frac{9}{9}$, $\frac{25}{11}$ 1818. 4) Do. 1792, S. 801. 5) Do. $\frac{2}{12}$ 1799, $\frac{23}{12}$ 1801, $\frac{4}{10}$, $\frac{8}{11}$ 1802, $\frac{3}{12}$ 1804. 6) Do. $\frac{30}{8}$ 1802. 7) Do. $\frac{11}{8}$ 1800; Meddelelse fra Lektor Sixhøi, Viborg. 8) V. Stiftstidende $\frac{4}{8}$ 1800. 9) Do. $\frac{28}{9}$ 1801, $\frac{22}{8}$ 27, $\frac{28}{5}$ 28, $\frac{13}{7}$ 34, $\frac{7}{2}$ 29. 10) Do. $\frac{22}{6}$, $\frac{19}{10}$ 1815; Se Biogr. Lex. 11) V. Stiftstidende $\frac{30}{12}$ 1818, $\frac{2}{1}$ 1819. 12) Do. $\frac{8}{3}$ 1820. 13) Folketælling. 14) Sdr. Sogn. 15) J. P. Sørensen: Min Slægt, S. 175 ff. 16) V. Stiftstidende $\frac{11}{11}$ 1834, $\frac{8}{10}$ 39, $\frac{25}{9}$ 43. 17) Saml. t. j. Hist. og Top. 1. R., 2 Bd., 97—107. 18) V. Stiftstidende $\frac{1}{12}$ 1851. 19) Seminariet i Snedsted og Ranum; Mindeord i »Folkeskolen« $\frac{16}{6}$ 1921. 20) V. Stiftstidende $\frac{11}{5}$ 1865. 21) Do. $\frac{1}{2}$ 1867. 22) Do. $\frac{2}{11}$ 1868. 23) Do. $\frac{16}{11}$ 1870. 24) Kgl. d. Ridderordener. 25) V. Stiftstidende $\frac{29}{10}$ 1868. 26) Do. $\frac{16}{11}$ 1869. 27) Do. $\frac{26}{9}$ 1872, $\frac{6}{11}$ 73. 28) »Jul i Viborg«, 1929, S. 34 ff. 29) Oprettet efter Kancelli Skr. af $\frac{13}{1}$ 1835. 30) Viborg Samler $\frac{5}{5}$ 1819. 31) Viborg Stifts Synodalakt.

